

רשומות לתולדות אישים וקהלות, אגרות ומסמכים
בהוצאת מכון 'זכרון' להנצחת יהדות הונגריה
בית 'חוג חתם סופר' שיכון ה'

רח' בית יוסף 11 בני ברק - דוא"ל: 3446@okmail.co.il

עלה 46

בס"ד. י' אייר תשע"ח

בגליון :

הג"ר א"י קאפל זינגר אב"ד לאשאנץ ומאבקו על כשרות המחיצה

קהילת לאשאנץ ורבניה - מהרב שלמה וייס
תעודות לרבנו מהשערי תורה, הכרם שלמה, הכתב סופר ובית דינו,
הריב"א ובית דינו, רני"פ רייניץ והאמרי א"ש ז"י
אגרות מרבי חיים פרידריך אב"ד טורץ יג"ד, מרבי אי"ק זינגר טו-טז
ומרבי מנחם א"ש אב"ד אונגוואר יז-יט

בענין ה'תרנגולים החדשים' אגרת מהגורן דוד כ-כא
פרשת המחיצה תיאור העובדות, אגרת מרבנו לראש הקהל **כח-כט**, חו"ד
של רבי עזריאל הילדסהיימר, רבי דוד ביכלר, רבי חיים סופר, רבי ישראל
ענגלסמן **כט-לב**, רבי ירמ"י לעוו ורבי עמרם בלום **לח-מ**. אגרת מרבנו לרבי
שלמה קלוגר **מ-מג**. החלטת השלטונות. אגרת מרבנו לרבי שמשון ב"ר
רפאל הירש ותשובתו **מו-מח**. פניית רבנו לקבלת חו"ד נוספות **מח-מט**
הקהלה לאחר פטירת רבנו רבני ודייני הקהילה החרדית: רבי דוד
פאלאטשעק, רבי יצחק שלמה זלמן גינסברגר, הרב פרידמן, רבי יעקב
ליב הלוי בעק. רבנות הקהילה החרדית בתקופה האחרונה **נא-נו**
נספח: הרבנים הראשונים בלאשאנץ רבי שמעון הכהן וייס ואגרת
ממנו, רבי מאיר הרש גולדציהר ואגרות ממנו **נו-סב**

אגרת מרבי יעקב שלום פרייער אב"ד ראב ונייזאץ

נגד מזימת המתקדמים בקריאה לספר תורה ללא הזכרת השם

קברי חרדים בבית החיים הניאולוגי בבודאפעסט

רשימה ראשונה של נקברים, לתולדות ר' חנוך פנחס רודער, ר' זאב צבי
פולק, ר' צבי הרש ווירדיגער - מ-**שאנדור באטשקאי**

לפני תשעים שנה (19)

לקט ידיעות מהעתונות בשנת תרפ"ו-ז - מהרב **שלמה יהודה הכהן שפיצר**

עוללות

רבי נפתלי מאיר בעלז - הרב **ש. גלינסקי** / ר' אהרן יהודה רדלינגר - הב'
ע.ב. וידר / רבי זכרי' ברייטנר

הרב שלמה וייס

מכון זכרון - בני ברק

הג"ר אברהם יעקב קאפל זינגר זצ"ל אב"ד לאשאנץ ומאבקו על כשרות המחיצה בבית הכנסת שבקהלתו קהילת לאשאנץ ורבניה

לפנינו פרשה לא ידועה דיה על מאבק למען משמרת הדת שניהל בקהלתו רב גדול וחשוב מתלמידי החת"ס והכת"ס, ה"ה הג"ר אברהם יעקב קאפל זינגר אב"ד לאשאנץ. מאבק שלניהולו נדרשו ממנו הקרבה, מסירות וכוחות נפש גדולים עד שנסתלק מן העולם בגיל 42 מתוך צער ויגון. נתעוררנו לסקר בהרחבה פרשה זו בעקבות צילום אגרת ממנו שמסר לנו מיודעינו הרב יו"ט ליפמאן ראקאו רב ביהמ"ד היכל התורה בלונדון. האגרת מלאת הכאב נכתבה אל רבי שלמה קלוגר רב"ד בראד ובה הוא סוקר את המאבק ומתייעץ עמו בענין שמירת השלום בקהילתו. לצורך סקירת הפרשה ותולדות הקהלה ורבניה ובראשם רא"ק זינגר מסר לי ידידי הרב העורך מקורות וצילומי מסמכים, בחלקם נדירים ביותר. התודה והברכה למרת חיה בתיה מרקוביץ על תרגומה המעולה מגרמנית של המאמרים הרבים והארוכים ומכתבי הרבנים שהתפרסמו בנושא זה בעתונות התקופה 'בן חנניה' ו'איזראעליט'.

קהילת לאשאנץ

לאַשאַנץ (Losonc), ובסלובקית: לוֹצֶ'נֶץ (Lučenec), היא בירת נפה במחוז נוגראד בדרום-מרכז סלובקיה. הקהלה היהודית נוסדה במקום בשנת תקס"ח. בעבר לא היה רשיון ישיבה ליהודים במקום, והם גרו רק בכפרים מסביב. אמנם כבר בשנת תפ"ז ביטלו רשויות העיר, בהוראת ממשל מחוז נוגראד, את האיסור על ישיבת יהודים בה, אבל נראה שעוד שנים רבות אחרי כן עדיין לא ישבו בה יהודים, כפי שמלמדים נתוני מפקד היהודים במחוז בשנת תקכ"ז. בשנת תקס"ד נזכרות לראשונה כמה משפחות יהודיות תושבות פרבר העיר ששמו 'טוגאר'. בשנת תקפ"ב כבר גרו בטוגאר 25 משפחות יהודיות ויסדו חברה קדישא. הקהילה העסיקה שוחט ששימש גם כמלמד. בשנת תר"ג כבר מנתה הקהילה 47 משפחות שהן 133 נפשות, כש-53 מהן כבר התגוררו בתחום העיר לאשאנץ עצמה. מספר היהודים בלאשאנץ ובפרבר גדל בהתמדה ובשנת תר"ח הם מנו 73 משפחות. רוב היהודים תושבי הפרבר עברו בהדרגה להתגורר בתוך העיר, ובשנת תרי"א התאחדו שני ריכוזי היהודים לקהילה אחת. בשנת תרכ"ד מנתה הקהלה 100 חברים [במקור אחר: 80 משפחות].

לקהלת לאשאנץ היו כפופות קהלות נוספות בגליל. למשל קהלת פילעק הסמוכה, שנוסדה בסוף המאה השישית לאלף השישי, מתחילה היתה כפופה תחת הרבנות דק"ק לאשאנץ וקיבלה את מרותו של רבי אי"ק זינגר שהיה רב הגליל עד לפטירתו

בשנת תרכ"ז [עלי זכרון' 13 עמ' לה. אך מה שכתב שם בעמ' לו שבשנת תרכ"ז אחר פטירת רב הגליל קבלו עליהם את רבי אליעזר ביכלר, הנכון כמו שכתב בספר 'שארית מנחם' (קרית יואל תשס"א) עמ' שלו, שאז קיבלו עליהם לאב"ד את בנו רבי פנחס ביכלר (תרי"א-תרע"ז). תלמיד דודו רבי דוד ביכלר אב"ד פאסטא, רבי יהודה אסאד והכתב סופר. לאחר מכן אב"ד שאלגא-טאריאן ומאאר), ראה גם בספר 'אהלי שם' (פינסק תער"ב) עמ' 250, ואילו אביו רבי אליעזר שגר שם כבר לפני זה והורה הוראות המשיך בתפקידו זה עד לפטירתו בשנת תרל"ה ולא השתנה מעמדו בשנת תרכ"ז, ראה ב'עלי זכרון' שם].

בשנת תר"ז נפתח בלאשאנץ 'חדר' שעם פתיחתו למדו בו 13 ילדים. בשנת תרי"א נוסד בית ספר יסודי יהודי פרטי שלמדו בו גם לימודי חול. אחרי סגירתו בשנת תרכ"ג פתחה הקהילה ב"ס יסודי משלה ובו למדו 130 ילדים.

בזמן הפילוג ביהדות הונגריה בשנת תרכ"ט [שנתיים לאחר פטירת רבי אי"ק זינגר] הגדירה עצמה קהילת לאשאנץ כקהילת סטטוס-קוו, ובשנה שלאחריה הצטרפה לזרם הניאולוגי. החרדים פרשו מהקהילה הכללית וייסדו קהילה אורטודוקסית. קהילה זו קיבלה בשנת תרמ"ח הכרה רשמית כאגודת בית כנסת, ורק בשנת תר"פ לאחר מלחמת העולם הראשונה והקמת הרפובליקה הצ'כוסלובקית קיבלה הקהילה החרדית הכרה רשמית מהשלטונות הצ'כוסלובקיים. לקהילה החרדית היה בית ספר יסודי משלה. הקהילה החרדית גדלה מ-250 נפשות [70 משפחות] בתחילת שנות התר"פ ל-351 בשנת תרפ"ט. בית העלמין נשאר משותף לשתי הקהילות, כשלכל אחת הוקצו בו חלקות נפרדות.

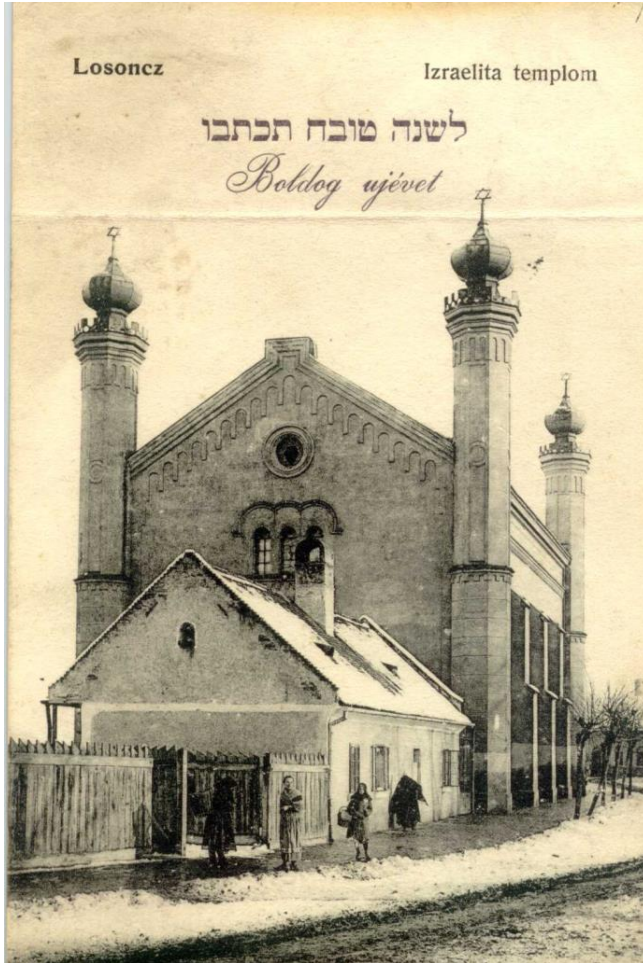
הרבנים הראשונים

בשנת תר"ה כיהן כאן כרב רבי **שמעון הכהן וייס** מאויבן ישן במשך כשנה, ובשנת תר"ו עבר לכהן באלשא-קובין [ראה עליו להלן בנספח]. בשנת תר"ח כבר כיהן כאן רבי **משה העדיעס**. כשהובסו ההונגרים במרד באותה שנה התנכלו אליו השלטונות האוסטריים בתואנה שהוא מצדד בהונגרים. יש גירסא שהוא נפל בשבי הרוסים. בשנת תרי"א נתמנה לרב רבי **מאיר הרש** (היינריך/העניק) **גולדציהר**, רב משכיל שנטה לרפורמות ושינויים בסדרי התפילה. עמדתו עוררה מחלוקת בקהילה והוא נאלץ לפרוש בשנת תרי"ח [ראה עליו להלן בנספח]. יורשו בכהונה היה רבי **אברהם יעקב קאפל זינגר** תלמיד החת"ס והכת"ס שכיהן לפני כן כאב"ד קערעסטור. הוא נבחר בהשפעת החרדים, כשהמתחדשים מתנגדים לו עקב שמרנותו היתירה לדעתם.

בתי הכנסת בלאשאנץ

בראשית ימי הקהילה עקב מצבם הכלכלי הדחוק לא התאפשר לבני הקהילה לבנות בית כנסת, ובשנים הראשונות התפללו בבית פרטי. במהלך שנות התק"צ הקימה

הקהילה בית כנסת קטן, אך בשנת תר"ח פרצה שריפה בבית הכנסת, ותכולתו - לרבות תשמישי הקדושה וארכיון הקהילה - היה למאכולת אש. אז שכרו אולם לתפילות עד שבנו בית כנסת של קבע.

בית הכנסת הישן בלאשאנץ שנבנה בשנת תרכ"ד

בשנות החמישים
[תר"י-תר"כ]

כשהמצב השתפר גדלה האוכלוסיה היהודית, ובראשית שנות ה-60 הוחלט לבנות בית כנסת. בשנת תרכ"ב אספו סכום נכבד של 23,000 פורינט זהב, שאיפשר את ביצוע בניית בית הכנסת. בט' תמוז תרכ"ג התקיים מעמד הנחת אבן הפינה, ואכן מיד לאחריו נבנה בנין פאר לבית הכנסת. בנייתו הסתיימה בשלהי שנת תרכ"ד.

בינתיים עד שנבנה בית הכנסת, המתקדמים - שלא יכלו לשכוח את גולדציהר - נהיו לרוב, ובחרו לראש הקהל אחד משלהם בעל מרץ שהיה אבן נגף

בדרכו הקדושה של הרב. כשבנו את בית הכנסת הגיע הויכוח בקהלה בין שני הצדדים לפיצוץ. המתקדמים הרחיקו לכת עד כדי כך, שבמעמד הנחת אבן הפינה אילצו את רבי שלמה זלמן ברוין רבה של פוטנאק [נפטר כ"ג חשוון תרל"ג] לנאום בהונגריה.

אך הויכוח העיקרי נסב על המחיצה בבית הכנסת בין עזרת הגברים לעזרת הנשים. לפי הוראת ראש הקהל - ובניגוד גמור למקובל ולדרישתו של הרב - היא נבנתה כה נמוכה כך שנראו פני הנשים בעזרת הגברים. הרב איים על ראש הקהל שבאם הוא לא יורה להגביה את המחיצה כדין, הוא יאסור להתפלל בבית הכנסת. ראש הקהל פנה אז לליאופולד לעוו, רבה הניאולוגי של סעגעדן [תקע"א-תרל"ו, נולד במורביה, עבר להונגריה וכיהן כרבה של העיר סעגעדן] החל משנת תר"י, שם התפרסם כרב ניאולוגי. בין השנים תר"י-תרכ"ז הוציא לאור את כתב העת 'בן חנניה' בשפה הגרמנית בו לחס בכל דבר שבקדושה. ראה מה שכתב עליו ה'כתב סופר' באגרתו שנדפסה בספר 'זכור לאברהם' מכתב י, (ראה 'מעין התורה' גליון לח עמ' כח), שיתן חוות דעת נגד דעתו של הרב. הנ"ל שש לקראת המריבה ופירסם בעיתונו 'בן חנניה' את חוות דעתו המכשירה את ה'מחיצה' המודרנית, חו"ד שכולה דמגוגיה והשתלחות ברבה של לאשאנץ. בזה גלשה המחלוקת מתחומי הקהלה ועוררה סערה בכל רחבי המדינה. פרשה זו כונתה בשם: "גיטטער-פֿראַגע" - שאלת המחיצה [Gitter תרגומו סבכה, וכאן פירושו מחיצה] ולאחר מכן בשם: "גיטטער-פֿעער" - משפט המחיצה. בהמשך יורחב על פרשה זו.

הגם שבצד הרב עמדו 'שישים יראים' (לפי דברי נכדו במכתב דלהלן), הם נתבטלו במיעוטם נגד רוב המתקדמים. הרב נחלה בצערו ובשברו לבו, ובשלהי שנת תרכ"ו הוכרח ליסע לווינן לבקש מזור. שם יצאה נשמתו הטהורה, ביום י"ד חשוון תרכ"ז. בני הקהילה השתדלו להובילו ליקבר בעירם ושם חלקת מחוקק ספון.

עם פטירת הרב פרשו יראי השם מהקהלה, ובמשך תשע שנים התפללו בבית הרב, עד שהרבנית נישאה לרבי דוד שיק אב"ד טאקייא [ע"ע ב'החתם סופר ותלמידיו' עמ' קיד-קטז], ומאז התפללו בבית משפחת פֿישר עד שנת תרע"ט.

בשנת תרפ"ה חנכה הקהילה הניאולוגית בית כנסת חדש בסגנון ביזנטי ובו יותר מאלף מושבים. בית הכנסת החדש שהיה אחד הגדולים בסלובקיה נישא גבוה מעל קו הגגות של העיר [ראה תמונה בספר 'קהילות הונגריה' עמ' 196]. לפי התמונות שבידנו, בביכ"ז זה היתה מחיצה עם סבכה לעזרת הנשים. בשנת תר"ץ נחנך בית כנסת לקהלה האורתודוקסית [מדותיו היו 13 X 24 מטר, תמונתו ראה ב'עלי זכרון' הקודם גליון 45 עמ' נד]. אחרי מלחח"ע השניה חודשה התפילה בציבור בבית הכנסת האורתודוקסי, הראשון ששופץ. באייר תש"ח נחנך בית הכנסת הניאולוגי המשופץ, בהשתתפות קהל רב מרחבי סלובקיה, והתקיים טקס הסרת הלוט מלוחות הזיכרון ליהודי לאשאנץ והסביבה שנספו בשואה. מאז ועד שנות התש"כ התקיימה התפילה בציבור בבית הכנסת הניאולוגי. בשנות התש"כ הפכו רשויות העיר את בית הכנסת הניאולוגי למחסן. בית הכנסת האורתודוקסי נהרס בשנת תשכ"ט, ומאז נמשכה התפילה בציבור באולם תפילה מאולתר. עם השנים נהרס גם בית הכנסת הניאולוגי בחלקו, אבל לפני כמה שנים החלו רשויות העיר בשיפוצו.

רבי אברהם יעקב קאפל זינגר

רבי אברהם יעקב קאפל זינגר נולד בשנת תקפ"ד לערך [כך יוצא לפי רישום הגיל בפטירתו, אך נראה שיש להקדים קצת את שנת לידתו] בפאקש לאביו רבי אשר זינגר חתן רבי יששכר דוב שפיצר וזוגתו מרת רחל בבאניהאד [ראה 'עלי זכרון' 29 עמ' צד; 32 עמ' לח-מ]. רבי אשר זינגר נפטר בשנת תרכ"ב לערך בפאקש. בניו הנוספים: (ב) ר' יצחק צבי הרש זינגר. נשא בשנת תר"ב את מרת בילא בת רבי דניאל פרוסטיץ רבי"ד פרשבורג (צילום כתובתם ב'פנקס המוהל חת"ס' עמ' תרעח). כיהן כמורה ומנהל ב"י"ס תיכון בבוקרסט. נפטר שם בשנת 877 (תרל"ז). (בניו: וילהלם זינגר בווינע, נפטר שם בשנת תרצ"ג בן 94, בעל בארות נפט. ברנהרד זינגר, נשיא לשכת המסחר בווינע ואליאנס). (ג) ר' יהודה ארי' ליב (ליפוט) זינגר, גר בירושלים ובקהיר. נרצח ע"י שודדים בקיסטנג' (עיר טורקית-בולגרית). (ד) ר' ישראל זינגר, יליד פאקש תקפ"ח, גר בסעגדין ובאוהעל, נפטר בשנת תרס"ח לערך, אבי רבי יששכר דוב זינגר אב"ד סאבאדקא (סטאטוסקווא) [ראה 'עלי זכרון' שם].

הב' אברהם יעקב קאפל למד בפרשבורג אצל ה'חתם סופר' וה'כתב סופר'. כבר בבחרותו בתקופת ה'חתם סופר' התבלט כאחד מחשובי התלמידים. דבר זה עולה מרישומים על ספר 'שער המלך' שניתן כמתנת חתונה לרבי ישראל גייגר חתן ה'חתם סופר' מחברת בחורים דפרשבורג. רבי ישראל גייגר נשא לאשה בשנת תקצ"ז את מרת ייטל בת ה'חתם סופר'. [ראה עליו ב'פנקס המוהל חת"ס' עמ' תרד. הרישומים נדפסו ב'אוצרות הסופר' גליון יח עמ' לא. צילום מהכת"י נדפס ב'פנקס המוהל חת"ס' עמ' תרלד]. הרישום הראשון הוא מרבי משה נאוואמעסטא-המבורגר [ע"ע ב'החתם סופר ותלמידיו' עמ' שנד-שנח], השני הוא מרבונו והשלישי הוא מרבי יחיאל מיכל רוזנבליט. וזה לשון הרישומים:

ד"ד לכבוד האהוב הנחמד והנעים ה"ה הבח' החתן תמים למעלות הגונות מעולות המופלא ומופלג בתורה חוב"ט זית רענן כש"ת מהו' **ישראל** נ"י חתנא דבי נשיאה אמ"ו הגאון רשכב"ה מור"ם סופר נ"י לנצח מחברא דבחורי דפה ק"ק פ"ב יע"א
הק' **יהודא משה סג"ל מע"ח** [-מעיר חדש] גבאי

גם אני באתי בחתימת ידי להעיד ע"ד הספר הקדוש שנתונה הוא בידו מהחברא דבחורים דק"ק פרעסבורג לדורון דרשה בנישואין שלו עם בת הגאון רבן של כל בני הגולה מהרמ"ס במו"ה שמואל נ"י לנצח. אני הצעיר שבתלמידיו המתאבק בעפר רגלו

אברהם קאפיל הק' זינגר מפאקש

הספר הנכבד הלזה שייך לכבוד הרבני המופלא והמושלם והקצין הנעלה מהו' **ישראל גייגער** נ"י חתן הרב מאור הגולה הגאון המפורסם אמ"ו מהרמ"ס נ"י פה פ"ב ובאתי עה"ח

אני הצעיר והק' **יחיאל מיכל ראזענבליט**

הסמכתו לרבנות

בארכיון קהילת רעכניץ ישנה העתקה בכתב ידו של רבנו של חלק מתעודות ההוראה שקיבל לצילומם קבלנו מהרב יחיאל גולדהבר. אמנם שלש התעודות הראשונות נדפסו כבר בקובץ 'אוצרות הסופר' קובץ טו, תשרי תשס"ה, עמ' יח-כ, אך בלי פענוח שם המשפחה של בעל התעודות ובלי זיהויו, ועם כמה שיבושים בהעתקה מכתב היד]. העתקות אלו צירף רבנו למכתב בקשה להתקבל לרב ברעכניץ שכתב בקערעסטור ביום כ"ז ניסן תרי"ז שיודפס בהמשך.

אחרי שרבנו מעתיק את התעודות הוא מוסיף: 'עוד יש תחת ידי מהרב הגאון האמיתי ר' שלמה קלוגר נ"י אב"ד ק"ק בראד בעהמ"ח ס' החיים ומי נדה ומהרב הגאון הצדיק אב"ד ק"ק פאפא זצ"ל, אך קצר המצע מהשתרע'. 'הרב הגאון הצדיק אב"ד ק"ק פאפא זצ"ל הוא הג"ר שרגא פייבל הורוויץ שנלב"ע ביום י"ז אדר א' תר"ה. ולפני פאפא הוא כיהן כאב"ד פאקש בין השנים תקצ"ב-תקצ"ט, וכנראה משם היתה לרבנו היכרות עמו כיליד פאקש. הסמכת רבה של פאפא היא מההסמכות הראשונות שלו כי יש להקדימה לפני י"ז אדר א' תר"ה תאריך פטירת רש"פ הורוויץ, ואולי היא הראשונה שקיבל. מתי הסמיכו רבי שלמה קלוגר אין אנו יודעים.

תעודות ה'שערי תורה' וה'כרם שלמה'

בט"ז בכסלו תר"ה הוסמך רבנו גם ע"י בעל ה'שערי תורה' אב"ד ווערבא שבסמיכתו הוא מציין שכמה רבנים כבר הסמיכוהו. וזה לשונו:

הן יקר ראתה עיני בחור מורם מעם ה"ה המופלא ומופלא חריף ובקי ושנון בפלפל וסברה בשכל ברור מו"ה **יעקב קאפל** נ"י שמעתי ממנו דברי תורה נעימים וערבים לשמעם לא העביר זמנו בפלפל שווא רק קרא ושנה ולמד כאשר השכיל מרבתי נ"י וביחוד מרבו מובהק הגאון אב"ד פ"ב [בעל הכתב סופר] וגם העיד עליו י"נ הגאון הצדיק מו"ה **דניאל פרוסטיץ** נ"י וכן ידידי הרב הגאון אב"ד דק"ק הנ"ל החשיבו ומכבדו כאחד מראשי ישיבתו, ואף כי אין הזמן מסכים לדבר עמו ד"ת הרבה אך החלק יעיד על הכלל, ובהיות שגם יראתו קודמת לחכמתו וגם מידותיו ישרים ונעימים לכן אקוה כי תורת ה' בידו יצליח ויעלה מעלה מעלה בתורה וחכמה ויראה, לכן אמרתי נוצר תאנה יאכל פריה, יען כי ראיתי כמה רבנים מתמכים אותו בכתב התרה רק שאין מן הראוי ליתן כתב התרה לאיש צעיר ופנוי, לכן כשיהיה שרוי עם האשה אשר יחון ה' אותו אנכי מסכים עמהם מעכשיו כי יסמכו אותו להורות בישראל ויגדל בתורה ויראה ולבבו יחפץ משרים, ולמכבדו ומוקירו מוקיר אורייתא ברכה ושלוש וחיים עד בנין ציון וירושלים, ובתנאי שיטול רשות מן רבו המובהק כבוד הגאון אב"ד ק"ק הנ"ל כי ידעתיו שכל מעשיו לש"ש.

אלה דברי המדבר לכבוד לומדי התורה הבעה"ח יום ד' ט"ז כסלו תר"ה לפ"ק

הק' **וואלף** [לעזו] אבדק"ק **ווערבאף** והגליל יע"א

באמצע שנת תר"ה בא הב' אברהם יעקב קאפל זינגר בברית האירוסין. בכ"א אייר תר"ה בהיותו חתן קיבל סמיכה נוספת מרבי שלמה האס אב"ד דרעזניץ מח"ס כרם שלמה. וזה לשונה:

אתן אמת ליעקב ה"ה ידידי וחביבי הב' החתן המופלג בחכמה החריף ובקי טובא בהיות דאביי ורבא המושלם במו"מ כבוד מה"ו **אברהם קאפל** המכונה **יעקב** בן מה"ו **אשר** נ"י **זינגר** מק"ק **פאקש** יע"א אשר פלפלתו אתו עמו בענינים שונים וראיתי שידי רב לו בפלפול וסברא ישרה, יורד לעומקא דדינא, ולבו ראה הרבה חכמה ודעת ערך עשיר בעשרו, אפי רברבא ליש ולביא ויראת ה' אוצרו לכן חכמתו מתקיימת, ולמען אכבד לאשר יאות הכבוד אף אנכי מן המסכימים אל ידו שיהיה מורה הוראה בישראל ומובטחני בו אם ככה יחזיק במעוזי התורה יעלה מעלה מעלה לשם ולתהילה ואילן רב יתעבד ובין גדולי ישראל יהיה נמנה כי פומי ממלל רברבן ומראה פנים שוחקות בהגדה, ואשרי לקהילה כמות שהיא אשר יעלה בגורלה.

א"ד הבעה"ח ועל הגלוי לפני פה **דרעזניץ** יום ד' ל"ו למבי"י [כ"א אייר] תרה"ל

שלמה האַס בעהמ"ח ספרי כרם שלמה חונה פה הנ"ל

לקראת נישואיו הסמכה מרבו ה' כתב סופר' ובית דינו

בתחילת חודש אדר תר"ו עזב את הישיבה בפרשבורג וחזר לבית אביו בפאקש, שם שהה תקופה קצרה קודם שנסע להעדליא-מאד שם התקיימו נישואיו בחודש ניסן באותה שנה. לפני נסיעתו מפרשבורג הוסמך ע"י רבו בעל הכתב סופר ובית דינו. וזה לשונם:

יעקב חבל נחלת תעודה, במכמני התלמוד ידו הדה, ה"ה כבוד בחו' החתן תמים מורג חרוץ בעל פיפיות וחרף ובקי גבר חכם בעוז של תורה למד ושנה הרבה מו"ה **יעקב קאפל** נ"י מילדי ק"ק **פאקש** יע"א, מנעוריו החל רוח ד' לפעמו, להיות תמים עמו, יעקב איש תם הלך בתומו, ימים רבים ישב אוהלים בבית מדרשי של אנשי שם וגדולי ישראל, קידש עיתותיו לא-ל וגם לך תחת דגל אהבה של אממיו מאוה"ג זצ"ל, וינק ושתה משדי בינתו ובאר תורתו, וגם אחרי כן נטה אהלו בתוכינו, כביר מצאה ידו להיות ממבחרי גברינו, גבור ואיש מלחמה במלחמתה של תורה, פנים מסבירות בהלכה ברורה, אב"א גמרא, אב"א סברה, דולה מים מבורות עמוקים, משדד הרים מפרק עמקים, להבין דעת קדושים, שבעתים מזוקקים, מלא ברכת ה' ובקי כזקן שקנה חכמה ובינה יתירה, בים התלמוד רבו פארותיו, אסף בחפניו ג... הפוסקים, הלכות גדולות שנה כאן פסקי דינים שגורים בשפתותיו, בשיטות אחרונים... מילא אוצרותיו, מלא וגדוש על כל גדותיו, יראת ה' על פניו הולכת לפניו, והיא מבחר פנינו, וזמן לא כביר יהללו בשערים המצוינים בהלכה תהלוכותיו, ירבה דעת בישראל, ובין גדולי ישראל יקים, ללמד לבני יהודה קושי ופרקים, דעת ה' להקים, להפיץ טהרה בישראל, והן הגיע תור חתונתו ושמחת ליבו אמרתי להלל בשערים מעשיו כעת יאמר ליעקב מה פעל ועשה בימי בחורתו אשר בחר בחיים, וגדר בעדינו נצא שלא להעמיד על אבן הבוחן

לעטרו בהתרת הוראה לאינו נשוי אם כגובה ארזים גבהו, גם באלה נחלק ביעקב. ונפשי יודעת מאוד כי יעשה חיל באפרתה כי יהללו בשערים דרכיו ובין מושב זקנים ובין הורים ומורים יהיה נמנה וכבוד חכמים ינחל ויענדהו שני עדי עדנים.

הכ"ד לכבוד הוגי התורה נגהי ליום וי"ו עש"ק פ' תרומה [א' אדר] תר"ו לפ"ק פה פ"ב המעטירה יע"א

אברהם שמואל בנימין בהמה"ג מהרמ"ס זצ"ל

גם אנכי יודע שהבח' הנ"ל פומיה ממלל רברבן בש"ס ופוסקים ואנכי מסכים להנ"ל ולראיה בעה"ח

הק' **זלמן ב"ה משה ז"ל** [באניהאד] דיין דפה

גם ממני לא יבצר כי הב' הנ"ל מופלג בכל מו"מ [-מעלות ומדות] שמנו חז"ל עד כי חדל לספור ולו דומיה תהילה ובעה"ח יום הנ"ל פה הנ"ל

נאם **שמעון אפעהיים** דיין פה הנ"ל

תעודה מרבה של פאקש ובית דינו

אחרי כמה ימים ששהה בעיר מולדתו פאקש הוסמך גם מרב העיר רבי יואל אוגור בעל שו"ת ריב"א ובית דינו. וזה לשונם:

יעקב איש תם יושב אוהלים של תורה, עודנו באבו הקדיש כל עיתותיו קודש לה', כל זמנו לעסוק בעבודת הקודש, יגע ועמל בתורת ה', שם לילות כימים, שימש רבנים גדולים, ושמן שסך לו אמ"י הגרמ"ס ז"ל בילדותו עמדה לו לעת עתה בעמדו על דבר הלכה, בהתהלכו בגן הפוסקים לדעת המעשה אשר יעשה, ותל"י לא אבד טיפה מכל אשר שאב מבארות מים חיים וכל אשר ראה בעצמו בדברי הפוסקים שגורים בפיו ורגילים על שפתיו, הוא ניהו מוכ"ז הרב המופלא ומופלג חריף ובקי חרוץ ושנון, סיני ועוקר הרים, דולה מים מבארות עמוקים, מוציא לאור תעלומות כש"ת מו"ה **יעקב קאפל** נ"י מילדי קהל עדתנו, אשר הכרתיו מאז מעת אשר החל רוח ה' לפעמו דפק אלי במכתביו בענינים שונים, וראיתיו גבר בגוברין לוחם במלחמתה של תורה, ועכשיו ביותר כי בא לביתו והתמהמה פה איזה ימים והשתעשעתי אתו בשעשועין דאורייתא וראיתיו בקי ברוב דברי הפוסקים אשר בית ישראל נשען עליהם, והנה האיש הלזה כבר הומשח בשמן משחת קודש של ידידי הרב הגאון אב"ד ק"ק פ"ב יע"א שהוא מורו ורבו ומלמדו להועיל, והוא סמכו בסמיכת התרה, ואף ידי תיכון עימו לכתרהו בכתר התורה יורה יורה, ידן ידן בין איש לעמיתו, יבין האסור והמותר ויהי ה' עמו שלא יכשל בדבר הלכה ח"ו, והיה לבבו זה לו ליראה את ה' כל הימים ולשקוד בתורתו.

הכ"ד המדבר פה פאקש יום א' יו"ד אדר תר"ו לפ"ק

הק' **יואל אונגאר** מרעכניטץ חופ"ק הנ"ל והגליל יע"א

גם אנכי מסכים על סמיכת הוראה הנ"ל.

הק' **מענדל בנעט** דיין דפה

גם אנכי מעיד על הב' הנ"ל כי ים התלמוד הצפון ברוב שיטות העמוקות בשו"פ [בש"ס ופוסקים] גלוי לפניו. פה הנ"ל יום הנ"ל.

הק' **קלמן טעבל** [גריסהבר-פריינד] בלאאמ"ו הה"ג מוהר"א ז"ל

נישואיו ומגוריו בהעדילא-מאד והסמכתו מרב העיר וממהר"ם א"ש

ביום י' ניסן תר"ו התקיימו נישואיו בהעדילא-מאד עם הבתולה מרת ברכה דינה לבית דנציגר משם. [נע"י רישומי המטריקל. ייש"כ להרב שב"י סיימון]. לאחר נישואיו גר ליד חמיו, והמשיך לשקוד על התורה ועל העבודה.

לאחר פחות משנה וחצי מנישואיו, בשלהי שנת תר"ז, נבחר רבנו לכהן כאב"ד קערעסטור. לקראת מינויו הוסמך בחודש תמוז תר"ז גם מרבי נתן פייטל רייניץ רבה של עיר מגוריו העדילא-מאד, וממהר"ם א"ש אב"ד אונגוואר. וזה לשונם:

אלקים ראיתי עולים חבל נביאים כולם מפארים ומשבחים בשבח מגדול עוז לאור נערב אור מזרח ה"ה הרב המאור הגדול חריף ובקי חרוץ ושנון בעל פיפיות כבוד מו"ה **אברהם יעקב** ... ית"ש נתנו בידו, ואנן מה נענין בתרייהו אם הב"ד הגדול כבר ראו את החדש, ה' עליהם יחיו, ע"כ אנכי להודיע כיהודה ועד לקרוא קריאה של חיבה כי ת"ח כמותו ירבה בישראל ונתקיים בו מחז"ל אילן רב מתעבד עובד עבודת הקודש בשקידה רבה לילות כימים, ויחידושו בש"ס ופוסקים חריפים...ופים מתוקים, גם באגדה ידו הזה לרקח מרקחת רפואת הנפש להמשיך לבותם לאביהם שבשמים אשרי העם שיבחרו בהרב המאוה"ג הנ"ל לתת המשרה על שכמו ולשמוע דברי תוכחתו ומוסריו אשרי העם שלו ככה ומה' ישאו ברכה.

כ"ד הכותב יום ד' ב' תמוז תר"ז לפ"ק מאדא יע"א

הק' **נתן פייטל רייניץ** החונה פהנ"ל והגליל יע"א

הן כל יקר ראתה עיני אשר חכמים ורבנים נכבדים יתנו עדותן ויצדקו את הרב המאור הגדול מו"ה **יעקב קאפל** נ"י מעודו עד היום הזה ובפרט י"נ הרב הגאון אב"ד ק"ק פ"ב יע"א יתנה חכמת תורתו וצדקתו בעודנו באבו חכמת ה' בקרבו, ונתן מורי הגאון האמיתי בעל חת"ס זצ"ל את הודו עליו ובנו הגאון הנ"ל סמך ידיו עליו, והנה סמכו בו את ידיהם עליו הרבנים אשר כתבו התרתם, שזפתו עיני, וגם אנכי בינותי בהרב המאוה"ג מו"ה **יעקב** נ"י בעזה"י כביר מצאה ידו בדברי הגאונים ובים התלמוד והפוסקים ז"ל, לזאת דברי למותר המה ולא באתי רק להעדפה כי ד"ח אין צריכין חיזוק וכל מן דין סמכו לנו הוגי תורת ה' ושומרי מצותיו ית"ש, לא כחל ולא שרק ולא פרכוס ויעלת חן ובעזה"י יתענגו קריה נאמנה אשר יקבלוהו ויעלצו לפני ה' בשמחה.

דברי הכותב היום יום ד' ט"ז תמוז תר"ז לפ"ק אונגוואר יע"א.

הק' **מאיר א"ש**

על כס הרבנות בקערעסטור

בחודש תמוז-אב תר"ז נתמנה רבנו לאב"ד באדראג-קערעסטור. על מינויו הוא מבשר לרבו בעל ה'כתב סופר', ושואל אותו שאלה על כשרות המקוה בקהלתו. ביום

י"ג אב תר"ז רבו עונה לו ומברכו. ב'תולדות כתב סופר' [בסוף שו"ת כתב סופר חח"מ עמ' ל] צוין: 'שנת תר"ז היתה השנה שבה זכה רבינו [הכתב סופר] להשיב את תשובתו הראשונה לתלמיד שיצא מבית מדרשו, ואף ראהו עולה על כסא רבנות בקהלה חשובה. תלמיד זה היה הג"מ אברהם יעקב קאפל זינגר ז"ל שנתקבל אז לאבד"ק קערעסטור, ולאחריה היה אבד"ק לאשאנץ'. להלן תחילת וסיום התשובה [נדפסה בשו"ת 'כתב סופר' חיו"ד סימן צד]:

במפתח בבא, מזלא טבא, לרב טב ה"ה תלמידי הרב המופלג בתורה ובקי מורג
חרץ בע"פ עדני העצני כש"ת מו"ה **קאפל זינגער** נ"י רב בק"ק קערעסטור
יע"א.

מכתבו קבלתי, נהנתי באשר בשרני כי הרים ד' קרנו והגביהו ראש לקהל עדת ד', כן
ישפות ד' שלומו ישב שקט ושאנן על התורה ויפיץ טהרה כאות נפשו לטובה וכו'. והנה
עתה אני טרוד מאוד כי רגלי מיועדת לילך כיום מחר אי"ה מקיר העיר וחוצה לנוח
מעט להשיב נפשי וכחי, וד' יעזור, לכן לא אוכל לשים עין בשאלתו רק בקיצור אומר
שלדעתי אין לחלק בין נידון שלו לנידון שבתשוב' ח"ס ססיי ר"ו... ולכן לדעתי אין
למצוא היתר בחילוק זה. אבל לפום רהיטא נראה שאממ"ו מאוה"ג זצ"ל בקעה מצא
בק"ק פעזינג שהיו נכשלים בזה לכן פסל המקוה, וממ"מ נראה מדהביא זה בתשובה
להשוואל שם כי דעתו שיש לחוש בכ"מ שיעשו כן כמו רב שבקעה מצא וגזר בכ"מ, מ"מ
(אינו) [אינני] אומר בהחלט שיפסל המקוה שבקהלתו עד"ז עד יתעץ תחלה בלבו. וטוב
שיכתוב לרב חביבי הגאון קדוש ד' מהר"ם א"ש נ"י אבד"ק אונגוואהר ישמע דעתו
הרמה, ואולי יש אתו מה בדבר הזה מאממ"ו זצ"ל. וכבר כתבתי שאנוכי טרוד מאוד
כעת וא"א לבוא בארוכה, וחתימה מעין פתיחה בברכת חיים ושלוש שמורה בכל
וערוכה. הכ"ד ידידו אוה"נ פ"ב יום ב' פ' עקב [י"ג אב] תר"ז לפ"ק.

הק' **אברהם שמואל בנימין** בה"ג מהרמ"ס זצ"ל

התכתבויותיו ההלכתיות בתקופת קערעסטור

בתקופת כהונתו בקערעסטור הרבה רבנו להתכתב עם רבי שלמה קלוגר רב"ד
בראד, וכמו שרבנו מציין זאת באגרתו אליו שנדפסה לקמן. מתשובות רבי שלמה
קלוגר אליו מתקופה זו נדפסו בספריו: שו"ת טוב טעם ודעת קמא [בהוספות
במהדורה החדשה עמ' תטז], ונשנה בספר עבודת עבודה, שירי עבודה, במהדורה החדשה
עמ' סט-ע. בענין חזקה העשויה להשתנות, משנת תרי"א]. נדרי זריזין ח"ב דף ה' ע"ב
[בענין תופס לבע"ח ופדה"ב ע"י שליח, משנת תרי"ד]. ספר סת"ם ח"ב הלכות ס"ת סי'
עד [לעמברג תרט"ז, דף לג ע"א] [במצות כתיבת ס"ת באשה]. ספר סת"ם ח"ב הלכות
תפילין סי' סג [דף סד ע"ב] [בענין תפילין משתי עורות]. שו"ת טוב טעם ודעת תנינא
סי' קסד [בענין מעיים של עופות, לפני שנת תרי"ג, ועיין לקמן באגרתו של רבנו אליו].
שו"ת טוב טעם ודעת תליתאה סי' רלט [בענין מקצת היום ככולו בשלשה ימים
ראשונים שהאבל אסור במלאכת דבר האבד].

באחת מהשנים הראשונות לכהונת רבנו בקערעסטור [בין תר"ז לתרי"ב] באה לפני שאלה בענין מכירת ספר תורה, והוא שאל אותה את רבו ה'כתב סופר' ואת רבי מאיר א"ש אב"ד אונגוואר. תשובת רבו ה'כתב סופר' נדפסה בשו"ת 'כתב סופר' (חלק יו"ד סי' קלה) בלי תאריך, ואע"פ שרבנו כונה שם כ'אב"ד בק"ק לאשאנץ', צ"ל שבתשובה המקורית לא היה רשום 'לאשאנץ' וזו הוספת המעתיק, זאת מכיון שמצאנו תשובה לשאלה זו גם בשו"ת 'אמרי אש' (חלק יו"ד סי' קו) לרבי מאיר א"ש שנפטר כבר ביום כ"ד טבת תרי"ב, כך שחייבים להקדים את תאריך השאלה לפני תאריך זה, בעוד שרבנו כיהן בקערעסטור. וז"ל תחילת וסיום תשובת הכתב סופר :

שלומים מרובים ליעקב איש תם יושב אוהלים ה"ה תלמידי ידידי הרב המופלג בתורה וביראה המאווה"ג מעוז ומגדול חרוץ ובקי כש"ת מוה' **אברהם יעקב קאפל** נ"י אב"ד בק"ק לאשאנץ יע"א.

זה כמה ימים אשר קבלתי מכתבו ולא הי' באפשרותי לשום עין עיוני על שאלתו עד כעת וגם עתה הפסיקוני טרדות רבות עניי כללים באמצע הענין, והנה נפשו היפה בשאלתו לחוות דעתי ע"ד אחד ששבק חיים לכל חי וכתב בצוואתו שיהי' ספרי תורה שלו א' לקהילה וא' לחברא קדישא ועכשיו בא בן אחיו יורש דאורייתא שלו ורוצה לקנות הס"ת כדי שיהי' שלו ויהי' לו זכרון לטובה מדודו, והציבור צריך לדמי זבינו כי רוצים לחזק בדקי הבית מלון האורחים עוברים ושבים ואין לאל ידם לחזק בדקי, ומסופק מעלתו נ"י אם מותר להם למכור וענינו חזו מישרים בפסק דיני' ובספרן של צדיקים רבותינו אחרונים נ"ע וחפץ לשמוע דעתי בזה...

ונבוא לנדון שלפנינו, דצריכים אנו לעיין בשני דברים (א) אם מותר הצבור למכור ס"ת שלהם ואין בו משום איסור מכירת ס"ת, (ב) אם אין עיכוב מצד הנותן.

הנה משום מכירת ס"ת הלא כבר בארנו די באר אפילו מנהגא ליכא ויש להתיר ליחיד למכור ס"ת שלו לדבר מצוה, וכ"ש וקו"ח ציבור בשלהם דמותר למכור שבעה טובי העיר במעמד אנשי העיר... ובנדון שלנו שרוצים למכור ס"ת לצורך מצוה גדולה לחזק בכך מלון אורחים דהוא מצוה גדולה דהכנסת אורחים ולפעמים יש בו כפקוח נפש בקור הגדול שאין מקום ללון, ובמקומות קטנים מכניסים שם לפעמים חולאים דאורחי פרחי אין בו לא משום איסור מכירת ס"ת דב"ל"ס מקומו שדר בו נדון ככפר דיכולים למכור בזט"ה וכו' וגם מצד הנותן אפי' לא נשתקע עדיין שמו ממנו אין מעכב.

אלא כנגע ונגיעה לנותן נראה לי מתוך דברי פר"מ נ"י דכתב, דהנותן בצוואתו כתב שנותן ס"ת לזכרון נשמתו, בזה גילה דעתו ורצונו מעיקרא וכאלו התנה שלא ימכור לעולם כדי שיהי' לו לזכות נשמתו לזכרון טוב לפני ד' בכל פעם שיקראו בו בציבור והכל לפי תנאו ועיין הג"ה רמ"א סי' רנ"ט סעי' ב' ואם התנה המקדיש בפירוש שלא ישנו הקדשו ולא יהי' כח בזה פשיטא שאסור לשנותו, ואם כן כתב בצוואתו פשיטא שאסור למכרו אפילו ללמוד תורה ולישא אשה, ועיין ר"ן ר"פ בני העיר שכתב וז"ל מיהא דווקא היכא דלא עברי בהכי אמצוה לקיים דברי המת עיין שם :

וכ"ז בס"ת, שנתן לקהילה אם כתב בצוואתו שיהי' לזכרון נשמתו אין בידם למכור אבל ס"ת שנתן לח"ק שכי' פר"מ תלמידי נ"י כי כתב בצוואתו שנותן לח"ק עבור קבורת אשתו פשיטא שיכולים למכור אפילו לדבר הרשות דהוי כמקבל בחובו שכתב הב"י ומעתיקו ה"ז דלכ"ע שרי למכור ומצד הנותן פשיטא דליכא עיכוב דהרי נתן להם מחיר קבורת אשתו ויכולים לעשות בשלהם כרצונם כנלפענ"ד לדינא, אמנם אם יש לחוש שאם לא ימכרו ליורשו בן אחיו כמבוקשו ילך בערכאות ויבטל כל הצוואה כמ"ש פר"מ נ"י, בוודאי מוטב שימכרו לו זט"ה ס"ת שלהם לדעת הנותן ג"כ הוא מוטב שימכרו לו הציבור ונתקיים מחשבתו במחצית ויש לו זכות במצות הכנסת אורחים ותפסת מרובה לא תפסת מאם ימאנו במכירה שיש לחוש שיתבטל צוואתו לגמרי. הנלפענ"ד כתבתי וה' יאר פניו אתנו סלה בפנים מסבירות להלכה הכ"ד אוה"נ דוש"ת.

הק' **אברהם שמואל בנימין** בה"ג מהרמ"ס זצ"ל

בתשובות אמרי אש (חי"ד סי' קו) נוסח השאלה הוא כך [ללא תאריך וללא שם הנמען]: אודות אשר חקר מעכ"ת נ"י על אחד אשר נפטר בלא ז"ק והקדיש לפני מותו שני ספרי תורה אחד לקהל ושני לחברה ג"ח, ועתה בן אחיו שואל מן טובי העיר למכור לו ספר אחד אשר הניח דודו בעד ארבעים כסף, וטובי העיר יאותו לו כחפצו יען בית מלון האורחים נוטה לנפול וכמעט אין מקום ללון לאורחים עניים העוברים ושבים ואין לאל ידם לחזק את בדק הבית, וכבר ראה מה שנאמרו בדברו רבותינו הפוסקים... [סיום התשובה ומסקנת ההלכה חסר שם].

אגרת לרבנו מרבי חיים פרידריך

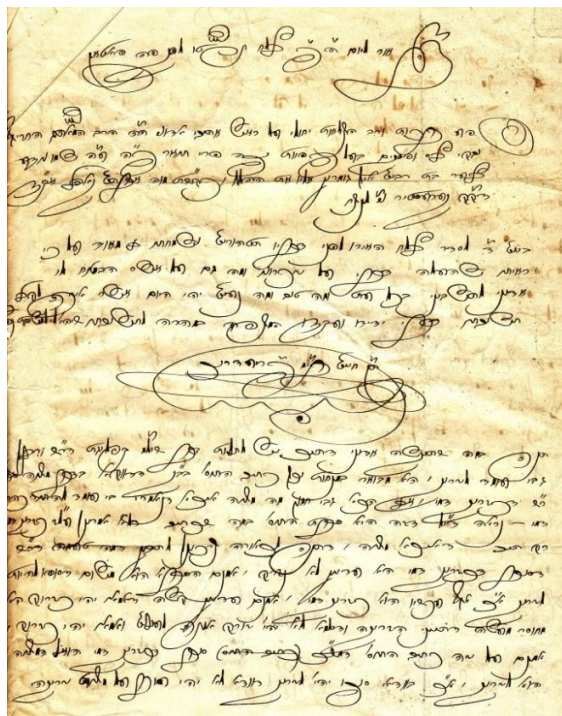
מרב דוד פולנוער רב בבערן קבלנו צילום תחלת אגרת לרבנו מרבי חיים פרידריך [בן רבי יהודה מרדכי משאראש-פאטאק וחתן רבי יעקב יחיאל הלוי מרקוביץ. אב"ד טורץ כארבעים שנה עד לפטירתו ביום ט"ז אב תרס"ג. אבי רבי יצחק אייזיק פרידריך אב"ד טורץ והומנא] וזה לשון:

ב"ה אור ליום ה' פ' בשלח [י"ג שבט] תרט"ו לפ"ק פה פאטאק

שפע ברכות ורב הצלחות על ראש אהובי אדוני ה"ה הרב המאה"ג החריף ובקי בש"ס ופוסקים בעל פפיות יפה פרי תואר פ"ה ע"ה שמו נודע בשער בת רבים אין גומרין עליו את ההלל, כקש"ת מו"ה **אברהם קאפל** אב"ד דק"ק קערעסטיר נ"י לנצח

ביום ד' לסדר בשלח [י"ב שבט] האירו לפני דבריו הטהורים, ושמחתי בו מאוד על כי ראיתי שהעלה דברי על זכרוננו, ומה גם על אשר הבטיח לי אדוני להשיבני בכל עת, ומה טוב ומה נעים יהי היום אשר אזכה לקבל תשובתו. דברי ידידו ועבדו המצפה במהרה לתשובתו שיהי' לי למשיבת נפש.

הק' **חיים ברי"מ פריעדריך**

הנה מה שהקשה אדוני
דהיכי יש לתלות דבר שיש
לו מתירין בפלוגתא דרבי
שמעון ורבנן גבי עומד
לזרוק, הא מבואר במנחות
[קא ע"ב] וכן כתב התוס'
בב"ק [עו ע"ב ד"ה והלא]
דדווקא בדבר מצוה סובר
ר"ש דכזרוק דמי, אבל הכא
גבי חמץ מה מצוה איכא
דנאמר בו עומד להתיר
כהיתר דמי. נראה די"ל דזה
הוא סברת התוס' במה
שכתב דלא אמרינן עומד
לזרוק כזרוק דמי רק היכי
דאיכא מצוה, דהנה לכאורה
צריכינן להבין דמה טעמא
דר"ש דסובר דכזרוק דמי
הא עדיין לא נזרק, אמנם
הסברא הוא משום דסופו
להיות לזרוק א"כ אף עכשיו

הוא כזרוק דמי, אמנם עדיין קשה דאמאי יהי' כזרוק הא מחוסר מעשה דהיינו
הזריקה ודילמא לא יהי' זורק אותה לעולם ואמאי יהי' כזרוק, אמנם על זה כתב
התוס' דמש"כ סובר דכזרוק דמי הואיל דמצוה הוא לזרוק, א"כ בודאי סופו יהי'
לזרוק דוודאי לא יהי' עובר על מצות זריקה...

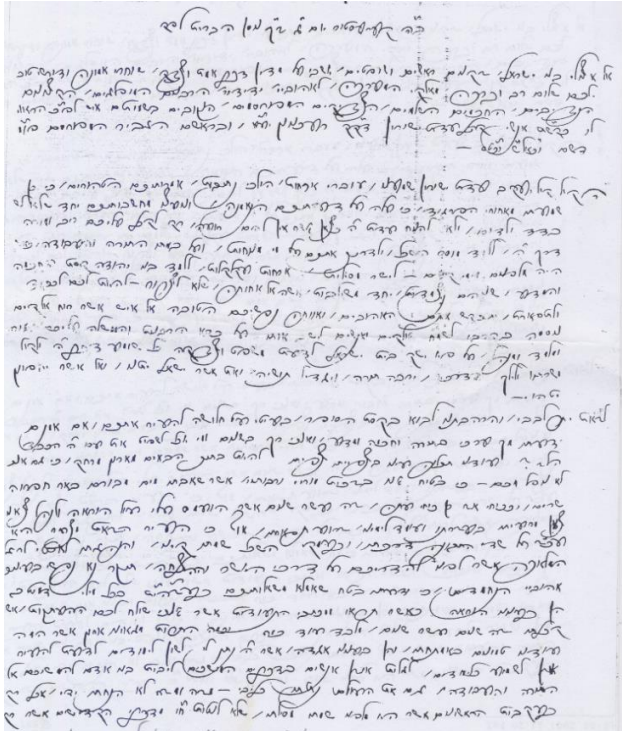
מועמדות רבנו לרבנות רעכניץ ומינויו בלאשאנץ

בשלהי חודש ניסן תרי"ז הציע רבנו את מועמדותו לרבנות קהילת רעכניץ. סיבת
רצון רבנו לעזוב את קהילת באדראג-קערעסטור לאחר שכיהן בה כעשר שנים לא
ידועה לנו, אך אפשר לעמוד עליה מתוך קטעים בידיעה מלאשאנץ שהתפרסמה
בעיתון 'בן חנניה' בשיא המחלוקת שלו עם רבנו שם [שנה 7 גליון 1, 4 בינואר 865 (ו')
טבת תרכ"ה), טור 11], ידיעה שכמובן צריך לקבלה בהסתייגות: 'במקום רבנותו
הקודם בבאדראג-קערעסטור סבל רבות מהחסידיים בגלל שסירב לנסוע אל הקדוש
בליסקא. חשדו בו שהוא קורא ספרים גרמניים... במקום כהונתו הקודם סגר
בשבת את חנויותיהם של הסיטונאים מפעשט בסיוע הערכאות, ובכך גרם לעצמו
נזק כספי, לפחות זמנית'. אם ידיעות אלו נכונות הרי שהוא נרדף בבאדראג-
קערעסטור משני קצוות הקהילה, החסידיים והמתקדמים.

וזה לשון רבנו באגרתו לקהלת רעכניץ [אין לפנינו רק את צילום העמוד הראשון]:

ב"ה קערעסטור יום ג' ז"ך ניסן הברית לפ"ק

אל אצילי בני ישראל, זקנים ראשים ושופטים, יושבי על מדין דבר אמת וצדק, שוחרי אמונה ודורשי טוב, לכם שלום רב וברכה מאלקי המערכה, לאהובי ידידי הרבנים המופלגים, הקצינים הנדיבים, החכמים השלמים, הצדיקים המפורסמים, הנקובים בשמותם איש לפיכ [לפי כבודו] הראוי לו כקשי"ת אנשי קהל עדת ישורון דק"ק רעכניץ יע"א, ובראשים הגביר המפורסם פ"מ דשם וכאלי"ש וכט"ש.

הקול קול יעקב עדת
ישורון שמענו, עוברי
ארחות, חולכי
נתיבות, אמרוטיכם
הטהורים, כי כן
שמעתי מאחורי
הפרגוד, כי עלה על
דעתכם הנאמנה,
ונועצו מחשבותיכם
יחד שלא לשבת בדד
ולדום, ולא להניח
עדת ה' כצאן אשר
אין להם רועה, רק
לקבל עליכם רב
ומורה דרך ה', ללמד
מוסר השכל, ולהדריך
אתכם על מי מנוחות,
ועל במותי התורה
והעבודה, כאשר היה
מלפנים מימי קדם,

לישר מסילות, ארחות עקלקלות, ללמד בני יהודה קסת החכמה והמדע, שניהם נצמדות, יחד משולבות, אשה אל אחותה, שלא לצרור. להיות לכם לכבוד ולתפארת, תבקש אתם האהובים, ואוותה נפשיכם הטובה אל איש אשר רוח אלקים נוססה בקרבו לשמח אלקים ואנשים לישב אותו על כסא הרבנות והממשלה עליכם ... ומלמד ומנהל, על פיו ישק בית ישראל לדעת משפט וצדקה כל שומע דבר ה' ולקול משרתו ולילך בדרכו, ירבה תורה, ויגדיל תושיה, ואת אשר ישאל יתנו, ואל אשר יחפוץ יטהו.

לזאת יתר לבבי, והרהבתי לבוא בקסת הסופר, בעיט עט חלושה להעיר אתכם, אם אמנם ידעתי מך ערכי בתורה וחכמה ומדע, ואנכי רך בשנים ומי יוכל לשפוט את עם ה'

הכבד הלו? עודני תכלנה עיני בצפייתי ציפיתי להיות בתוך הבאים מארץ מרחק, כי גם אני לא נופל מכם. כי בטוח אני בזכות מוריי ורבותיי אשר שאבתי מים מבורם באר חפרה שרים, וככוחי אז כן כוחי עתה, זה עשר שנים אשר הועמס עלי עול הוראה ולנהל צאני צאן מרעיתי בעזרתו ועומד לימיני, זרוע תפארתו, אף כי העיר הזאת מצער היא עכ"ז על שדי התבונה דרכתי, ובעמקי השכל שמתי קיני, והנהגתי לאיטי לרגל המלאכה אשר לפני להדריכם על דרכי היושר וההצלחה, תיקר נא נפשי בעיני אהובי הנחמדים, כי ידעתי בטח שאמלא משאלותיכם בעזרי"ת בכל מילי דמיטב הן בעיני הוראה כאשר תראו ממכתבי התעודות אשר אנכי שולח לכם ההענקות, אשר קבלתי זה שנים עשר שנים, מלבד עוד כמה וכמה התרות מגאוני ארץ אשר המה עודנו טמונים באמתחתי, והן בעיני אגדה, אשר ה' נתן לי לשון לימודים לדעת להעיר אוזן לשמוע כלימודים, גם את העולם נתתי בליבי, מזה ומזה לא הנחתי ידי, אבל רק בעקבות הראשונים אשר היו מלפני שמתי מסילתי, שלא לנטות ח"ו מדברי הקדושים אשר רק ... [אין תח"י ההמשך].

לפנייתו צירף העתקות של חלק מכתבי הסמיכה שהעניקו לו רבותיו ושאר גדולי הדור. [נדפסו למעלה]. אך לבסוף מינוי זה לא יצא אל הפועל. ובחודש טבת שנת תרי"ח כיהן כבר רבנו כאב"ד לאשאנץ. בעיתון 'בן חנניה' [שנה 1 גליון 1, ינואר 1858, עמ' 48] דווח: 'לאשאנץ, סוף דצמבר. הרב יעקב זינגר, שכיהן עד כה בבאדראג-קערעסטור, כבר התחיל את כהונתו כאן בקרבנו. רבנו הקודם, גולדציהר, נענה לקריאה לכהן בסענטעש במחוז צ'ונגראד'.

התכתבויותיו ההלכתיות בתקופת לאשאנץ

בתקופת לאשאנץ הרבה רבנו להתכתב עם רבו בעל ה'כתב סופר'. התשובה הראשונה מרבו אליו ללאשאנץ היא מיום י"ג תמוז תרי"ח, ועוסקת בכשרות של ספר תורה ששם הקודש ושאר תיבות נכתבו חציים על הגויל וחציים על המטלית. ז"ל תחילת וסיום התשובה [נדפסה בשו"ת 'כתב סופר' חיו"ד סי' כז]:

שלום וכל טוב לרב טב, ה"ה תלמידי הרב המאוה"ג ותיק מלא עתיק חרוץ ובקי גן ההדסים וגל אגוזים כש"ת מו"ה **אברהם יעקב קאפל** נ"י אב"ד דק"ק לאשאנץ יע"א

שבוע זו קבלתי מכתבו ונפשו בשאלתו להורות לו דרך ילך בה ע"ד ס"ת שנמצא ביריעה אחת בשני מקומות שם וכתב חציו על הגויל וחציו על המטלית, וכן נמצא שארי תיבות בס"ת חצים על המטלית ומסופק מעלת תלמידי הרב נ"י מה לדון בס"ת זה והאריך קצת וגבב כמה וכמה תשובות אחרונים ובכ"ז דבריו קצרים במקום שהיה לו להאריך, ולרוב טרדותי א"א לי לחפש חפש מחופש בכל ספרי תשובות רבותינו האחרונים שמביא, ולכן אחר אחרון אני בא ואכתוב מילי על מילי דאבזה' אממ"ו מאוה"ג זצ"ל בח"ס ונקיטנא בקצרה כל האפשר...

...בהא סלקינן אם מקצת אות אחת של שם כתוב על מטלית, נ"ל טוב לקדור השם דבהא כבר החליטו גאוני בתראי לדינא כהב"ח, וא"כ דמי ממש לשם שנכתב בטעות

ושלא במקומו דנוהגים לקדור, אבל בכתוב רק מקצת אותיות מהשם על מטלית אם כי נ"ל כמ"ש, מפני שאנו מדמים לא נעשה מעשה, ולא מלאני לבי לעשות מעשה להקל לקדור השם אלא להחמיר להחליפה באחרת זולת אם יסכים עמי רב מפורסם בהוראה, ואני בעניי הכינותי כ"ז בעיון מעט לפי מסת הפנאי וחזונוי דכתב מוכיח עלה. הכ"ד בחפזון רב מאוד, חפץ בהרמת קרנו למען ישב שקט על התורה תורת ד' תמימה משיבת נפש, פה פ"ב עש"ק י"ג תמוז תרח"י לפ"ק.

הק' **אברהם שמואל בנימין** בה"ג מהרמ"ס זצ"ל

כיון שה'כתב סופר' תלה את ההיתר לקדור את השם 'אם יסכים עמי רב מפורסם בהוראה', פנה רבנו גם לרבי חיים הלברשטאם בעל ה'דברי חיים' אב"ד צאנז. הוא התיר את ספר התורה בלי קדירה בכלל. אז פנה רבנו לרבי אהרן דוד דייטש בעל ה'גורן דוד' אב"ד יארמוט הסמוכה ללאשאנץ. בתשובתו לרבנו הוא כותב [נדפסה בשו"ת 'גורן דוד' ח"ב (ירושלים תשנ"ד) סי' כז]:

לכבוד הרב הגאון כקש"ת מה"ו **אברהם יעקב קאפל זינגר** נ"י אבדק"ק לאשאנץ והגליל יע"א.

והנה תורף ספקו לפי לשונו במכתבו, אודות ס"ת אשר נכתב שם הקדוש חצי על המטלית וחצי על הקלף, אם יש לסמוך על הטו"ז דמכשיר, וכתב שהגאון הקדוש אבדק"ק צאנז הסכים להתיר, והגאון אבדק"ק פ"ב כתב לקדור השם אם יסכים עמו רב מובהק ומפורסם בהוראה. והנה דברי מ"ו הגאון דק"ק פ"ב העתיק בקיצור לא יכולתי לעמוד עליהם, וטעמו של הגאון אבדק"ק צאנז מזה לא הזכיר לא רמז ולא רמזיה, ועל כן צריך אני לכתוב דעתי העניה בזה.

לאחר שהוא מאריך בתשובתו הוא מסיק:

האמת שאני לעצמי בוחר יותר להחליף כל היריעה מלקדור... אך בכל זה דעביד כמר עביד ודעביד כמר עביד. ודי יזכני להיות ממקדשי שמו תמיד.

דברי הד"ש הק' **דוד** בהרב מו"ה א"א ז"ל **דייטש**

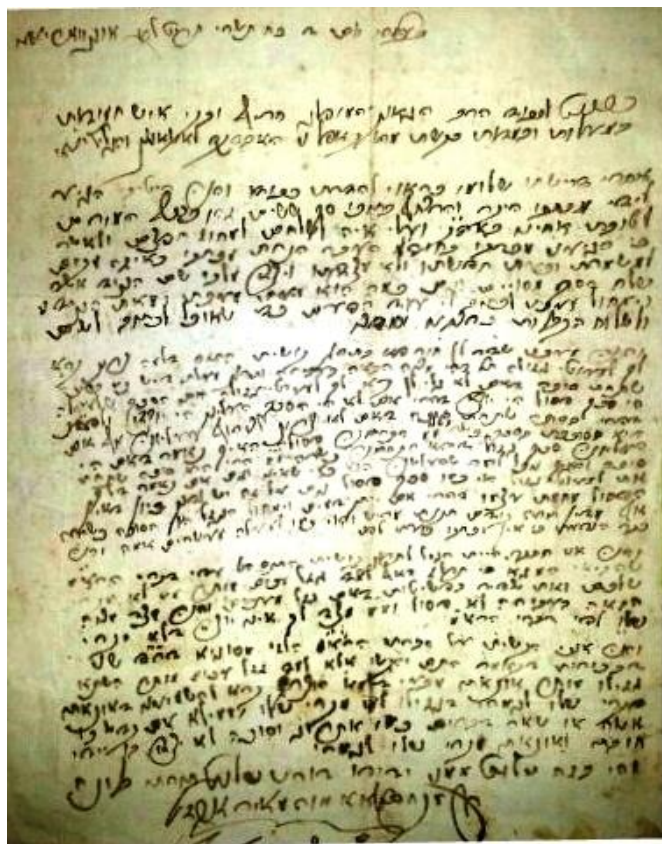
עוסק בשליחת מעות הקודש לארץ ישראל

בתקופת רבנותו בלאשאנץ עסק רבנו גם בשליחת מעות הקודש להחזקת יושבי ארץ הקודש. הוא שלחם לרבי מנחם א"ש אב"ד אוגוואר ולרבו בעל ה'כתב סופר' בפרשבורג. לפנינו תשובת רבי מנחם א"ש אב"ד אוגוואר לרבנו מתחילת שנת תרי"ט בענין מעות ארץ ישראל ובסוגיא דמצוה הבאה בעבירה. [גם צילום כתב יד זה נמסר לנו מרב דוד פולנוער הנ"ל. יישר כחו]:

בעזה"י יום ד' כ"ח תשרי תרי"ט לפ"ק אוגוואר יע"א.

שוכ"ט לכבוד הרב הגאון המופלג חריף ובקי איש חמודות במעלות ובמדות כקש"ת מה"ו **קאפל** נ"י האבדק"ק לאשאנץ והגליל יע"א.

אחרי דרישת שלומו כראוי להדרת כבודו. והנה היטיב הגיע לידי מכתבו היקר והרצוף בתוכו סך ששים זהו כסף המורס לטובת אחינו באה"ק, ועלי איייה לשלחם למחוז

חפצם. ולאשר כי הגיעני מכתבו בחוה"מ העבר הנחתי מכתבו באיזה מקום למשמרת, וכעת חפשתיו ולא מצאתיו, ויצא מלבי שם הנגיד אשר שלח הסך מסויים, וגם כמה הוא מאת מעכ"ת ומאת הנגיד נ"י, וימחול מעכ"ת לכתוב לי עוד הפעם כדי שאוכל לכתוב לשם ולשלוח הקבלות כרצונו וחפצו.

והנה מעכ"ת שדר לן חורפא בתירוף קושית התוס' [סוכה דף ט ע"א ד"ה ההוא] דלמה

צריך קרא לך למעוטי גזולה תיפוק ליה דהוי מצוה הבאה בעבירה, ותירץ מעלתו דיש נ"מ בסוכה שתחת סוכה דאם לא גלי קרא לך למעוטי גזולה אם הסכך שלמעלה היה סכך פסול היה יוצא דהרי אם לא היה הסכך העליון היה יוצא. ולפעדי"נ דהרי בסוכה שתחת סוכה דאם לא צריך לצירוף העליונה אף אם היא מסוככת בסכך כשר משלו מ"מ התחתונה פסולה, האיך נאמר דאם היה העליונה סכך גזול דיהא התחתונה כשרה, מ"מ הרי היא סוכה שתחת סוכה והאיך נוכל לומר שהעליונה הוא כמי שאינו, וגם אם נאמר דלך אתי למעוטי גזול הוי כמו סכך פסול גם על זה יש לדון כיון דאין הפסול מחמת עצמו דהרי אם יתן דמים וימחול הנגזל הו"ל הסוכה כשירה אף מדין תורה קודם תקנת מריש והוי כמו למעלה מעשרים אמה, והנה כבר הודעתי כי אין מכתבו כעת לפני.

והנה אני מכבר הייתי רגיל לתרץ קושית התוס' הנ"ל עפ"י דברי הרא"ם שהביא המג"א סי' תרל"ג דאף למ"ד גזל עכו"ם מותר מ"מ לא מקרי שלכם ואתי שפיר

בפשיטות דאס גזל מעכו"ם והנה מצד מצוה הבאה בעבירה לא פסול ומ"מ מצד לך אינו יוצא דלא מקרי שלו לפי דברי הרא"מ.

והנה אנכי הקשיתי על סברת הרא"מ הלז מסוגיא דר"פ שני דבכורות דקאמר התם ומקשו אלא למ"ד גזל עכו"ם מותר השתא גזילו מותר אונאתו מבעי, דלמא הוצרך קרא להשמיענו דאונאתו מקרי שלו לגמרי, דגזילו לא מקרי שלו וממילא אם קדש בו אשה או שאר דברים כמו אתרוג וסוכה לא יצא בו ידי חובתו, ואונאתו מקרי שלו לגמרי.

והי' בזה שלום ממני ידידו דורש שלום תורתו בלונ"ח

הק' **מנחם** בלא"א מו"ה **מאיר א"ש ז"ל**

שהותו בנופש עם רבו ה'כתב סופר'

בחודש אב תר"כ שהה רבנו במרחץ סליאש באכסניא אחת עם רבו ה'כתב סופר'. על כך אנו מתוודעים מאיזכוריו של רבנו באגרת שכתב ה'כתב סופר' בסליאש ביום ה' פרשת עקב [כ"א אב] כת"ר לפ"ק [נמצאת בגנזי הרב אברהם שישא ז"ל ונדפסה בקונטרסו 'שבת אחים' לונדון תשנ"ד עמ' 32-35, שם גם צילום המכתב] לתלמידו וחתן אחותו רבי אברהם גלאזר אז אב"ד יינק [ע"ע ב'החת"ס ותלמידיו' עמ' תעה] לאחר שנסע משם אחרי ששהה גם הוא שם תקופה מסויימת. והרי הקטעים מהאגרת בהם מוזכר רבנו :

'אתמול קבלתי מכתבך... וע"ד שכתבת לי שאוכיחך ואערכה לנגדך אם כנגע נראה לי בך, לא אבין דברך ואני לא מצאתי, אולי ידעת בעצמך ע"ד שרגילי לומר אויף דעם גנב ברענט דאס היטעל [-על הגנב בוער הכובע] וזה ע"ד הלצ', ומ"מ להשיב ריקס א"א, אגיד לך כי **הרב דלאשאנץ** שאל אותי, ורצה להגיד לך ובנתי'ים] נסעת מפה, כי בעודו בקהלתו נאמר לו כי הרב דיינק חתן אחותי נושא כובע קטנה על ראשו, ושתיקתי כהודאה דמי' כי ליכא קפידא, וכבר רצו אנשי עדתו ובקשו ממנו שילבש בכזה כדרך הפרעדיגר ומבקשי' חדשו' ולא רצה, ועכשיו אמרו ראה כי נכון הוא, ואני השבתי האמת כי מלתא דלא רמי' עלי הוא ולא הרגשתי בו, וכמדומ' שאול הוא אתך כי אבדת שלך על הדרך. בוא וראה כמה צריך להיות' זהיר ונזהר בעתי' הללו בפרט אנו ומשפחתנו והשייכ' לנו, וד"ל.

אני בכל יום ש"ק היו לי יסורים בבני מעי' עד שבמש"ק כאור בוקר ליום א' מתוך יסורי' קשי' הוצרכתי להקיץ ב"ב, וגם **הרב דלאשאנץ** קץ משנתו, כי היו היסורי' קשי' א"א לסבול מן צד שמאלי' וקראו לרופא, ולאט לאט ע"י רפואו' בעזה"י הלכו למו. ומנעו ממני איזה ימי' עסקי מרחצאו' ושתי' מים. וכרגע שבתי לקדמותי, ודי' יעזרני למען שמו'...

בקשת אנשי הקהילה מרבנו שיחבוש כובע מודרני, עולה גם מהידיעה שכותב 'חבר הקהילה' בלאשאנץ ב'בן חנניה' בגליונו מיום כ' טבת תרכ"ה [שנה 8 גליון 3, 18 בינואר 1865, טור 52] בשיא המחלוקת עם רבנו, וזה לשונו: 'את העובדה שרבנו מסוגל

להיות גם איש הקידמה הוא הוכיח בכיסוי הראש שלו. בשנים האחרונות הוא החליף אותו לא פחות משלוש פעמים: מצנפת פולנית, כובע בעל שלוש פינות, כובע בעל תיתורה! רק יש לאחל שלא רק בעניין כיסוי הראש יתחשב ברוח הזמן'.

פרשת ה'תרנגולים החדשים'

מצאנו שרבנו עסק בפרשה זו שהסעירה את ארץ הגר החל משנת תר"כ. כידוע רבי אהרן דוד דייטש אב"ד יארמוט בעל ה'גורן דוד' היה מראשי האוסרים [תשובותיו בענין זה נדפסו בספרו שו"ת 'גורן דוד' ח"ב (ירושלים תשנ"ד) סי' יא-יג], לעומת זה רבי יהודה אסאד אב"ד סערדאהעלי היה מראשי המתירים [תשובותיו בענין זה נדפסו בספרו תשובות מהרי"א חיו"ד סי' צב-צד וחאה"ע סי' קפג, רעד].

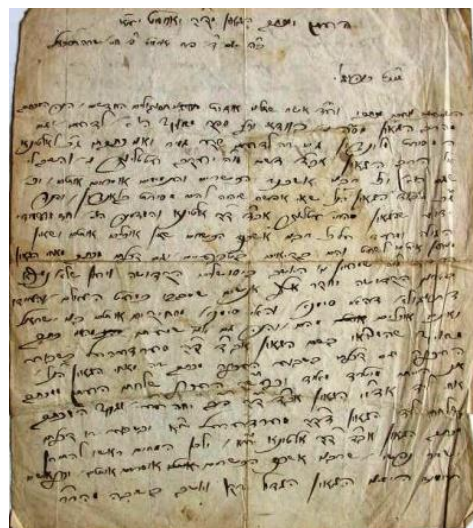
סקירות מקיפות והרבה מקורות לנושא זה נמצאים בספר 'הגאון שנשכח' עמ' 19-37; בקובץ 'עץ חיים' (באבוב) גליונות כה, כז; בקובץ 'ישורון' כרך יד (תשס"ד) עמ' תתקט-תתקלא ובקונטרס 'מסורת העוף'. ועיין בדרכי תשובה יו"ד סי' פב ס"ק כד-מ. בשו"ת אבני חן העתיק את מרבית התשובות שנכתבו בענין זה.

ידידנו הרב שב"י סיימון מסר לנו צילום כת"י של רבנו שבו העתיק מכתב שלא התפרסם עדיין מבעל ה'גורן דוד' בענין זה. לא ידוע למי מופנה המכתב, יתכן שהוא מופנה לרבנו. וזה לשונו:

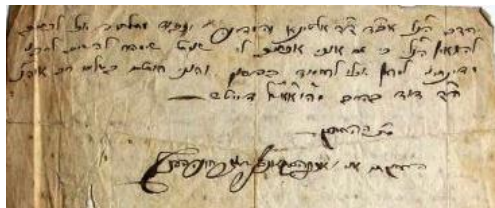
העתק מכתב הגאון מק"ק יארמוט יע"א

ב"ה פה יארמוט יום ד' פ' חיי שרה [כ"ב חשוון] תרכא"ל

שוכ"ט כנהוג!

הגיעני נועם מכתבו, וע"ד אשר שאלני אודות תרנגולים החדשים. הנה המכתב מהרב הגאון [רבי יהודה אסאד] **מס"ה** [-מסערדאהעלי] נ"י בוודאי ובלי ספק מזויף הוא לדעתי, וגם המסורת **מלונדון** גם זה לדעתי שקר גמור. ואני כתבתי ג"כ **לאלטונא** אל הרב הגאון אב"ד דשם מו"ה **יעקב עטטלינגר** נ"י, והשיב לי שגם הוא וכל רבני אשכנז הכשרים והתמימים אוסרים אותם, וכי ג"כ כבוד הגאון הנ"ל שאי אפשר שיהיה להם מסורת בלאנדון. והנה ידוע שהגאון מהר"י **עטלינגר** אב"ד ק"ק **אלטונא** והמדינה הוא חד מעמודי

הגולה, ומעיד על כל רבני אשכנז הכשרים שאין אוכלים אותם ושאר מניחין אותם לשחוט, והם בקיאים בטבעיים. וגם קבלתי מכתב מאחי הגאון החסיד מו"ה שמעון נ"י היושב בירושלים

הקדושה, ויען שלא נמצא בארץ הקדושה, וחקר אלף אנשים שסבבו כמעט העולם, והעידו דתרגולא דהאי סימנא והאי סימנא מרחיקים אותם בני ישראל ואינם אוכלים מהם. והנה גם אני שמעתי מהאי כתב מזויף שהמצאו בשם הגאון אב"ד ק"ק **סערדעהעל** בשבוע העברה וגם קבלתי בשבוע העברה מכתב זה מאחי הגאון הנ"ל, אך הייתי מוטרד מאוד ובעש"ק העבר שלחתי העתק ממכתב אחי ליד אדמו"ר הגאון אב"ד ק"ק פ"ב יחיה ע"ע, וגוף המכתב שלחתי ליד הגאון דק"ק **סערדעהעל** יע"א, ובשבוע זו קבלתי מכתב הגאון אב"ד ק"ק **אלטונא** יע"א. ולכן המרים ראשו להתירן ישמור נפשו, שרבני אשכנז הכשרים אוסרים אותם, ובראשם עמוד הימיני הגאון הגדול זקן ויושב בישיבה מהר"ר **יעקב הנ"ל** אב"ד ק"ק **אלטונא** והמדינה. וכבוד מעלתו נ"י יוכל לכתוב להגאון הנ"ל, כי גם אנכי אכתוב לו שנית שימהר להשיב לרבני מדינתנו למען יוכלו לעמוד בפרץ. והנני חותם בשלום רב אוה"י

הק' **דוד** בהרב מה"י א"א ז"ל **דייטש**

ע"כ ההעתק

העתקתי אני, **אברהם קאפל זינגר** חונה בהנ"ל

עד כאן לשון הכתב יד.

מה שכתב ה'גורן דוד' על מכתבו של רבי יהודה אסאד שהוא מזויף, נראה שבתחילת הפרשה בשלהי שנת תר"כ ובתחילת תרכ"א השיב המהרי"א שאינו אומר בזה לא איסור ולא היתר. כמו שכתב המהרי"א בתשובה שנכתבה באלול תר"כ [נדפסה בתשובות מהרי"א חאבה"ע-חו"מ סי' רעד]: 'האמנם לא השבתי עוד לשואלים הרבה רבנים ע"ז לא איסור ולא היתר, ואין אנחנו מוחים ג"כ לשחטם ולאכלם, מ"מ לא פרסמנו עוד ג"כ להתירם'. וכן כתב המהרי"א בתשובתו לבעל ה'גורן דוד' שנכתבה בתחילת שנת תרכ"א [שם חיו"ד סי' צב] שכך השיב לו לפני ר"ה, וז"ל: 'הנה כאשר כתבתי להדר"ג נ"י עוד קודם ר"ה בקוצר מילין כן השבתי אז ומאז עד היום להרבה רבנים שהריצו אלי מכתבים וכו' והשבתי סגנון אחד לכל הנביאים וכו' אין בידנו לאוסרם ולא להתיר עד אחר שנעמוד על החקירה ברורה וכו', אבל עד הנה איני אומר בה בהחלט לא איסור ולא היתר'.

אך בשלב מסוים, לאחר קבלת עדותו של רבי נתן הכהן אדלר אב"ד לונדון המוזכרת כבר בתשובתו מאלול תר"כ הנ"ל, והמצוטטת בתשובות מהרי"א חיו"ד סי' צד, הכריע המהרי"א להיתר, וכמו שמסיים את תשובתו לה'גורן דוד' שנכתבה

זמן קצר אחרי כתיבת האגרת הזו של ה'גורן דוד' [תשובת מהרי"א חיו"ד סי' צב]: 'הנראה לענ"ד כתבתי בזה טעמי ונימוקי להתירם ולסמוך על המסורת של העיר לונדון וארץ הודו עפ"י עדות במכתב הרב הגאון דשם'. וכן כתב בתשובה נוספת [שם חאבה"ע-ח"מ סי' קפג]: 'הסכמנו פה הבד"צ בצירוף שארי הת"ח גדולים צדיקים פה יחיו להתירם אחר אשר בא לדינו האגרת מהרב הגאון אב"ד דעיר לונדון נ"י שנאכלים שמה במסורת וכו' כי יש די במסורה דלונדון לסמוך עליה בכל מקומות וכו', והעליתי בזה תשובה ארוכה ומנופה בעזה"י, אבל לא פרסמנו ההיתר מיד בפומבי מפני כבוד האוסרים לש"ש קצת רבנים צדיקים יחיו'.

לכן נראה שבזמן כתיבת האגרת הנוכחית לא ידע עדיין ה'גורן דוד' שהמהרי"א כבר הכריע להיתר, וסבר שעדיין הוא בדעתו הראשונה לא לומר בזה לא איסור ולא היתר [וכפי שגם כתב ה'גורן דוד' שבוע לפני כן (י"ד חשון תרכ"א) באגרתו אל רבי אשר אנשיל ניימן אב"ד וואיטצען בירושלים (נדפסה בקובץ 'האהלי גליון נו עמ' עו, ב'הגאון שנשכח' עמ' 30 וביגורן דוד' ח"ב סי' יג): 'את זה אוכל להודיעו כי הגאון אבדק"ק פ"ב וגם הגאון אבדק"ק סארדאהעל יע"א עוסקים עתה בדבר הזה!], וכשהעתיקו לו מכתב מהמהרי"א שהוא מתיר הוא סבר שזה מזויף.

ומה שכתב ה'גורן דוד' שרבי יעקב עטלינגר אב"ד אלטונא בעל ה'ערוך לנר' הסכים עמו לאסור, כן כתב ה'גורן דוד' גם באגרתו מיום ז' אדר תרכ"א [נדפסה בספר 'אבן המאיר' דף יד ע"א, ובשו"ת 'גורן דוד' ח"ב סי' יב, וע"ש גם בתחילת סי' יג] וז"ל: 'וכתבתי להגאון מאור הגולה מו"ה יעקב עטלינגער נ"י שהוא יושב בחוף ימים וששם שכיחי שיירתא מאינדיען להאמבורג, והוא הגאון אבדק"ק (אלטאנטא) [אלטונא] וכל מדינת דענעמארק, וכ' לי שהוא וכל רבני אשכנז הכשרים והתמימים אוסרין אותו מלשחוט'.

והנה רבי ירמיה' לעוו אב"ד אוהעל באגרתו מיום א' פ' צו [וי' ניסן] תרכ"א [נדפסה ב'מוריה' גליון צ-צא, כסלו תשל"ט עמ' כו-כז] כותב וזה לשונו: 'בדבר התרגולים החדשים מקרוב באו למדינתנו, והנה הגיע לידי מכתב מהגאב"ד דק"ק יארמוט נ"י אשר דעתו לאסור, ומכתבים בידו מגאון ממדינת אשכנז נ"י אשר נראה כמסכים עמו'. ה'גאון ממדינת אשכנז' אין ספק שהכוונה היא לבעל ה'ערוך לנר' כנזכר באגרות הנ"ל.

והנה עורך האגרת של רבי ירמיה' לעוו שנדפסה ב'מוריה' לא ידע כנראה מאגרות אלו, ולכן לא ידע מי הוא הגאון ממדינת אשכנז, ובהערה 3 שם כתב: 'ראה גם בס' "שאלת שלום" סי' צ"ב שהגאון רבי ישעי' פיק זצ"ל אב"ד ברעסלוי אסר אף הוא תרגולים אלו'. לא כתב במפורש שה'גאון ממדינת אשכנז' הוא רבי ישעי' פיק אבל כך משתמע מהדברים. חפשי את המקור הזה: "ספר שאלת שלום סי' צב" ולא מצאתי. חפשי בספרו של הגר"י פיק 'שאלת שלום' על השאלות ולא מצאתי כלל התייחסות לנושא זה. חפשי בספרים אחרים הנושאים שם זה אולי הם מצטיינים

את הגר"י פיק, ומצאתי בשו"ת 'שאלת שלום' (זאלקווא תרכ"ט) לרבי שלום טויבש אב"ד באטשאן שעוסק בענין התרגולים בסי' כב ובסי' מז, אלא שהוא דוקא מתיר אותם, ולא מזכיר כלל את הגר"י פיק. בקובץ 'עץ חיים' (באבוב גליון כז עמ' רפא) התקדם צעד נוסף בעקבות הימוריה וכתב על היגורן דוד': 'הי' גם מכתבים בידו מאת הגאון מו"ה ישעי' פיק אב"ד ברעסלא שמסכים עמו לאיסור'. דברים אלו מעוררים גיחוך, הרי רבי ישעי' פיק נפטר ביום ח' אייר תקנ"ט והיגורן דוד' נולד בשנת תקע"ג, ואיך היו ביד היגורן דוד' מכתבים מהגר"י פיק שמסכים עמו לאיסור...

הערה נוספת. באגרת הנ"ל מיום ז' אדר תרכ"א [שנדפסה כאמור באבן המאיר דף יד ע"א וביגורן דוד' ח"ב סי' יב] כותב הגאון מיארמוט: 'והנה שמעתי גם אנכי משמועה זו של הרב הגאון מו"ה **יעקב וועטש** נ"י ואם כי רב גוברי' בתורה ובחסידות מ"מ אין אדם עומד על דברי תורה וכו' כי כבר כ' מהר"ל בתשובה (סי' ק) שאין להעמיד שום מסורה אלא עפ"י חכם גדול ונאמן שידוע שאינו מעיד בדדמי...'. בקובץ 'עץ חיים' (שם עמ' רפב) העתיק קטע זה, ולא ידע מיהו רבי יעקב וועטש, וכתב שם בהערה כב: 'כנראה שהוא הי' מן המעידין על התרגולין שבמדינת אונגארן, שדוגמתו נאכלין באה"ק'.

דבר זה לא ניתן להיאמר, כי איך יאמר על מי שרב גובריה בתורה ובחסידות שאינו חכם גדול ונאמן, וודאי כוונתו על אחד מהמתירין שסמך על עדות של משהו שאינו חכם גדול ונאמן ואישתמיטתיה דברי המהר"ל. ואין אנו צריכין להוכחות, דאנחנו יודעין שרבי יעקב וועטש הוא רבי יעקב ניישלאס יליד וועטש תלמיד החת"ס שהי' אב"ד סערדאהעלי ולאחר מכן באויבן ישן [ע"ע בהחת"ס ותלמידיו עמ' רח-רט], והוא אכן התיר עפ"י עדות של איש אחד מירושלים שהעיד שאוכלים אותם שם, וכמו שכתב רבי חזקי' פייבל פלויט אב"ד שוראן בספרו ליקוטי חבר בן חיים (ח"ה דף סג ע"ב) וז"ל: 'שמעה אזני דברי הגאון [רבי יהודה אסאד] זי"ע בעת יצאה הוראה זאת [להתיר התרגולים] מפיו הקדוש, ונשתוממתי מן השמועה וכי בשמא תליא מלתא היה לו להרב מלונדן לשלוח למדינתנו מאותן התרגול' לאמור אלו הן הנאכלים עפ"י מסורת. והצעתי תמיהתי זאת לפני הגאון כתב סופר זי"ע והיינו על סעודת בר מצוה של הרב מו"ה דוד ברילל מפ"ב [בשנת תרכ"א. נולד כ"ט חשוון תר"ח. ע"ע ב'פנקס המוהל חת"ס' עמ' קלן] ונזרקה מפי החבורה להשתדל שיבואו התרגול' מלונדן הנה או לשלוח שם שני ת"ח לקבל מפייהם העדות. ובנתים בא איש א' מירושלים עיה"ק תוב"ב והעיד לפני הגאון מהר"י ניישלאס באופן ישן אשר אוכלים אותן בירושלים והתיר הגאון עפ"י הדברים'.

התכתבויות נוספות עם הכתב סופר, מהר"י אסאד והגורן דוד

בשלהי שנת תרכ"ב פנה רבנו לרבו הי'כתב סופר' בענין מעות ארץ ישראל ובענין כתיבת שם העיר 'פינץ' הסמוכה לעירו לאשאנץ בגט. הי'כתב סופר' לרוב טרדותיו

מסר לדיין רבי דוד ניימן בעל ה'ניר לדוד' לענות בשמו. וה'כתב סופר' חתם בשולי המכתב עם תוספת שורה של ברכה. המכתב נכתב בא' דסליחות [כ"ז אלול] תרכ"ב. נדפס ב'עלי זכרון' 41 עמ' ע-עב.

בענין זה פנה רבנו גם לרבי יהודה אסאד אב"ד סערדאהעלי. תשובתו לרבנו נכתבה ביום א' ר"ח כסלו תרכ"ג. נדפסה בשו"ת מהרי"א חאה"ע-ח"מ ס' קכה. וראה ב'עלי זכרון' 6 עמ' לז-לח ששתי התשובות בשו"ת מהרי"א הממוענות לרבנו, האחת בחלק יו"ד (ס' יט) בענין תשלומין על טריפה דאורייתא, והשניה בחלק אה"ע-ח"מ (ס' קכה) אודות כתיבת שם המקום ב"עיר קטנה סמוך לעירו" הנקרא פינץ-פינטץ, ומסיק שמחמת הספק לא לסדר שם גט, שני התשובות הן תשובה אחת בכת"י, ופוצלו בהדפסה לפי הנושאים. ראה ב'עלי זכרון' שם עוד הערות בנוגע לתשובה זו.

לאחר יום כיפור תרכ"ד פנה רבנו בשאלה נוספת אל רבו ה'כתב סופר' ואל רבה של יארמוט בעל ה'גורן דוד'. עקב העדרותו של ה'כתב סופר' מביתו בפרשבורג ושהייתו בעיר המלוכה וויען התעכבה תשובתו, והיא נכתבה רק באור ליום י"ד חשון תרכ"ד [נדפסה בשו"ת 'כתב סופר' חאו"ח ס' ק]. וז"ל תחילת וסיום התשובה:

יראה זרע יאריך ימים, יעקב איש תם יושב אהלים, ה"ה מע"כ תלמידי הרב עוסק בחוקי חורב ידיו לו רב המאוה"ג חרוץ בע"פ, עומד לתלפיות כש"ת מו"ה **אברהם יעקב קאפל זינגער** נ"י אבדק"ק לאשאנץ יע"א.

בחזרי מע"מ וויען בין המון מכתבים בא לידי מכתב פר"מ נ"י ודחק עלי השעה להשיבו, ע"ד ירא שמים יושב באהל תורה שקרה לו מקרה לא טהור בליל יוה"כ, ונפשו עגומה עליו כי ירא לנפשו ע"פ שגזרו חז"ל אומר שלחי יומא ידאג כל השנה כולה, והאי גברא בהאי פחדא יתיב, ופר"מ נ"י משתתף בצערו, כי לא דבר מצער הוא, ואותיותיו שאלוני לעשות עמו אות לטובה, להודיעו מה עמדי בענין זה מפי סופרים וספרים ותיקונים אשר נמצא על זה, ולהפיס דעתו של האי טהור גברא היושב עוסק ובא בתורה, אשר קרה לו מקרה לא טהורה...

הכ"ד אוה"נ דש"ת חותם בברכה יראה זרע יאריך ימים תהי' חלקו עם ישרים ותמים. פ"ב נהי ליום ג' פ' וירא תרכ"ד לפ"ק.

הק' **אברהם שמואל בנימין** ב"הג מהרמ"ס זצ"ל

תשובתו של רבי אהרן דוד דייטש אב"ד יארמוט בעל ה'גורן דוד' אל רבנו בענין זה נכתבה כבר ביום ב' כ"ט תשרי תרכ"ד. נדפסה ב'עלי זכרון' 4 עמ' כו-כז.

ביום ב' ניסן תרכ"ד חתם רבנו על מכתב הרבנים אל המלך נגד הסמינר לרבנים: 'קופלמן זינגר, לאשאנץ מחוז ניאוגרד'.

בחודש טבת תרכ"ה משיב ה'כתב סופר' לרבנו שתי תשובות. תשובה אחת נדפסה בשו"ת 'כתב סופר' (חלק חו"מ ס' ה), וז"ל תחילתה וסיומה:

שילית פ"ב כאור בוקר ליום ו' עשי"ק י"ג טבת תרכ"ה [ניש ט"ס בתאריך] לפ"ק.

שלום וישע רב, יבוא ויקרב, לתלמידי חביבי הרב המאוה"ג חרץ בעל פיפיות, תל תלפיות כש"ת מו"ה **יעקב קאפל** נ"י אבדק"ק לאשאנץ יע"א.

גי"ה קבלתי, ואותיותיו שאלוני ע"ד שכי"מ שחילק נכסיו בפני עדים וכתבו וחתמו העדים, ושוב נמצא א' מן החתומים אחד ממקבלי מתנה וחלק מתנתו כתוב בשטר. ונראה לפר"מ דבטלה עדות כולו דדומה להא דשי"ע ח"מ סימן נ"א סעיף ו' בכותב כל נכסיו לשני ב"א וקרובים העדים לא' ממקבלי מתנה ורחוקים מהשני דהשטר פסול משום שהוא עדות אחת. והה"נ בנדון זה. ולפע"ד אחר העיון נראה דנדון שלו תליא בשיטות ודעות ראשונים בדין האמור בש"ע הנ"ל...

...ולהיות כי עיקר לדינא כשיטת רבינו יואל ממילא גם בזה הלכה כמותו גם אם הפסול משום שהוא בעל דבר בדבר שבממון בטל כל העדות כולו כמ"ש הרבינו יואל מפורש ומובא בהג"א פ"ק דגיטין ט' ע"א. ודמיונו של פר"מ נ"י בנדון שלו לדין המבואר בש"ע עולה יפה ומנופה בי"ג נפה. הנלפ"ד כתבתי וה' יורנו דרך האמת לאמיתו. ישא פר"מ ברכה מאתו כאות נפשו ונפש אוה"נ הבע"ח

הק' **אברהם שמואל בנימין סופר** בה"ג מהרמ"ס זצ"ל

תשובה נוספת נדפסה בשו"ת 'כתב סופר' (חלק אבה"ע סי' ע), וז"ל תחילתה וסיומה:

שילית פ"ב כאור הבוקר ליום ו' עשי"ק לסדר לישועתך קוית ד' [ט"ו טבת] תרכ"ה לפ"ק שלמא רבא מן שמיא למע"כ תלמידי חביבי הרב אשר ידיו לו רב בחוקי חורב חרב פיפיות בידו המאוה"ג מעוז ומגדול מלא וגדוש כש"ת מהו' **יעקב קאפל זינגער** נ"י אבד"ק לאשאנץ יע"א.

גי"ה קבלתי ולמלאות מאווי נפשו שמתי עיני על ח"ת אשר הביא לפנינו והנני לבאר לו כל חמירא דילי בענין ביטול השליחות ואבוא על סדר דבריו...

זהו אשר העלתה מצודתי, ה' יהי עמו ויאר פניו אתנו סלה. הכ"ד אוה"נ חפץ בהרמת קרנו וכסא כבודו למען ירבו פארותיו ויתרבו זכויותיו להגדיל תורה ולהאדירה חותם באהבה.

הק' **אברהם שמואל בנימין סופר**

דברי תורה בשם רבנו מצוטטים בספר 'מטה יוסף' לרבי יוסף פיש תלמיד ה'חתם סופר' בפרשת תולדות (עמ' לו) ובפרשת ויקהל (עמ' קא). שמועה שמסר רבנו בשם רבו החתם סופר נדפסה ב'סופרי המלך' עוללות רבינו עקיבא איגר (עמ' קנב).

פרשת המחיצה

יש להקדים שאחד המקורות הראשיים לפרשה זו הוא כתב העת 'בן חנניה' שיצא לאור על ידי ליאופולד לעוו גדול הלוחמים ביהדות החרדית המקורית ובנושאי דגלה בהונגריה בתקופה המדוברת. עתון זה היה ראש החץ גם במאבק הזה נגד רבנו. מתוך דבריו היינו צריכים לברור את האוכל מתוך הפסולת, דהיינו את

העובדות כמות שהן בלי פרשנות, לגלוגי והתקפותיו. אנו מקוים שהצלחנו לעמוד במשימה זו, ומבקשים מראש סליחה אם שגינו פה ושם.

אופיים והשקפתם של ראשי הקהל

כדי להבין את המחלוקת שנוצרה בקהילת לאשאנץ סביב המחיצה, צריכים אנו להקדים ולהכיר קצת את אופיים ואישיותם של ראש הקהל א. ש., שהיה המתנגד הגדול בקהלה לרבנו, ושל חבר מרעיו. על כך ועל קרבתם הרעיונית לעורך ה'בן חנניה' יש ללמוד מתוך כמה וכמה ידיעות שהתפרסמו בעתון 'בן חנניה' ובהן סקירות על הקהילה, שיש להניח שיצאו מתחת עטו של ראש הקהל עצמו או של אחד מעושי דברו. מהן עולה שראש הקהל לא ניחון במידת ענוה יתירה בלשון המעטה, ודאג להבליט את עצמו כראוי.

בגליון מיום כ"ד טבת תרכ"ד (שנה 7 גליון 1, 3 בינואר 864, טור 26) בתיאור על הקהילה מופיע המשפט הבא: 'הקהילה מאושרת שבראשה עומד מר א. ש. המשכיל והמוכשר'. עוד באותו גליון: 'הנהלת הקהילה המקומית מותירה רושם נעים ביותר על הצופה הזר. ענייני הקהילה מנוהלים באופן ראוי על ידי ראשי הקהל: ש. ...'. בידיעה מיום ט"ו אדר"ב תרכ"ד (שנה 7 גליון 12, 23 במרץ 864, טור 251): 'זכויותיו של ראש הקהל הנמרץ והבלתי נלאה א. ש. זכו להוקרה כללית'. ובידיעה מ-10 במאי 866 (כ"ה אייר תרכ"ו, 'בן חנניה' שנה 9, גליון 20, 16 במאי 866, טור 372): 'בלאשאנץ נבחר ביום 15 בחודש שעבר [ל' ניסן] בבחירות מר א. ש. לראש הקהל, תוך הסכמה כללית. יש לברכו על הפופולריות, שאותה הרוויח ביושר, ובאותה מידה יש לברך את הקהילה שזכתה לראש קהל כה נבון ובלתי נלאה'.

על קרבתם הרעיונית והחנופה ההדדית של ראשי הקהלה לעורך ה'בן חנניה' יש ללמוד מידיעה שהתפרסמה בבן חנניה כבר ביום ט"ז טבת תרכ"ג (שנה 6 גליון 2, 7 בינואר 863, טורים 31–32), וזה לשונה: 'לאשאנץ, 1 בינואר [י' טבת]. ראשי קהילתנו היפנו את הפנייה הבא אל עורך העיתון: "אדון נכבד! הרושם, שתשובתך השקולה מתוך המוסף לבן חנניה, גליון 49 (תגובה על נאומו של חבר האקדמיה אוגוסט טרעפורד) הותיר עלינו, הנו רושם שאין לנו היכולת להביע אותו במילים. הנו מלאי הערכה והוקרה כלפיך. נותר לנו רק להביע את תודתנו העמוקה בשם היהודים, היכולים להתגאות בכך שהנך מגונן על זכויותיהם, זכויות הנפגעות לעתים קרובות כל כך. אנו תפילה לה' שישמור על האנשים, הנלחמים למען זכויותינו, וייתן להם בריאות ושלוש. לאשאנץ, 26 בדצמבר 1862 [ד' טבת תרכ"ג]. בשם הקהילה של לאשאנץ וטוגאר." (החתימות)'.¹

די בציטוטים אלו כדי לעמוד על אופיו ואישיותו של ראש הקהל, ועל השקפתם של ראשי הקהלה הזהות להשקפת העורך של ה'בן חנניה', בבחינת אמור לי מי הם חבריך ואומר לך מי אתה. מהעיתון החרדי ה'איזראעליט' שיצוטט בהמשך עולה

שראשי הקהל שנלחמו ברבנו היו ממלאים טורים בעתון 'בן חנניה', וזהו פשר הליכתם של הזרזירים אצל העורב.

תיאור העובדות

כעת נעבור לתיאור השתלשלות העובדות. על השלב הראשון עד תמוז תרכ"ד נעמוד מתוך מכתבם של ראשי הקהל, ואחר כך מתוך מכתבו של רבנו. וזה לשונם של ראשי הקהל במכתבם מיום 29 ביולי 864 [כ"ה תמוז תרכ"ד, 'בן חנניה' שנה 7 גליון 33, 17 באוגוסט 864 (ט"ו אב תרכ"ד) טור 667]:

בשנת 862 [תרכ"ב-ג] החליטה הקהילה לבנות בית כנסת. עוד באותה שנה, ב-30 בנובמבר [ח' כסלו תרכ"ג], נרכשה קרקע לבנייה תמורת 3000 פלורין. ב-24 ביוני בשנה שעברה [ז' תמוז תרכ"ג] הונחה אבן הפינה. השנה לפני חגי תשרי הקדושים אמורה להתקיים חנוכת בית הכנסת החדש, בית כנסת שיהיה לפאר לקהילתנו. הוועדה שנבחרה לניהול הקמתו קיבלה עליה לבנות בניין בסגנון התואם את רוח הזמן. בהתאם לכך הוחלט, בין היתר, שגובה המעקה בעזרת הנשים יהיה 24 אינץ' [כ-61 ס"מ] וגובה הסבכה שעליו 18 אינץ' [כ-46 ס"מ], כלומר הגובה הכולל של המחיצה יהיה 3 וחצי רגל [כ-107 ס"מ]. נגד ההחלטה הזאת, שנכללה בתוכנית הבנייה ונתקבלה על ידי הקהילה, עורר הרב מהומה רבתי. הוא טוען כי על פי ההלכה גובה המעקה לבד, ללא סבכה, חייב להיות לכל הפחות 4 וחצי רגל [כ-1.40 מ'], ולא - אסור להתפלל בבית הכנסת החדש. הרב הציג מספר מכתבים - מאת [בנימין זאב וואלף] מייזל מפעשט, [צבי הרש] פאסל מגרוס-קאניזשא, [רבי אש"ב] שרייבר מפרשבורג [הכתב סופר], [רבי יצחק איצק] בודאנסקי מקערמענד [ראה עליו ב'עלי זכרון' 32 עמ' ח] ואחרים - במטרה להעניק יותר משקל לפסק שלו. אבל בגלל שבמכתבים הנ"ל לא צוינו המדות הביעו רוב בעלי המושבים בבית הכנסת את המשאלה שגובה המעקה עם הסבכה ביחד תהיה 4 רגל [1.22 מ'], דהיינו 2 וחצי רגל [כ-76 ס"מ] למעקה ורגל וחצי [כ-46 ס"מ] לסבכה. הרב מחה גם נגד ההחלטה הזאת וטען שדעתו בלבד היא הנכונה.

והרי תיאור העובדות מתוך מכתב רבנו לגר"ש קלוגר מיום י"ב אלול תרכ"ה [נדפס לקמן בשלמותו]:

הנה זה יותר משנה שלימה אשר בנו וגמרו ביהכ"נ חדשה פה, ועלתה בידי תליית לבנות הבימה באמצע ביהכ"נ ושלא בנו בשבת ויו"ט. רק אחת היא אשר לא רצו למלאות משאלתי, כי בנו המחיצה המבדלת בין עזרת אנשים לנשים שקורין גיטטער, כ"כ נמוך וכ"כ רוחב הנקבים בינתים עד שנראו ונגלו פני הנשים עם שערותיהן בעזרת האנשים לראותם בשעת התפילה. והנה אני דברתי על ליבם תחילה בדברים רכים ותוכחות מוסר כמה וכמה פעמים, והראתי להם האיסור להתפלל שמה על פי דין תוה"ק כמבואר ש"ע א"ח סי' ע"ה, ותחילה אמרו שאיננו כן כמו שאומר, וכתבתי לרבני מדינתנו היושבים על מדין וכולם כתבו מכתבי תעודה שלהם לכאן שאסור

להתפלל בתוכה. רק המה פנו אלי עורף ותלו עצמם בבוקי סריקי באפיקורוס מפורסם רב לא"ו בסעגעדן והוא התיר זה להם נגד הש"ע ונגד גאוני ארץ.

מכתב רבנו לראש הקהל

ביום חמישי כ"ד תמוז תרכ"ד, אחרי שרבנו התייאש מלהשפיע על ראש הקהל בדרכי נועם, הוא פנה אליו במכתב תקיף, ובו איום בפניה לשלטונות שיעמדו לצדו, ובהטלת איסור להתפלל בבית הכנסת אם לא תוגבה המחיצה. וזה לשון רבנו [תורגם מגרמנית כפי שהתפרסם ב'בן חנניה' הני"ל]:

יום 28 ביולי 864 [כ"ד תמוז תרכ"ד]

לכבוד מר א. ש. ראש הקהל של קהילת לאשאנץ

כבר אתמול רציתי לכתוב לך, אך מפני שנעדרת נאלצתי להמתין עד היום.

קיים דין מפורש בשולחן ערוך שלנו, שהוא הספר שמתוכו אנו שואבים את כל הדת שלנו, ושום דוקטור או סוחר או בעל מלאכה לא יוכל להכחיש זאת: אם אישה נראית במצב כזה בעזרת הגברים אסור לקרוא קריאת שמע ולהתפלל שמונה עשרה. - לכן לא נהיר לי:

א. כיצד מבזבזים אלפי פלורין על בניית בית כנסת, קרי בית תפילה, ולבסוף פוגעים בו בדבר של הרהורי עבירה, באופן שעל פי דין תורה אסור להתפלל בו?

ב. באיזו זכות של אלימות הנך מעז לבטל חוק דתי ומוסרי, שעליו אני מצווה בתור שומר משמרת הקודש? דבר זה הוא בעיני לא מוסרי ולא דתי, וכזה הוא מכונה גם על ידי בני הסמכא הגדולים ביותר של הונגריה. האם השתכנעת ששלטונות המדינה לא יכירו גם ביי? ואפילו אם הכול יהיה גמור שלא בהתאם להלכה ולמוסר, זה יגרום לקהילה עלויות אדירות. כי הדת חייבת לנצח היכן שיש לוחמים ומגינים עליה. השלטונות לא יתחשבו בכלל בפעשט ובחבר מרעיהם, ובכללו אם תגיע עדות מרבה של פעשט.

ג. הגם שלא רציתי לבחור בדרך המשפט, בכל זאת עליך להודות שאם אפנה שאלה זו לרבנים (דבר שאני חייב לעשות וכבר עשיתי), האם יהיה לי מותר להתפלל בבית כנסת זה על פי הדת הפוסיטיבית [שולחן ערוך], הם יענו כנראה בשלילה. על כן אצטרך להקים לי מניין במקום אחר. התוכל לתאר לך שרוב הציבור יסכים עמי, בפרט מפני שאני חייב להביא בדרשתי הקרובה את המכתב הזה לידיעת כל היהודים (במקרה שלא תשנה את דעתך). אני גם אזהיר אותם שכל יהודי הרוצה להתפלל על פי ההלכה לא רשאי להיכנס לבית הכנסת באופן שכזה. האם אתה מעלה על הדעת לאיזו סערה ציבורית הדבר יגרום? כמה תפסיד הקהילה מבחינת רוכשי מושבים, שוכרי מושבים, משלמי אגרה בעד מושבים, הן מכאן והן מהמחוז? והסערה הזאת תתעורר לא מרצון כי אהיה חייב לומר בפומבי מהי ההלכה.

לכן, אדון ראש הקהל, אני מבקש ממך עוד פעם בנימוס: סיים את בניית בית הכנסת בשלום. אל תפסיד בכך את שכרך, שאמור להגיע לך, כי: סוף טוב הכל טוב, סוף רע הכל רע. תתקין את הסבכה על היציע [בלועזית: גלריה], כך שלא ידמה לגלריית תמונות, לפי הוראותי: לכל הפחות חמש וחצי נעל [רגל] [כ-1.70 מ'] ו-3 וחצי(!) אינץ'

[כ-9 ס"מ], כך שלפחות לא ניתן לראות אישה בגובה בינוני כשהיא בעמידה. משמע שהגובה חייב להיות ללא קישוט. או אז יברך אותך הקב"ה, ובית הכנסת יהיה ראוי להיקרא בית תפילה שבו מותר להתפלל. ואם לא - לא.

הנני מצפה בתקווה, ידידך

יעקב זינגר, רב מחוזי

רבנו כותב במכתבו זה: 'אם אפנה שאלה זו לרבנים (דבר שאני חייב לעשות וכבר עשיתי), האם יהיה לי מותר להתפלל בבית כנסת זה על פי השולחן ערוך, הם יענו כנראה בשלילה. על כן אצטרך להקים לי מניין במקום אחר'. גם במכתבו לגר"ש קלוגר הוא כותב: 'וכתבתי לרבני מדינתנו היושבים על מדין וכולם כתבו מכתבי תעודה שלהם לכאן שאסור להתפלל בתוכה'. נשתמרו בידינו תשובותיהם של מספר רבנים לרבנו. הן פורסמו כשנה וחצי מאוחר יותר [בן חנניה' שנה 9 גליון 10, 7 במרץ 866 (כ' אדר תרכ"ו) טורים 197-204]. התשובות, או עכ"פ חלקן, תורגמו כנראה מלשון הקודש לגרמנית עילגת ונדפסו בתוספת הערות פוגעניות של העורך. כאן הן מתורגמות שוב מגרמנית לעברית ובלי ההערות הנ"ל.

חו"ד של רבי עזריאל הילדסהיימר

רבי עזריאל הילדסהיימר אב"ד אייזנשטאט קיבל את פנייתו של רבנו ביום רביעי ר"ח אב תרכ"ד, ובו ביום הוא משיב לרבנו, וזה לשונו:

לכבוד הרב י' זינגר בלאשאנץ

במענה למכתבו, שקיבלתי היום, אחווה על פי בקשתך את דעתי על השאלות הנקובות, אף על פי שאני מודע שכבודו כלל לא זקוק לחוות דעתי.

השאלות שהונחו לפניי הינן:

1. האם התקנת מחיצה [סבכה] בעזרת הנשים היא מבוססת על פסיקת השולחן ערוך?

2. האם מותר להתפלל בבית כנסת שבו אין מחיצה לפני עזרת הנשים?

על כך אני משיב:

ל-1. לפולחן היהודי ידועים ארבעה מוטיבים של הנוהל הדתי:

א. הדין; ב. כללים במקרים דומים, על פי מסקנות נכונים; ג. המנהג; ד. ההתבוננות המוסרית.

[וביתר פירוט: א.] מה שנמסר לנו על ידי הסמכויות ההלכתיות החשובות והמכריעות הוא מחייב הלכה למעשה. [ב.] אין לדחות את מה שהוסק באמצעות היקש. [ג.] מה שהתקדש על ידי המעשה והונהג על ידי חלק גדול מישראל בחייהם, הוא הנורמה בשביל חסידי היהדות הנאמנה, גם אם לא נמסר בכתב על ידי פוסק חשוב. [ד.] ולבסוף: מה שתורם לעיצוב הלב [הרגש] ולחיוזוק והשבחת האופי (וזהו התכלית של הדת המעשית), ומה שמגן על נפשינו מפני רגשות בלתי מוסריות - לאותו דבר חייב כל אדם דתי, ובכלל זה היהודי הדתי, לשאוף.

בבדיקת השאלה הראשונה אנו מוצאים שבנוגע ל-א. אין הוראות מסוימות בעניין הצורה האדריכלית של בית הכנסת וכל צורה היא מותרת (שו"ת נודע ביהודה, ב, או"ח, סי' יח), להוציא ההוראה שהבימה חייבת להיות במרכז בית הכנסת (או"ח קנ, ה) וההוראה, המתבססת על דניאל ו, יא, שיש להתקין תאורה בבית הכנסת (מסכת ברכות לא, א; לד, ב; שו"ע צ). לפי זה תהיה גם שאלת התקנת מחיצה לפני עזרת הנשים שאלה פתוחה.

ב. בניגוד לכך עומדת המסורת בת אלפיים השנים, והיא ההוכחה החותכת לדיון שלפנינו. הרי בזמן שבית המקדש היה קיים נחגג חג הסוכות החג של ניסוך המים (משנה סוכה ה, ב). באותה הזדמנות נעשה "תיקון גדול" [ומפרשת הגמ' (סוכה נא, ב) מאי תיקון גדול אמר רבי אלעזר כאותה ששנינו חלקה היתה בראשונה והקיפיה גוזזטרא והתקינו שיהו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה], כדי שלא לבוא לידי קלות ראש ולמנוע מבטים המביאים לידי הרהורי עבירה, וכן כדי שהגברים לא יוכלו לראות את הנשים (פירוש הרמב"ם, שם).

במקום שבו יושבים בשורה אחת בלבד די בהפרדה פשוטה על מנת למנוע כל תנועה לא צנועה. אבל במקומות גדולים יותר לא די בכך, שם חייבים להגביה את המחיצה ולהתקין סבכה. ואם הדבר נכון לגבי חג עממי גרידא, על אחת כמה וכמה בבית הכנסת המיועד להתרוממות הנפש ולהימנעות מיצרים בהמיים, ואין לזהם את המקום באווירה לא נאותה ובכל מיני תאוות ושחיתות שעליה כבר אמר הנביא ישעיהו (א, יא ואילך): לָמָּה לִי רֹב זִבְחִיכֶם יֹאמַר ד' וְגו' כִּי תִבְאוּ לְרֹאשׁוֹת פָּנֶי מִי בִקֵּשׁ זֹאת מִיָּדְכֶם רָמַס חֲצָרֵי וְגו'. על מנת שלא להאריך את חוות-דעתי שלא לצורך אסתפק במקור עתיק זה.

ג. המנהג הכללי, אחד הדברים החשובים ביותר לגבי השו"ע, הוא בהתאם לדגש העצום שהמסמכים ההיסטוריים המסורתיים שמו על התיקון הזה [דהיינו המחיצה]. גם בבתי הכנסת העתיקים ביותר המחיצה היתה דבר שאי אפשר בלעדיה, וכך זה היה בכל מקום של פזורת ישראל, עד הזמן האחרון. בשום מקום לא היה נוהג "חופשי" יותר.

ד. העובדה שכל כך מחמירים בעניין המחיצה נעוץ במוסר היהודי ודיני הצניעות ששמרו על טהרתה של היהדות. בדבר הזה מודה כל אדם בלתי תלוי.

אם יהודי יוותר על בית כנסת צנוע הוא יבגוד בכך ביעודו המוסרי הנעלה, בפרט בתקופתנו, שבה רמת הצניעות היא ירודה. בשביל היהדות תהיה זאת נסיגה מוסרית חמורה, אם ייכנעו ל"רוח הזמן". [כדוגמה שלילית מביא ר"ע הילדסהיימר את בית הכנסת הרפורמי בברלין, שבו הנהיגו ישיבה מעורבת של המינים].

רב, המוחה נגד מגמות וחיידושים שכאלה, שומר על המוסר הציבורי, ולכן צודק. זוהי גם חובתו.

ל-2. אחרי שמצאנו כי בית כנסת ללא מחיצה הוא דבר לא ראוי, לא מסורתי ולא צנוע, נבדוק את המקורות האם מותר להתפלל בבית כנסת כזה. בשו"ע, או"ח, סי' עה, ב (על סמך ברכות כד, א) נקבע שאסור באיסור חמור לקרוא שמע ישראל נוכח שיער גלוי של אישה. כידוע נשים יהודיות מכסות את שערן, אך מפאת האדישות לגבי כיסוי השיער

של נשים, הנפוצה מן הסתם גם בלאשאנץ, למעשה אסור להתפלל בבית כנסת ללא מחיצה, כי אז יראו את שערן המגולה של הנשים בקריאת שמע.

חלק אחר של התפילה, תפילה שמונה עשרה, תוקן כנגד הקורבנות. לא ראוי לחלל את החלק הזה של התפילה על ידי התגדרות [מצד הנשים] והסתכלות סקרנית [מצד הגברים], הגורמות להפרעה חמורה בכוונת התפלה.

מהסיבה הנ"ל בסדר גמור שרבה של לאשאנץ מצהיר שלא מסוגל להתפלל בבית הכנסת בקהילה, ודורש מכל ירא שמים לנהוג כמוהו.

בתקווה שתרמתי להבהרת העניין הנני חותם.

אייזנשטאט, 3 באוגוסט 864 [א' אב תרכ"ד]

ד"ר הילדסהיימר, רב ראשי

חו"ד של רבי דוד ביכלר ושל רבי חיים סופר ועוד

ביום ו' אב תרכ"ד כתב רבי דוד ביכלר אב"ד פאסטא [ראה עליו ב'עלי זכרון' 7 עמ' יז ; 28 עמ' נט ; 31 עמ' לה, מז] מחותנו וחתנו של רבי יהודה אסאד את חוות דעתו, וז"ל :

על פי בקשתו של הרב הראשי בלאשאנץ בעניין בית הכנסת, שיש לדאוג להפריד בין הגברים לנשים בעת התפילה, לא רק על ידי הרחקה פיזית, אלא באופן שלא תהיה אפשרות לגברים להביט לעבר הנשים. אני מאשר בזאת אליבא דאמת: כל יהודי ויהודי, וכל שכן קהילה, חייבים לשמור את החוק התלמודי [מצוות מדרבנן] בקפדנות בדיוק כמו את דיני דת משה [מצוות דאורייתא]. ולכן בכל בית כנסת, שבו מתפללים כל יום, על הנשים להיות נפרדות מן הגברים, דהיינו באמצעות סבכה ווילונות, כך שלא יוכלו הגברים להסתכל בנשים. היכן שלא קיימת הפרדה מספקת כנ"ל בין נשים וגברים אסור באיסור חמור להתפלל לפי חוקי התלמוד. ביצוע הדבר נתון לפיקוחו של הרב המקומי. זאת אני מאשר.

פסטו, 8 באוגוסט 864 [ו' אב תרכ"ד].

דוד ביכלר, הרב הראשי

רבי חיים סופר [י"ואכים שרייבר' בלועזית] אב"ד ס' פעטער בעל ה'מחנה חיים' כתב ביום י"ז אלול תרכ"ד את חוות דעתו, וז"ל :

על פי בקשתו של הרב זינגר, הרב הראשי בלאשאנץ.

ברצוני להביע את דעתי, האם לפי החוק התלמודי עזרת הנשים של בית תפילה יהודי - מלבד שעזרת הנשים מופרדת מעזרת הגברים באמצעות כניסות נפרדות - חייבת להיות מוגנת מפני מבטים באמצעות סבכה ובאמצעות סגר כל שהוא.

הנני מביא לידיעת הקורא חוות-דעת ברורה, כי לפי כל חוקי התלמוד - המשמש לביאור של עקרונות הדת, ונמסר לנו כחלק השני של תורתנו הקדושה - חייבות עזרות הנשים של בתי הכנסת היהודיים, מלבד כניסות נפרדות, גם בהתקנת סבכה כלפי צד עזרת הגברים, באופן כזה שהנשים, הגם שהן לא לגמרי בלתי נראות, תהיינה לפחות

לא מוכרות. ועוד, בכל בתי הכנסת שבהם הסורגים לא צפופים מספיק, יש להתקין וילונות בסבכה, על מנת שעיני הגברים לא יוכלו בשום אופן להבחין בנשים.

מתוך שיכנוע עמוק שכל הרבנים הנאמנים לדתנו ובקיאים בתלמוד יסכימו עמי לחלוטין, איני יכול שלא להביע בשאט נפש את דעתי שרק אותם רבנים ניאולוגים, שכבר דיללו את הדת מבתיהם של קהילותיהם וקהילות אחרות, וגם שואפים לדחוק מבתי הכנסת את הענווה והיראה של צורת הדת, יעזו לבטל את התיקון הדתי הנ"ל [הסבכה], או רק להמעיט בה, בניגוד לכל דעה תלמודית ונגד המצפון הדתי.

ס.פעטער, 18 בספטמבר 864 [י"ז אלול תרכ"ד].

י' שרייבר, הרב המחוזי

נשתמרה בידינו גם חוות-דעתו של רבי ישראל ענגלסמן אב"ד זאלא-עגערסעג [בלי תאריך]:

עמיתי לתפקיד, הנכבד!

מקור האיסור המדובר אינו מנומק במנהג הרמ"א, שבו נוטים היום לשחק בקלות ראש. הוא גם לא דומה להזזת הבימה קדימה, שם לפחות מסתמכים על דברי הפוסקים, הלא הוא בעל כסף משנה (רמב"ם הלכות תפילה יא, ג), ולא על בית כנסת בווינה או בפעשט, כפי שעושים ראש הקהל שלך. חומרתו גם לא מונח בקיומו מקדמת דנא בישראל בתור סייג וגדר. ואפילו אם כן, גם אז היה לו כוח הלכתי, הגם שאין לו מקור בש"ס ובפוסקים. (ראה תשובות ר' שלמה ופרי חדש או"ח סי' תצו ומגן אברהם סק"ז). האיסור מתברר באופן ברור מתוך משנה סוכה (נא, א): "במוצאי יום טוב הראשון של חג ירדו לעזרת נשים ומתקנין שם תיקון גדול". מאירה על כך הגמרא (שם ע"ב): 'מאי תיקון גדול אמר רבי אלעזר כאותה ששנינו חלקה היתה בראשונה והקיפיה גזוזטרא והתקינו שיהו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה'. בשולחן ערוך (או"ח סי' צח) מוצג התיקון הזה, כפי שהיה בבית המקדש, כנורמה וכדוגמה לבניית בתי הכנסת שלנו, כהלכה שאין לפגוע בה. כל מה שעלול להפריע לכוונה, חייב המתפלל לסלק אותו.

פניית ראשי הקהל ל"רב" מסעגעדן ותשובתו

ראשי הקהל, במקום להיכנע ולקבל את דעתו של הרב, שכאמור דעתו נתמכה ע"י רבנים גדולים נוספים, בחרו לצאת למאבק פומבי נגדו, ורתמו למרכבתם את ליאופולד לעוו מסעגעדן עורך ה'בן חנניה'. כבר למחרת ביום כ"ה תמוז תרכ"ד הם פונים אליו בבקשה לחוות את דעתו בשלש השאלות הבאות:

1. האם בשולחן ערוך, או בספר פסיקה אחר, נמצאת הוראה מפורטת כיצד יש להפריד בין עזרת הגברים לבין עזרת הנשים בבית הכנסת?

2. האם צוין בספרי הפסיקה כמה חייב להיות הגובה של המעקה והגובה של הסבכה בעזרת הנשים?

3. במקרה ואין הוראה מפורשת שכזאת: באלו צעדים יש לנקוט על מנת למנוע את כיעורו של בית הכנסת, אפילו בניגוד לרצונו של הרב?

כהסבר לשאלות אלו הם סקרו את השתלשלות עובדות הפרשה מתחילתה - כמו שהובא למעלה - ומסיימים :

בעקבות זאת העלינו את השאלות שלעיל. יש לציין כי גם מעקה בן 3 וחצי רגל [כמטר אחד] מכער את פנים בית הכנסת היפה שלנו - מראה הפוגע לא רק בטעם הטוב של המומחה אלא גם בטעם הטוב של כל אדם משכיל. מראה אולם בית הכנסת יהיה עגום שבעתיים אם בנוסף ירכיבו סבכה על המעקה, שכן יציע הנשים מצד לצד מחלקת את החלונות לחצי, ואם ירכיבו סבכה על המעקה יהיו החלונות מכוסים כמעט לגמרי ואור השמש לא יוכל לחזור לתוך בית הכנסת. לכן, מבחינה אסתטית, רצוי מאוד להנמיך את גובה הסבכה למינימום.

הם צירפו לפנייתם ללעוו את העתק מכתבו של הרב זינגר אליהם. הוא פירסם את המכתב תוך שהוא שופך עליו קיתונות של לעג וליצנות.

ביום ז' אב תרכ"ד [9 באוגוסט 864] כתב ליאופולד לעוו חו"ד ארוכה, מלאה דמגוגיה חירופים וגידופים. תמצית מסקנותיו הן :

1. בספרי הפסיקה לא נמצאת הוראה מדויקת ומפורטת בנוגע להפרדת עזרת הנשים מעזרת הגברים.

2. בספרי הפסיקה לא צוין גובה המעקה, וגם לא גובה הסבכה. לפי זה תוכלו להסתפק במעקה שכבר קיים [שלוש וחצי רגל - כמטר אחד], ואין צורך להרכיב עליו סבכה.

3. המתפללות בבית הכנסת מאזינות היום בקשב רב לדרשה, אך מחיצה בגובה חמישה נעל [רגל] [כמטר וחצי] מקשה עליהן לעשות זאת.

4. סטייה מתוכנית הבנייה המקורית יפגע בטעם הטוב של בית הכנסת, בעוד שהתלמוד עצמו מורה לא לפגוע באסתטיות בעת עשיית המצוות.

את חוות דעתו פירסם לעוו בעתונו 'בן חנניה' בתאריך ט"ו אב תרכ"ד [שנה 7 גליון 33, 17 באוגוסט 864, טורים 667-668]. בזה פרצה המחלוקת מגבולות קהילת לאשאנץ ועוררה סערה בכל רחבי המדינה.

פשרתו של בעל ה'גורן דוד'

כיון שבנייתו של בית הכנסת התקרבה לסיומה, והיה רצון מצד הציבור לחנוך את בית הכנסת לקראת הימים הנוראים של שנת תרכ"ה, על פי בקשת שלטונות המחוז, נחלץ הגאון רבי אהרן דוד דייטש בעל ה'גורן דוד' אב"ד קהילת יארמוט הסמוכה, יחד עם 'ועדה מייצעת' מיארמוט, להשכין שלום בין הצדדים. בעל ה'גורן דוד' ניסה לשכנע את ראשי הקהל לציית להוראתו של הרב, אך לא עלתה בידו. עקב עקשנותם וסירובם של ראשי הקהל, שבהצבעה דעתם זכתה לרוב, וחששו של בעל ה'גורן דוד' שמא ירחיקו לכת להפוך את בית הכנסת לבית כנסת מתקדם לכל דבר, הועלתה על ידו יחד עם ה'ועדה המייצעת' הצעת פשרה שכרגע, עד שתיפתר שאלת המחיצה, החרדים לדבר ה' לא יתפללו בבית הכנסת, אלא יעשו להם מנין בפני

עצמם, ורק הרב יתפלל בביה"כ אחרי שיקימו לו מחיצה מיוחדת מסביב למקום מושבו. כמו כן התיירו לרב לדרוש בביה"כ.

וכה כותב רבנו על זה באגרתו אל הגר"ש קלוגר:

והנה בשנה העברה היה פה ידידי הרב הגאון מיארמוט סמוך לפה עם סיעת מרחמוהי, וכאשר ראו שאינם רוצים לשמוע לקול הורים ומורים, ויראו מהם שבאם אני לא אלך שמה להתפלל יקחו להם פרעדיגר וקאהר [מטיף ועוגב], ע"כ התחכמו אז שיעשו לי במקום מושב תפילה שלי מחיצה בפ"ע מוקפת מד' רוחותיו שאוכל להתפלל שמה, ודרשות התיירו לי לדרוש כמבואר בב"י שם [או"ח סי' עה] בשם המרדכי בשם (ר"ח) [רא"ם] משום עת לעשות לה' וכו' כמו שאנו שרוין בין הגוים. וכן היה בשנה שעברה ר"ה ויוה"כ, והכת שלי היראים בני עלייה והמה מועטים המה התפללו מנין בפ"ע.

בכ"ז אלול תרכ"ד ממחר ה'בן חנניה' [שנה 7 גליון 39, 28 בספטמבר 864, טורים 790–791] לפרסם ידיעה מלאשאנץ, ידיעה שבהמשך נראה שהיא שקרית. זה לשונה [בהשמטת קטעים לא רלוונטיים]:

שאלת המחיצה הוכרעה סופית ברוח הקידמה: לא תוקם מחיצה!... התנהלותו המכובדת של הממונה על המחוז המשפטי [Stuhlrichter, שטוהלריכטר], מר היינריך פון סודי, שנכח בהצבעה מטעם השלטונות, תרמה לא מעט שהעניין הוכרע בשקט ובשלום. אולם רבנו, מר זינגר, שהוא אדם כה קדוש עד שאפילו חתם על פנייה נגד הקמת סמינר לרבנים, שמר לעצמו את הזכות שבתקופת הימים הנוראים [או החגים בכלל] ייתלה וילון לפני מושבו. כמובן יאשרו את בקשתו!

לעומת זאת ביום ה' תשרי תרכ"ה כותב העתון החרדי היו"ל במיינץ, ה'איזראעליט' [גליון 40, 5 באוקטובר 864, עמ' 537–538], סקירה על הפרשה, שממנה עולה ששאלת המחיצה עדיין לא הוכרעה סופית, ואדרבה כל הסיכויים הם שהיא תוכרע לא ברוח הקידמה אלא דוקא לטובת החרדים והרב. וזה תוכן הידיעה ב'איזראעליט' [תורגם מגרמנית ע"י ידידנו הרב שלמה יהודה הכהן שפיצר]:

הקהלה בלאשאנץ בונה בית כנסת חדש. רוב בני הקהילה, כמו רוב יהודי המחוז, שמזוהים עם היהדות המקורית, וגם הרב הצדיק והגאון רבי יעקב זינגר, רוצים שלעזרת נשים תהיה בהתאם לשו"ע מחיצה עם סבכה, אבל ההנהלה שחבריה כבר נוטים למתחדשים, ויותר נכון הם חסים על ההוצאה הכספית, פנו לרב לעזר בסעגנדין, שפסק כפי המצופה כעמדת ההנהלה. בהתבוננות קלה בפסק של לעזר אנחנו שמים לב לעובדה שלעזר לא נתן את התשובתו להנהלת הקהילה של לאשאנץ, אלא נתן את תשובתו לפי שמות, לאדונים ... ראשי הקהל בלאשאנץ. אנשים אלו מוזכרים כנמענים, כי הם ממלאים לו את טורי עתונו 'בן חנניה'. מר לעזר, שבגרוסוורדיין היו לו הצלחות, כאן הוא התאכזב קשות. שלטונות המחוז הביאו את הענין בפני הרבנים וראשי הקהל של באלאשא-יארמאט ושל סעטשין הרב הראשי [אהרן דוד] דויטש מיארמוט, והרב המחוזי [דוד] שיק מסעטשין. הם לבטח יבצעו את משימתם באופן שהדת והשלום

ישררו. עתה, כשמר לעוו ייווכח לדעת שלא הצליח להפיק את זממו, אנחנו מייעצים לו שלא להתערב יותר בעניינים לא לו.

מידיעה זו אנו רואים שהידיעה ב'בן חנניה' אינה נכונה בעליל. ואכן ביי"ט תשרי תרכ"ה כותב ה'בן חנניה' (שנה 7 גליון 42, 19 באוקטובר 864, טורים 839-841) בידיעה מלאשאנץ מתחילת תשרי תיקון לדברים:

הרשו לי לתקן את הכתבה מלאשאנץ שהופיעה בגליון 39 של העיתון 'בן חנניה'. כתוב שם ששאלת המחיצה באה לעת עתה לקיצה, אחר שהרב והוועדה המייעצת מיארמוט הצהירו בפני משרד הממונה על המחוז המשפטי [Stuhlrichter] שהם מוכנים להסתפק בהקמת מחבוא (מחיצה) בשביל הרב משך הימים הנוראים. אך אין זה נכון שלא תהיה מחיצה כלל לפני עזרת הנשים. למען השלום החליטה ועדת הבנייה עוד בהתחלה, כשעלתה שאלת המחיצה, שתוקם מחיצה בגובה 18 אינץ', כלומר חומה עם סבכה בגובה 4 רגל (כ-1.20 מ'). לכן לא יכלה הוועדה לסטות מהחלטתה הנ"ל.

עוד נכתב שם:

הרב של יארמוט והרב המקומי פקדו לאנשיהם שלא להתפלל בימים הנוראים בבית הכנסת החדש. הרבנים פסקו פה אחד, שמי שמתפלל שם אינו יוצא ידי חובה לפני הקב"ה, ועדיף להתפלל ביחידות מאשר שם. חסידי הרב נאלצו לפנות לרב של יארמוט לשם השגת אישור למניין לימים הנוראים. הדבר נעשה באופן הבא: הרב של יארמוט טען בפני שלטונות המחוז כי הוועדה המייעצת טרם מסרה את הדו"ח שלה, וביקש שעד אז יתירו לערוך מניין בלתי מוגבל ורשמי בביתו של הרב. ראשי הקהילה התירו את קיום המניין הנ"ל רק בתנאי שהאדונים ישכרו מושבים בבית הכנסת החדש וישלמו את האגרה. בכך נמנעה הפעלת כפייה דתית וכן פגיעה בהכנסות הקהילה.

בשל המהומות סביב המחיצה לצערנו לא הסתיים לגמרי בניית בית הכנסת היפה שלנו. על כן גם לא התקיים טקס חנוכת הבית לפני חגי תשרי. אולם לשם עריכת תפילה בראש השנה פעלה ועדת הבנייה במלוא המרץ, ועבדה במסירות נפש של ממש. וכך יכולנו בערב ראש השנה להתפלל בפעם הראשונה בבית הכנסת החדש. לא נערכה חנוכת הבית, וגם לתפילה לא היה אופי חגיגי - נמנעו מכך בכוונה - להוציא הוצאת ספרי התורה מהארון ונשיאתם תחת החופה, תוך שירת תפילת "מה טובו".

אתמול בבוקר [למחרת ר"ה] התחילו שוב במלאכה על מנת להשלים את בניין בית הכנסת היפה ולסיים את מלאכת הקודש עד לחג הסוכות. על טקס חנוכת בית הכנסת כדוגמת הטקס בשטולווייסנבורג אדווה בקרוב. כרגע מתנהלים אמנם דיונים קדחתניים בקרב בעלי החלטה, אך אין עדיין הכרעה.

התקדמות הפרשה בחורף תרכ"ה

רבנו כותב באגרתו הנ"ל: 'אחר יוה"כ [תרכ"ה] סלקו את המחיצה [שסביב מושבו], ומאז ועד עתה לא התפללתי בביהכ"נ בשבת שהנשים בביהכ"נ מלבד בימי חול אשר

אין הנשים הולכין לביהכ"נ, רק בשבת הלכתי שמה לדרוש כנהוג. והיה לי מנין כל השנה עם כת יראים ולומדי תורה מתפללים בבית המדרש מנין בפ"ע.

כמה מרבני הונגריה ובראשם הגאונים הצדיקים רבי הלל ליכטנשטיין אז אב"ד סיקס [ולאחמ"כ בקאלאמייא] ורבי חיים סופר אב"ד ס' פעטער [ולאחמ"כ במונקאטש ובודאפעטש], בראותם שרבו מחלוקות בקהלות רבות על ענינים שבעיקרי היהדות בין הרבנים החרדים לראשי הקהל שבחלקם נטו למתקדמים, בתקופה זו שקדמה לפילוג הגדול של שנת תרכ"ט בין האורטודוקסים לניאולוגים, כשכל רב שפרצה אצלו מחלוקת בנושא מסויים, כגון בקהלת לאשאנץ בענין המחיצה, היה צריך לפנות במכתבים לרבני המדינה ולהפעיל את השלטונות, יזמו ועידת רבנים שתדון ותחליט על כל השאלות שעמדו על הפרק, ובזה לא יצטרך כל רב לפנות ולארגן חתימות של רבנים שיעמדו לצדו.

ה'בן חנניה', ביום כ"ד חשוון תרכ"ה [שנה 7 גליון 47, 23 בנובמבר 864, טור 947], מידיעה מהונגריה העילית [אובערלאנד] מיום 14 בנובמבר [ט"ו חשוון תרכ"ה], מדווח על ועידת הרבנים המתוכננת, תוך שהוא מלגלג: 'היכן? באראד או בסיקסו, בפעטש או במונקאטש - זאת מבקשים החרדים לדעת. עוד פחות יוכל אדם שלא בקי בנושא לדעת במה ידונו. לשווא סוקרים את כל הפרשיות העומדות כאן על הפרק. לא מדובר בשאלת המחיצה בלאשאנץ. זאת באה על פתרונה כבר ביום הכיפור האחרון...'

ההכנות לוועידה נמשכו זמן רב, וביום ג' מטות [כ"ד תמוז] הכת"ר פונה רבי הלל ל"ש באגרת לבעל ה"ילקוט אליעזר" אב"ד האלאש [לאחמ"כ בפאקש] בבקשה שיצרף את חתימתו לתקנות לביצור חומות הדת, כשבאות ה' מופיע הסעיף הבא [צילום האגרת בספר 'זכור ימות עולם' ח"א בסוף הספר צילום מס' 10]: 'אסור לשנות המחיצה המבדלת בין עזרת נשים ואנשים באופן אשר לא יוכלו להסתכל אנשים בנשים כנהוג מימי קדם'.

הוועידה התקיימה לבסוף בחודש כסלו תרכ"ו במיהלוביץ, ראה על החלטותיה להלן.

ה'בן חנניה' בגליונו מיום כ"ט כסלו תרכ"ה [שנה 7 גליון 52, 28 בדצמבר 864, טור 1024] מידיעה מלאשאנץ מיום כ' כסלו שחתום עליה 'חבר הקהילה' מודיע לנו ש'הדיונים בעניין המחיצה הסתיימו'. לא ברור למה הכוונה. עוד מודיע לנו 'חבר הקהילה' שהנהלת הקהילה מתעמתת עם הרב בעוד שתי שאלות. ראשית, הרב זינגר נחרץ בדעתו להתנגד לעמדת הקהילה בנוגע למקום עריכת החופה. הרב הקודם, גולדציהר, אמנם, ערך משך 12 שנים חופות בבית הכנסת, אך הרב זינגר עומד על כך שחופה וקידושין ייערכו ברחוב. השאלה השנייה דנה בעטיפת ראשו [בטלית] של העובר לפני התיבה. כמו בהרבה קהילות אחרות נדרש גם אצלנו [מטעם הקהילה] כיסוי ראש הולם [הכוונה כנראה למצנפת חזנים] מאדם העובר

לפני התיבה. אלא שבעלי התפילה מתעלמים מן ההוראה הזאת, בגלל שהרב הוכיח להם מתוך השולחן ערוך שעל החזן לעטוף את ראשו בטלית.

בידיעה מלאשאנץ ב'בן חנניה' בגליון של יום ו' טבת תרכ"ה [שנה 8 גליון 1, 4 בינואר 865, טור 11] מופיע: 'לעת עתה אין הרב משתתף בתפילות השבת בבית הכנסת, אך הוא יהיה מוכן לעשות זאת אם ראשי הקהל יסכימו לקבוע במחיצה מתקן שתניח את מצפוני החרדי'.

בגליון של יום כ' טבת תרכ"ה [שנה 8 גליון 3, 18 בינואר 865, טור 52] ממשיך ה'בן חנניה' בהתקפותיו על רבנו ומסיים: 'אמנם הקהילה המקומית לא נהגה בזהירות הדרושה בעת שבחרה רב. אבל האדישות של המשכילים בענייני דת התפוגגה בינתיים, תודה לקל, וההתנגדות הריאקציונית של הרב רק מחזקת את השאיפה לקידמה'.

התקדמות הפרשה בקיץ תרכ"ה

ב'בן חנניה' מיום ל' ניסן תרכ"ה [שנה 8 גליון 17, 26 באפריל 865, טורים 287-288] מופיעה הידיעה הבאה מלאשאנץ [השמטנו הערות ציניות מדי]:

הנני מרשה לעצמי לשתף את קוראי ה"בן חנניה" בעניין בחור משיבת פרשבורג ובנו של בעל בית מכובד בקהילתנו [מר כהן]. הבחור היה אמור לדרוש בבית הכנסת שלנו. אך המגיד מפרשבורג, מר פישמן [רבי שרגא פייש], כתב אל אביו של הבחור שהלה כפוף לפסיקתם של הרבנים מפרשבורג, מיארמוט ומכאן, וייגרמו לו רק צער ועגמת נפש אם יעז לדרוש בבית כנסת "לא-יהודי" שכזה. רבנו דרש בשבת "הגדול" שעברה את הדרשה הנהוגה [בביהכ"נ], תוך הדגשה שקיבל היתר מפרשבורג. מכתבו של המגיד מפרשבורג, שנזדמן לי לקרוא אותו, מכיל גם אזוהרה חמורה לתקן את עזרת הנשים.

לאחר שבועיים כותב ה'בן חנניה' [שנה 8 גליון 19, 10 במאי 865 (י"ד אייר תרכ"ה), טור 321] בידיעה מרימא-סאמבאט מסוף אפריל [תחילת אייר]: 'הרב זינגר מלאשאנץ, שהוזכר מספר פעמים בעיתון זה, סירב בימים אלה לערוך חופה בבית הכנסת. על כן בני הזוג וקרוביהם - אחד העדים היה ראש הקהל ש. הנודע - באו לכאן, והרב הראשי שלנו, [רבי משה] מייזנר [נפטר בניו-יורק י"ח תמוז תרע"ח], ערך את החופה, אך מבלי לגבות את האגרה. האגרה מגיעה לדבריו לרבה של לאשאנץ'.

בגליון הבא, לאחר שבוע [שנה 8 גליון 20, 17 במאי 865 (כ"א אייר תרכ"ה), טורים 342-343], מדווח ה'בן חנניה' שהרב גולדציהר רבה הקודם של לאשאנץ התמנה לרב בעיירה סאהל [Sohl] השכנה. לאחרונה הוא נשא דרשה בקהילתו הקודמת לאשאנץ, וחרף פסיקתם של אחדים מבין עמיתיו השתתף בתפילה. עוד מדווח שם שהרב זינגר מוחה על כך שהנערים יושבים בבית הספר בגילוי ראש. לעת עתה מכסים הבנים את ראשיהם רק בלימודי הקודש, אלא שהרב זינגר אינו מסתפק בכך, והעניין יובא בפני הפורום של המנהל העליון של הלימודים בפרשבורג, ואולי אף בפני מועצת המושל. עוד מדווח שם שרבי חיים סופר רבה של סענט-פעטער "אחד החסידים-

המהפכנים [Sanskulotten-Chaßidäer] "נסע לפני זמן קצר דרך לאשאנץ ועודד את רוחם של החרדים במקום.

על חוות דעת נוספות של הרבנים האוסרים

כדי לשכנע את השלטונות לקבל את דעתו פנה רבנו במהלך קיץ תרכ"ה לרבנים נוספים שיצטרפו ויכתבו את חוות דעתם בלשון לע"ז כדי למסרה לשרי השלטון. וכה כותב רבנו באגרתו לגרש"ר הירש בחודש ניסן תרכ"ו [נדפסה בשלמות לקמן]:

'בזה שנה שעברה [תרכ"ה] נתנו לי כחמשים רבנים אשר באו לעזרת ד' בגבורים רוב גאוני מדינתנו **גוטאכטען** [חוות-דעת] שלהם: "שעפ"י דין תוה"ק מחוייבים אנחנו לתקן הבדל מחיצה בין עזרת נשים לעזרת אנשים כ"כ בגובה וברוחב עם פֶּאָרהאַנג [וילון] עד שלא יתגלו פני הנשים עם שערותיהן מגולות לעיני אנשים; ובאם לא יתקן מחיצה מבדלת כזו ויתראו ויתגלו פני הנשים עם שערותיהן מגולות לעיני האנשים, אזי עפ"י דתוה"ק אסור לקרוא ק"ש ולהתפלל ולקרוא בתורה שמה". ועפ"י גוטאכטען הללו הוציא השי"ת לאור משפטי ע"י שרי הקאָמיטאַט [המחוז] שלי: שמחוייבים המה לתקן הגיטטער דהיינו מחיצה כדינו, ועד שיתקנו, יסגר ביהכ"נ של נשים'. [החלטת שרי הקאמיטאט היתה בחורף תרכ"ו, ראה להלן].

מתוך 'כחמשים רבנים' שחיוו את דעתם ידועים לנו חלק קטן מהם. כמה מהם מוזכרים במכתבו של ה'בית שערים' לבעל ה'כתב סופר' שנדפס לקמן, בה הוא כותב: 'וגם הודיעני [ראי"ק זינגר] שיש בידו מכתבי תעודה מגאוני הדור, הלא המה הד"ג נ"י [בעל ה'כתב סופר'], ומהגאונים דק"ק ס"ה [רבי יהודה אסאד], אוהעל [רבי ירמיי לעוו], גרוו"ד [רבי ישראל יצחק אהרן לנדסברג], א"ש [רבי עזריאל הילדסהיימר], דיארמוט [רבי אהרן דוד דייטש] וכדומה'. ובפנייתו של רבנו שהתפרסמה בה'איזראעליט' ביום ג' אייר תרכ"ו, כתוב: 'בידי כבר יש חוות דעת מכבוד הרבנים מאוהעל [רבי ירמיי לעוו], אייזנשטאט [רבי עזריאל הילדסהיימר], פאסטו [רבי דוד ביכלר], סענט-פעטער [רבי חיים סופר], זאלא-עגערסעג [רבי ישראל ענגלסמן]'.

חוו"ד של רבי עזריאל הילדסהיימר, רבי דוד ביכלר, רבי חיים סופר ורבי ישראל ענגלסמן נדפסו למעלה. ואילו חוו"ד של הכת"ס, מהר"י אסאד ומהרי"א לנדסברג לא הגיעו לידינו.

חוו"ד של רבי ירמיי לעוו

חוו"ד של רבי ירמיי לעוו אב"ד אוהעלי שניתנה בתמוז תרכ"ה התפרסמה ב'בן חנניה' מיום כ' אדר תרכ"ו [שנה 9 גליון 10, 7 במרץ 1866, טורים 197–204] בתוספת הערות פוגעניות של העורך. כאן היא מתורגמת מגרמנית ללה"ק ובלי ההערות הנ"ל. וזה לשונה [היא מופנית לרבנו]:

ש"א אוהעל, ביולי 1865 [תמוז תרכ"ה]

במענה על מכתבכם היקר אענה רק במילים ספורות, דהיינו:

1. בהשקפתך ובדברך שמור על עקביות קפדנית בנידון. אל לך לדאוג באופן בלעדי בעניין הסבכה, אלא רק לכך שלא ניתן לראות את פני הנשים מעזרת הגברים.

2. עליך להצהיר ללא כחל ושרק בפני השלטונות כי רבנים כמו הרב של סגד וחבר מרעיו אינם ראויים לחוות את דעתם בנידון, מפני שהם סוגדים רק לרפורמה, אלא רק רבנים חרדים רשאים לדון על הנושא. אבל עכשיו אני שואל: מי מבין האחרונים לא יסכים למניעך האציליים? לדעתי עליך להציע עד כמה שיותר בני סמכא מהסוג האחרון [כלומר חרדים] לשם מסירת חוות דעת בפני השלטונות. עד כאן. ידידך ומוקירך

ירמיה לעוו, הרב הראשי

אגרתו של בעל ה'בית שערים' ל'כתב סופר'

בין השאר פנה רבנו גם לרבי עמרם בלום בעל ה'בית שערים' שכיהן אז כאב"ד העדילא-מאד בה התגורר חמוי של רבנו, וגם רבנו גר שם כשנה וחצי לאחר נישואיו. בעל ה'בית שערים' סבר שאין איסור מצד הדין להתפלל בביכ"נ שאין בו מחיצה כדן, ופנה לרבנו בעל ה'כתב סופר' להתייעץ עמו האם וכיצד להיענות לבקשת רבנו. וזה לשונו [נדפס בספרו שו"ת 'בית שערים' ח"ג סימן פח]:

שילית עש"ק סדר ראה [כ"ו אב] תרכ"ה לפ"ק פה מאדע יע"א.

אל מול פני המנורה, גלי דרעא ונפל נהורא, נזר ועטרה, כחמה ברה, ראש משביר, צדיק כביר, ה"ה אדמו"י הרב הגאון הגדול, מעוז ומגדול, המפורסם בעולם, מפענח הנעלם, כקש"ת מו"ה **אברהם שמואל בנימין** נ"י אב"ד ור"מ דק"ק פ"ב יע"א.

מרחוק אשתחזה מול הדרת גאונו, ואחר אבא [לבקשן] למלאות שאלתי ובקשתי.

הנה נא זה איזה שבועות ביקש ממני הרב המאוה"ג דק"ק לאשאנץ נ"י כ"ש מו"ה **אברהם קאפל זינגער** נ"י, אשר חותנו וגיסו דרים פה בקהלתי יע"א, שאכתוב לו מכתב תעודה בלשון לע"ז, שאסור עפ"י דתוה"ק להתפלל ולקרות ק"ש בביה"כ אשר פני הנשים עם שערותיהם מגולות ונראות מן עזרת נשים לעזרת אנשים לעיני האנשים, רק צריכים מחיצה המבדלת שקורין גיטטע"ר עם פפארהאניג [קנים סרוגים עם וילון]. וגם הודיעני שיש בידו מכתבי תעודה מגאוני הדור, הלא המה הד"ג נ"י, ומהגאונים דק"ק ס"ה [רבי יהודה אסאד], אוהעל [רבי ירמ' לעוו], גרוו"ד [רבי ישראל יצחק אהרן לנדסברג], א"ש [רבי עזריאל הילדסהיימר], דיארמוט [רבי אהרן דוד דייטש] וכדומה, ולא צריך לדידי רק לאפושי גברא לפני שרי הקאמידאט.

ויען כי היה הדבר זר בעיני כי דלק אחרי, אם כבר סמכו ידיהם עליו גדולי הדור ויצאו לעזרת ה' בגבורים. ובפרט כי אנו בריחוק מקום, והלא ימצא צירופים וסניפים קרובים ממני להיות מן המנויים. וגם שארו הקרוב אל הד"ג נ"י הרבני מו"ה **שמואל וויילער** נ"י [ע"ע בהחתם סופר ותלמידיו עמי תלז-תלח] היה אתי עמי בעת ההוא, ואמר שגם בעיניו יפלא. לכן השבתי לו אז שישלח לי העתק מכתבי הגאונים הנ"ל אשר אמר עם ספרו, ואז יצרפני בצרוך כתב צעירי ימים להשלים המנין. כי לאסור איסור מחמת עיקר הדין מפורש לא

מצאתי, כי אפילו לדעת הטו"ז באו"ח סי' ע"ה (סק"ב) מותר בהחזרת כל גופו, אם לא שעזרת נשים הוא מג' רוחות, שאז אי אפשר שיהי' מחזיר כל גופו שתהי' הערה מאחוריו רק מן הצדדים, וכבר העלה המג"א בסי' ע"ט (סק"ב) דצדדין שלפניו כלפניו דמי.

ואמת כי להרב הנ"ל לא ביארתי טעמי מדוע לא מצאתי מפורש לאיסור, רק כתבתי כידוע למעלתו. ולא כתבתי כעת באר היטב לכבודו נ"י, כי אם מחמת שהרב הנ"ל השיב לי, לא ידוע ולא נודע לא מיניי ולא מקצתו לא היה ולא נברא, לא"וו וחברוהי המה מצאו היתר ולא משלנו. ועיי' דברים שהיה בינינו אנכי הרואה מדברי הרב הנ"ל כי אפילו הפושעים החדשים א"א למצוא להם יתד לתלות עליו להיתר, לכן אמרתי אולי באמת שגיתי וטעיתי, לכן ביארתי כונתי להד"ג נ"י למען יעמידנו על האמת. ויותר מהמה אני מחלה פני הדרתו נ"י להודיעני אם אמת נכון הדבר כי הד"ג נ"י נתן מהודו עליו לאסור איסור בבית אבינו שבשמים להתפלל באופן הנ"ל, ושלח לו מכתב תעודה, אז גם אני אהיי סניף לאריות לשלוח לו מכתב תעודה הנ"ל. ואם לא שלח לו, גם כן יודיענו, למען יהי לי כסות עינים לפני בני משפחתי נ"י למען לא תהי' מריבה בינותינו ח"ו.

ואל יחשדני הד"ג נ"י כי אני מצדד ח"ו להקל, רק אם יש מקום להתיר אף שהוא פריצות גדול אין ראוי להתחיל רק בגדולי הזמן ולצאת בעקבותם, ובפרט הרבני מו"ה שמואל הנ"ל נתן מורך בלבבי שבדאי לא נתנו הגאונים עידותן, כי אלמלא כן לא היה מרחיק נדוד, ואולי טע[מ]ם ונימוקם נעלם מאתנו, לכן כזאת וכזאת עשיתי, ונא יעמידני על הדין ועל האמת ועל השלום.

והנה מקום אתי פה לחלות פני הדרתו נ"י להגיה חשכי בספק אחד אשר נסתפקתי בו להלכה ולמעשה. ישראל שהיה חייב לגוי ג' מאות זהובים ומת הגוי ויורשי הגוי תובעין החוב, וישראל השיב כי הגוי המת היה חייב לו בחנותו על פינקסו, לערך חצי החוב ופסקו בערכאותיהם שישבע הישראל שאמת כדבריו, ויביא כתוב וחתום מהרב שהשביעו אותו... ונא ישקינו מיין רקחו מעסיס רימונין במוקדם האפשרי וינחני במעגלי צדק להעמידני על האמת, ויורנו דעתו הרמה במהרה, ובזה אחתום בברוך, בתוך כדי שאילת שלום תלמיד לרב המשתחוה למעל'.

עמרם הק' בלוהם

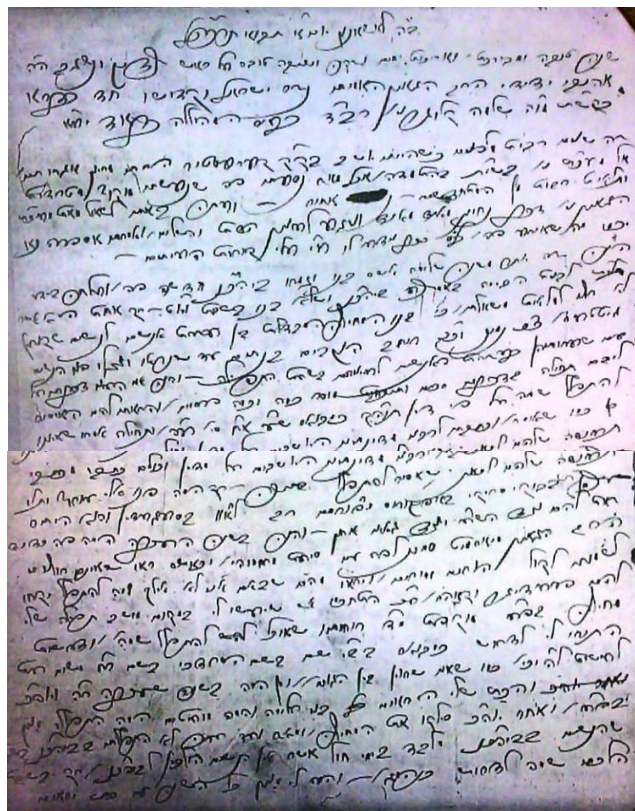
מה השיב בעל הכתב סופר על שאלה זו לא ידוע לנו.

אגרתו של רבנו אל רבי שלמה קלוגר

בשלהי שנת תרכ"ה פנה רבנו לרבי שלמה קלוגר רב"ד בראד, שבעבר כבר עמד אתו בחליפת שו"ת הרבה, סקר בפניו את הפרשה וביקש ממנו היתר להתפלל בימים הנוראים של שנת תרכ"ו בבית הכנסת. וזה לשון רבנו :

ב"ה, לאשאנץ יום א' תבוא [י"ב אלול] תרכ"ה

שנה טובה ומבורכת, ואריכות ימים וזקנה ושיבה טובה על ראש צדיק ונשגב ה"ה אהובי ידידי הרב הגאון האמיתי נזר ישראל וקדושו חד בדרא כקש"ת מו"ה שלמה קלוגר נ"י רב"ד בעיר המהוללה בראד יע"א

זה שנים רבות מלפנים
כשהייתי יושב בק"ק
קערעסטור הייתי מריץ
אגרותי אל מעכ"ת נ"י
בשו"ת בהתמדה, אבל
מאז נסעתי פה שנעשיתי
מוקף מטרדות ותלאות
רבות מן המתחדשים,
נ[סוגת] אחר. ועתה
באתי לשאול מאת
מעכ"ת הגאון נ"י דבר
נחוץ מאוד מאוד ונוגע
לענין השם והשלוש,
ואמרתי אספרה נא כמו
מה שאירע פה, בלי"ס כבר
נודע לו ע"י עלי קורות
העיתים.

הנה זה יותר משנה
שלימה אשר בנו וגמרו
ביהכ"נ חדשה פה, ועלתה
בידי תל"י"ת לבנות
הבימה באמצע ביהכ"נ
ושלא בנו בשבת ויו"ט.

רק אחת היא אשר לא רצו למלאות משאלתי, כי בנו המחיצה המבדלת בין עזרת אנשים
לנשים שקורין גיטטער, כ"כ נמוך וכ"כ רוחב הנקבים בנתים עד שנראו ונגלו פני הנשים עם
שערותיהן בעזרת האנשים לראותם בשעת התפילה. והנה אני ... דברתי על ליבם תחילה
בדברים רכים ותוכחות מוסר כמה וכמה פעמים, והראתי להם האיסור להתפלל שמה על
פי דין תוה"ק כמבואר ש"ע א"ח סי' ע"ה, ותחילה אמרו שאיננו כן כמו שאומר, וכתבתי
לרבני מדינתנו היושבים על מדין וכולם כתבו מכתבי תעודה שלהם לכאן שאסור להתפלל
בתוכה. רק המה פנו אלי עורף ותלו עצמם בבוקי סריקי באפיקורוס מפורסם רב לא"יו
בסעגדין והוא התיר זה להם נגד השי"ע ונגד גאוני ארץ.

והנה בשנה העברה היה פה ידידי הרב הגאון מיארמוט סמוך לפה עם סיעת מרחמוה,
וכאשר ראו שאינם רוצים לשמוע לקול הורים ומורים, ויראו מהם שבאם אני לא אלך
שמה להתפלל יקחו להם פרעדיגר וקאחר [-מטיף ועוגב], ע"כ התחכמו אז שיעשו לי במקום
מושב תפילה שלי מחיצה בפי"ע מוקפת מדי רוחותיו שאוכל להתפלל שמה, ודרשות התירו
לי לדרוש כמבואר בב"י שם בשם המרדכי בשם (ר"ח) [רא"ם] משום עת לעשות לה' וכי
כמו שאנו שרוין בין הגוים. וכן היה בשנה שעברה ר"ה ויוה"כ שלי היראים בני עליה

והמה מועטים המה התפללו מנין בפ"ע, ואחר יוה"כ סלקו את המחיצה, ומאז ועד עתה לא התפללתי בביהכ"נ בשבת שהנשים בביהכ"נ מלבד בימי חול אשר אין הנשים הולכין לביהכ"נ, רק בשבת הלכתי שמה לדרוש כנהוג. והיה לי מנין כל השנה עם כת יראים ולומדי תורה מתפללים בבית המדרש מנין בפ"ע.

ובתוך הזמן הזה נסיתי את כל מה שיש לנסות וכל השתדלות לקרב השלום, אבל הכול היה ללא הועיל, אדרבה כ"כ גדלה השנאה ותרבה המחלוקת עד שכמעט כל בני הקהלה המה שונאים אותי שנאה כבושה, מפני לא חשכו רוק, מבזים אותי ופרנסתי מצומצמת עד מאוד, כי כבודי לעפר הושפלה דהיינו כבוד התורה, כי כמעט השנאה גדולה כ"כ בינינו יותר מן השנאה בין ישראל לעכו"ם ועשו ליעקב, כי בשביל שאני אינני רוצה להתפלל עימם היה מרוחקים ממני כמו מן המנודה ר"ל. וכל זה סבלתי הכול.

וכל הרבנים הגאונים כתבו להם איגרותם בתוכחה מגולה מאהבה מסותרה, והכול היה ללא הועיל, כי יביאו ראיות מן כמה קהילות אשר עשו כן, כמו בק"ק קאמארן אשר יושב שם גדול הדור [רבי פנחס ליב פרידען, ע"ע ב'אישים בתשובות חת"ס' ס' תקנ ובעלי זכרון' 24 עמ' ה-ו] וג"כ לא הלך בשנה ראשונה לביהכ"נ החדשה בשביל שלא היה להם גיטער, אבל אח"כ שראה שלא הועיל כלום נכנס שמה להתפלל עבור השלום. וכן בק"ק מיקאלאש יש להם ביהכ"נ כזו, וכן בעיר פעסט בביהכ"נ הישנה אשר נכנסו שמה גדולי עולם להתפלל ג"כ המחיצה נמוכה ורחבה כ"כ עד שפני הנשים נראות ונגלות לעיני האנשים, ועוד מביאים ראיות כהנה וכהנה. והרב הגאון דק"ק ס"ה [מהר"י אסאד] אָסר להתפלל ולעלות לתורה שמה, וכן עשיתי עד עתה.

והנה עי"ז כל בני הקהילה עלתה חמתם כנגדי ואש המחלוקת עלה וגדלה עד לשמים, עד שבא הדבר כ"כ שמתירא אני מאוד שיהרסו גם הבימה מאמצע ביהכ"נ להקריבו לאה"ק ולעשות קאָהרשול, ויקחו להם פרעדיגר, ותפשה המספחת מאוד עד שלא נוכל לחשוב עד כמה יגיע הדבר, כי פוטר מים ראשית מדון.

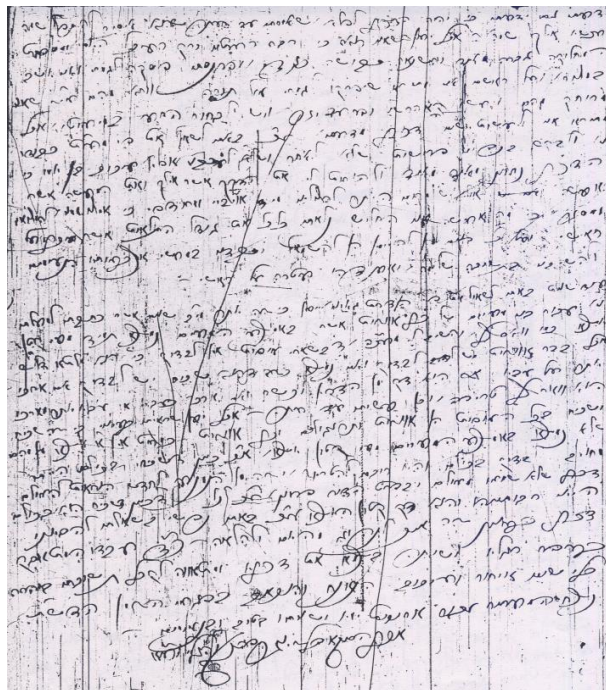
ואני יושב דומם בביתי במצור ובמצוק בזיון גדול, ואני סובל הכול באהבה וחובה. רק מתירא אני כי יפרצו גדר התורה לגמרי עי"ז ששנאה מקלקלת השורה, ואינם שומעים כלל לדברי, כי בשעת הדרשה המה יוצאים מן ביהכ"נ ואינם רוצים לשמוע, כי המה אומרים אם אני אינני מתפלל עימם גם המה אינם רוצים לשמוע דרשה שלי.

ע"כ באתי בתחינה ובקשה מול הדרת כבודו הרמה לשאול את פיו אם לא נוכל למצוא היתר על זה מפני השלום אשר הורס לגמרי, אולי יש מקום להתיר לי לכנס שמה בימים הנוראים הבע"ל לילך שמה להתפלל עימם ולעלות לתורה שמה, כדי שיראו שאני רוצה בשלום ואני מוותר מפני השלום, ואז אני אהיה עימם ביחד אולי יעלה בידי שישמעו לדברי הן בענין זה הן בענינים אחרים, כי אם לא אלך שמה בימים נוראים הבע"ל להתפלל, ה' יודע עד היכן יגיע הדבר אין הלב יוכל לחשוב ואין הפה יוכל לדבר.

ידעתי גם ידעתי כי יהיה הדבר לפלא, שאמרתי עד עתה שהוא איסור להתפלל שמה ועכשיו אלך שמה. אבל יען שאני רואה כי רבה רעתם ורק רע כל היום ומספחת המחלוקה גברה מאוד והשנאה כבושה כנגדי, ופרנסתי פסקה לגמרי ואני יושב במצור, ועל ראשם אני

מתירא שיפרקו לגמרי עול תורה ויראה מהם עיי' שני מרוחק מהם, ויעשו קאָהרשול ופרעדיגר, ויש לבחור הרע במיעוטו, אבל מתירא אני לעשות שום דבר מדעתי, ע"כ באתי לשאול את פי מעלת כבודו נ"י ולבקש בכפים פרושות שלא לאחר ושלא לעכבני אפילו עיכוב בן יומו, כי הדבר נחוץ מאוד מאוד, ולהורות לי את הדרך אשר אלך ואת המעשה אשר אעשה, אולי יש מקום היתר להציליני מיד אויבי ומרודפי כי אמצו ממני, להוציאני ממסגר, כי מה אעשה אני החלוש נלאתי לכלל את גודל התלאות אשר עברו על ראשי, ועל כל פנים הן להימין הן להשמאל יכבדני במעשי אצבעותיו הנעימים ולהשיבני בתשובה שלימה ואענדהו עטרה על ראשי.

עוד שנית באתי לשאול את פי הדרת גאונו, והוא כי זה יותר מ"ב שנים אשר כתבתי למעלתו נ"י עבור בני מעיים של בר אווזות אשר באמצע המעיים נמצא תמיד מעי קטן יוצא כמו ווארצל, והשיב לי מעכ"ה [שו"ת 'טוב טעם ודעת' תנינא סי' קסד], דבשארי עופות אין לבדוק כי הוא מלתא דל"ש [-דלא שכחא], אבל בבר אווזות יש לבדוק, ואם נמצא כזה דהוא שכח, יש לבדוק אם ארכו יותר על עביו אז הוא דק מן הדקין וכשר, ואם ארכו כעביו או עביו יותר

מארכו הוא ווארצל טריפה, וכן עשיתי עד עתה.

אבל יען שראיתי בעיניי כי זה שכח ושכח בכל העופות הן אווזות ותרנגולים ובר אווזות כמעט אין א' נמצא ... מהם שלא נמצא באמצע המעיים מעי קטן יוצא, א"כ כיון דשכיחי בכולם הייתר מחויב לבדוק בכולם, והי' רובם להטריף, וזה מן הנמנע לחדש הוראות להעולם דבר שלא שמעו מעולם ובפרט הדור פרוץ, ע"כ נ"ל דכיון דשכיחא הוא בכולם היינו רבובתייהו והוא דק קטון היוצא, ע"כ באתי נפשי בשאלתי להביני דבר בענין זה איך לנהוג מהיום ולהלאה.

כ"ד עבדו המתאבק בעפר רגליו ושותה בצמא את דבריו ומתאוה לקבל תשובתו במהרה בלי שום איחור ועיכוב, הנאנח והנכאב בפגעי הזמן, הדשי"ת נצח המעתיר עבור אריכות ימיו ושנותיו בטוב ובנעימים.

אברהם קאפל זינגר פה ק"ק והגליל יע"א

מתוך ידיעה מלאשאנץ מעשרת ימי תשובה תרכ"ו [סוף ספטמבר 865] שהתפרסמה ב'בן חנניה' ביום כ"א תשרי תרכ"ו [שנה 8 גליון 41, 11 באוקטובר 865, טור 724], עולה שרבנו התפלל בראש השנה במנין שבביתו, ורק דרש דרשת שבת תשובה בבית הכנסת. והרי קטע מהידיעה: 'לאחרונה הגיעה המחלוקת למשרד המושל, ויש להמתין להכרעה. בינתיים עורך הרב בחגים את מניינו בביתו הפרטי. בשבת שובה נשא הרב דרשה בבית הכנסת, שבמהלכה הוא הכתיב את ההתנהגות ביום הכיפורים, הוא לא פסח על שום פרט. הוא אפילו השמיע "חריפות". סיעת מתנגדיו, עוזבת את בית הכנסת כל פעם שהרב עולה על הדוכן'.

התקדמות הפרשה בשנת תרכ"ו

בחדש כסלו תרכ"ו התקיימה אסיפת רבנים גדולה במיהלוביץ, ובעקבותיה חתמו ביום ג' וישלח [י' כסלו] תרכ"ו ע"ב רבנים על פסק דין בן עשרה סעיפים, כשבסעיף ה כתוב: 'אסור לעשות המחיצה המבדלת בין עזרת נשים ואנשים באופן שיוכלו להסתכל אנשים בנשים רק יעשו כנהוג מימי קדם, וכן אם כבר נעשה לא יכנסו בה'. בדברי ההסבר שבסוף פסק הדין כותבים הרבנים בין השאר: 'ובאמת לפי חומר הנושא היה ראוי לצאת עבור ענין זה בחרמות ושמטא וכו' אבל אנחנו רק עשינו זאת להמון העם ה' שמאמינים בתורתו וחפיצים בקיומה, רק כמה וכמה דימו וסברו מה בכך על הענינים הנ"ל, ואפשר רק בכלל חסידות הוא ואינו כדאי שיעשה עבור זה פירוד לבבות ומכש"כ מחלוקת, מעתה ידעו נא שהן המה בכלל עיקרי תורה וכו', ועשינו זאת בפומבי ובפרהסי' בקיבוץ ובוועד גדולי חכמים כי היכא דלפול באודני [שיצא הקול, עפ"י גיטין לה ע"א ורש"י], ומעתה לא יהיו צריכים יראי ה' שבכמה וכמה קהילות לשו"ת להריץ אגרותיהם לרבנים איך יעשו בענינים הנ"ל'.

פסק הדין בשלמותו נדפס בספר 'מעשה אבות' (ירושלים תרס"א), וראה סקירה על האסיפה והרקע לה והפולמוס בעקבותיה בספר 'זכור ימות עולם' ח"א (ב"ב תשמ"ו) מאמרים ו-ח (עמ' עא-קא).

ב'בן חנניה' מיום ח' שבט תרכ"ו [שנה 9 גליון 4, 24 בינואר 866, טור 81] מדווח שהרב גולדציהר השתתף בתפילה בבית הכנסת של לאשאנץ. הדבר הרגיז את החרדים כל כך עד ש-23 רבנים יצאו בהצהרה כי גולדציהר אינו כשיר לכהן כרב.

פסיקת השלטונות

בתחילת חודש אדר תרכ"ו קיבל סגן המושל הראשון של מחוז נוגראד מר פון פונגראז [Pongraz] החלטה המצדדת לחלוטין בעמדתו של רבנו. על פי הוראת הממונה על המחוז המשפטי [Stuhlrichter] מר היינריך פון סודי, הוקראה בפומבי בבית הכנסת, בשבת זכור פרשת תצוה ט' אדר תרכ"ו בשעה 11 לפני הצהריים, ההחלטה שהגיעה מסגן מושל המחוז. ההחלטה הכילה 6 סעיפים:

1. לחזור ולקבוע את הגאבעלא [Gabella] למידה הנאותה.
 2. להרשות גם את השתתפותם של חברי הקהילה, שאינם מאוגדים, בהתייעצויות של הקהל.
 3. לא להטריד את החברים הנ"ל בדמי איגוד.
 4. לא להרשות לשום רב אורח או לארחי-פרחי לעלות על הדוכן [ולדרוש] ללא הסכמתו של הרב.
 5. אסור לסיעת המתנגדים לעזוב את בית הכנסת בעת שהרב נושא את דרשתו.
 6. גובהה הנמוך של המחיצה עומדת בניגוד המסורת בת אלפי שנים ופוגעת בכוונת התפילה, על כן יש להגביה אותה לגובה 62 אינץ' [1.58 מ']. ולא, ייזמו שלטונות המחוז את סגירת עזרת הנשים. לראשי הקהל יורשה להגיש ערעור למשרד המושל, ועד שתגיע החלטה משם תיסגר עזרת הנשים.
- עוד נאמר בהחלטה שתחום בית הכנסת שייך באופן בלעדי לשדה פעולתו של הרב.

'בן חנניה' נערך לערעור

'בן חנניה' בגליונו מיום כ' אדר תרכ"ו [שנה 9 גליון 10, 7 במרץ 866, טורים 190-191] פירסם את ההחלטות האלו בתוספת דברי גלגול. ומיד נערך העורך להגשת ערעור למשרד המושל ופנה לרבנים שיתנו לו חו"ד לצרפם לערעור [שם טורים 197-204]. הוא מפרסם מספר חו"ד של הרבנים האוסרים [רבי ירמיה לעוו, רבי עזריאל הילדסהיימר, רבי דוד ביכלר, רבי חיים סופר ועוד], שניתנו לבקשת רבנו בקיץ תרכ"ד ובקיץ תרכ"ה [העתקנום למעלה], עם הערות ביקורתיות ומלגלות עליהן, ומקדים להם פנייה בזה הלשון: 'הערה: במוסרי את חוות הדעת שלהלן לציבור אני מרשה לעצמי, בשם ראשי קהילת לאשאנץ, לפנות לעמיתיי הנכבדים בארץ ומחוצה לה ולבקש את חוות דעתם על העניין שנידון בפרוטרוט בגליונות 33 ו-37 (שנה 7) של "בן חנניה". כבוד הרבנים מתבקשים לשלוח את חוות דעתם **ללא דמי משלוח** אל מר א. ש. ראש הקהל של קהילת לאשאנץ בהונגריה. רוב בני קהילת לאשאנץ וכל היהודים המשכילים בהונגריה יהיו לנצח אסירי תודה לכותבי חוות הדעת הנכבדים.

השאלות של ראשי הקהל בלאשאנץ היו כדלהלן:

1. האם נמצאת בשולחן ערוך או באחד מספרי הפסיקה האחרים הוראה מפורטת כיצד יש להפריד בין עזרת הנשים לבין עזרת הגברים בבית הכנסת?
2. האם בספרי הפסיקה נקבע מה תהיה גובה החומה וגובה הסבכה בעזרת הנשים?
3. במקרה שאין דין מפורש בעניין הנ"ל: באלו צעדים יש לנקוט על מנת למנוע את כיעור בית הכנסת, אפילו בניגוד לדעתו של הרב?

סגד, 4 במרץ 866 [י"ז אדר תרכ"ו]. **לעוו**

בן חנניה' מתקיף את בעל ה'גורן דוד'

עורך ה'בן חנניה' הבין שהחלטת השלטונות לקבל את עמדת רבנו הושפעה בעיקר מדעתו של בעל ה'גורן דוד' אב"ד באלשא-יארמוט, על כן החליט לתקוף אותו בצורה מקורית, ובגליון הבא (שנה 9 גליון 11, 14 במרץ 866 (כ"ז אדר תרכ"ו), טורים 217-218) הוא מפרסם ידיעה מזויפת מבאלשא-יארמוט ובה "אגרת" מחורזת שנכתבה כביכול ע"י בעל ה'גורן דוד' לבני קהילת לאשאנץ. אנו מפרסמים אותה אך ורק כדי ללמד את בני דורנו מי היה ה"ארי הטורף" לעוו, ונגד אלו כוחות היו צריכים החרדים להתמודד. זה לשון הידיעה וה"אגרת":

באלשא-יארמוט, 11 במרץ [כ"ד אדר]. רבנו, שהרפורמה לו לצנינים בעיניו - שלח איגרת אל בני קהילת לאשאנץ. אני נשאר, כך כתב, המנהל של האמונה - והאידיאל שלי הוא ימי הביניים. מדוע לא אהיה מנצח במסלולי? האין סגן מושל המחוז מגוון עלי? ומאחוריי עומד פפנהיים - והוא משתלט על הרפורמה בעודה באיבה! מלאה סאת חרוני - גובהה של סבכה חייבת להיות 62 אינץ' - כפי שמורים עיקרי האמונה - אל לכם לבקש פחות מזה. בבית הכנסת שולט הרב לבדו - ולפניו ישתחוו גדולים כקטנים. על כן דאגו שיהיה לכם קיבה חזקה, כדי שתוכלו לעכל את דרשתו של הרב. אתם תעזו להתרחק? - הממונה על המחוז המשפטי [Stuhlrichter] כבר ילמד אתכם לקח! אני יודע שהעניין גורם לכם כאב - אך אנו החרדים לא מבינים הומור - וגם אם הגלולה מרה לכם - על הסבכה להיות בגובה 62 אינץ'! בכלל הכול חייב להישאר כפי שהיה - הו, אל תחלמו על סמינר! לעולם בן-חנניה לא יתיש אותנו - הלבנון נשאר בדروמה של כנען - כפי שמבשר זאת הר הארמון [Schlossberg] בפרשבורג - אשר ייסד למעננו תיאור כדור הארץ. וכה אמר **הסופר** [Schreiber], הגיבור מסענט-פעטער - אתם כבר מכירים אותו: זה שרומס את הכופרים. כבר ירמיהו כתב עליכם קינות - וזאת רק על מנת להכריע את המחדשים. היכנעו מהר מבלי להטריח - ובזאת מסתיימת האיגרת שלי.

פנייתו של רבנו לרש"י הירש אב"ד פפד"מ ותשובתו

כדי להתגונן ולהשיב על הערעור נאלץ רבנו לפנות שוב לרבנים בהונגריה ומחוצה לה שימסרו לו חו"ד. נשתמר בידינו פנייתו לרש"י הירש בענין זה. [כתב היד נמצא ב'אוסף זנגרי' בבר-אילן (מס' קעו). נדפס לראשונה ע"י ידידנו הרב שלמה יהודה הכהן שפיצר ב'מוריה' שנה כח גליון י-יב (שלד-שלו) טבת תשס"ח עמ' נח-סב. הוגה והושלם מצילים כתב היד שנדפס ב'החת"ס ותלמידיו' עמ' כ]. וזה לשון רבנו:

ב"ה לאָשאַנץ-טוגאַר יום י"ב למב"י [כ"ז ניסן] תרכ"ו לפ"ק

שלום וכ"ט לאהובי ידידי הרב הגאון המפורסם נלחם זה שלושים שנה נגד המהרסים והמחבלים כרם ד' צבאות, לבו כלב הארי לקיים ע"י מכתב עתו היקר כל המסור לנו מאבותינו נ"ע כש"ת מו"ה **שמשון הרש** נ"י אב"ד דק"ק פ"פ דמיין יע"א

הרהבתני לבוא לגשת מול הדרת כבודו הרמה, יען כי בל"ס [בלי ספק] שמע קול ענות חלושה במחנה העברים עבור "הגייטערפֿראַגע" [שאלת המחיצה] דק"ק לאָשאַנץ היא העיר אשר

אני שוכן בתוכה, ובנו הראשים ביהכ"נ ומהרסים ומחריבים, כי לא תקנו גיטטער והבדל מחיצה בין עזרת נשים לעזרת אנשים עד שיתראו ויתגלו פני הנשים עם שערותיהן מגולות לעיני האנשים, ועל ראשם בעל "בן חנניא" הארי הטורף "לאָו" מסעגעדן אשר מתיר כל אסורין שבתורה; ואנכי עם הכת שלי אינם הולכים להתפלל בביהכ"נ זו.

בזה שנה שעברה נתנו לי כחמשים רבנים אשר באו לעזרת ד' בגבורים רוב גאוני מדינתנו **גוטאכטען** [חוות-דעת] שלהם: "שעפ"י דין תוה"ק מחוייבים אנחנו לתקן הבדל מחיצה בין עזרת נשים לעזרת אנשים כ"כ בגובה וברוחב עם פֿאַרהאַנג [וילון] עד שלא יתגלו פני הנשים עם שערותיהן מגולות לעיני אנשים; ובאם לא יתקן מחיצה מبدלת כזו ויתראו ויתגלו פני הנשים עם שערותיהן מגולות לעיני האנשים, אזי עפ"י דתוה"ק אסור לקרוא ק"ש ולהתפלל ולקרוא בתורה שמה". ועפ"י גוטאכטען הללו הוציא השי"ת לאור משפטי ע"י שרי הקאָמיטאַט [המחוז] שלי: שמחוייבים המה לתקן הגיטטער דהיינו מחיצה כדינו, ועד שיתקנו, יסגר ביהכ"נ של נשים.

אבל המה אחזו "הרעקורז להשטאַטט האַלטערייא" [ערעור בפני לשכת המושל] וכתבו שוב על דגלם בן חנניא שכתב "אויפרוף" [קול קורא] לכת שלהם: לשלוח להם גוטאכטען שאינם צריכים מחיצה המבדלת. ע"כ גם אנחנו צריכים להרבות בגוטאכטען.

מתחלה היה דעתי לכתוב ג"כ אויפרוף בעלי "האיזראעליט", אבל הרב הגאון דק"ק יאַרמאַט [בעל היגורן דוד] והרב הגאון דק"ק אייזנשטאַטט [רבי עזריאל הילדסהיימר] לא הסכימו עמי, כי עי"ז יתמרמרו הרשעים יותר, וירימו קולם בני נבל בלי שם בעלי שלהם. רק כתב לי הרב הגאון מא"ש הנ"ל טו"ב רבנים נקובים בשמותם רוב גאוני אשכנז, והבטיח אותי שבאם אכתוב להם המה יעמדו לימיני וישלחו לי גוטאכטען.

ע"כ באתי בבקשה מאת מעלת כ"ת הגאון נ"י למחול למהר ולהחיש לשלוח לי גוטאכטען בכתיבת ידו **בלשון אשכנז ובחותם שלו על סגנון הנ"ל** אשר כתבו רבני גאוני אונגארן, ולשלחו אלי מיד תחת האדרעססע [הכתובת] הנרשמת למטה, יען כי אנחנו לוחמים מלחמות ד', ומי לדי אלינו!

ובטוח אני ברב צדקתו ובענותנותו, שלא ישא כלל וימלא משאלותי לטובה. כ"ד אוהבו וידידו הנאמן הנדבא והנכאב בפגעי הזמן.

המצפה מהרה לתשובתו

אברהם קאפל זינגר פה ק"ק והגליל יע"א

נ"ש [-נ. ב.] בל"ס יודפס אינזעראַט [מודעה] בעלי **איזראעליט** בשם אדמ"ו הרב הגאון אמיתי דק"ק פרעסבורג [בעל הכתב סופר] והרב הגאון דק"ק אייזענשטאַטט אשר מבקשים למלאות מבוקש הרב איש בריתם מהרה. ואנכי האיש הרב אשר הליצו בעדי, רק לא גילו הדבר מפני המהרסים וד"ל. כ"ד הנ"ל.

תשובת הגרש"ר הירש

[המפענחת והמתרגמת מרת חיה-בטיה מרקוביץ מעירה, שכפי שניתן לראות מהפקסימיליה המצורפת [ב'מוריה' שם], הטקסט הגרמני במקור הוא קשה ביותר לקריאה. בכל זאת עלה בידה

לפענח את רובו. נותרו מספר "חורים", אך אלה אינם מהווים בעיה בתרגום, שכן המשמעות של הנאמר היא ברורה. צילום כת"י הגרש"ר הירש והפיענוח בגרמנית נדפסו ב'מוריה' שם עמ' ס-סא]

כבודו הפנה אלי את השאלה האם לפי ההלכה חייב מקום הנשים בבית-הכנסת להיות מופרד ומצויד במחיצה כזו שאי-אפשר יהיה לגברים הנחוצים לתפילה (כלומר: למניין) לראות את פניהן ושערותיהן, והאם מותר להתפלל על-פי דיני ישראל בבית-כנסת שבו נראים פני הנשים ושערותיהן ללא מחיצה לעיני הגברים, וביקש ממני חוות-דעת.

הירש

לפי דברים כג, טו: כי ד' אלקיך מתהלך בקרב מחנך וכו' והיה מחנך קדוש ולא יראה בך ערות דבר.

ההלכה מלמדת לפי ש"ע אורח חיים סימן עה שאסור לעשות שום דבר הקשור לתפילה נוכח המראה של נשים מתפללות, או גם רק נוכח מראה שערך... שלא תתעורר [ח"ו] מחשבה לא טהורה. הסתכלות על האישה, ואפילו המראה של שערותיה בלבד, הם לפי התורה [מעשים] לא טהורים, העומדים בניגוד גמור עם הטהרה המוסרי, אשר קדושתו(?) וטיפוחו הנם התכלית של כל עבודת השם. [המיתקן] המסתיר [את מראה הנשים] מעיני הגברים נשמר אפוא מאז ומתמיד כמצווה קדושה [וטהורה] בבית-הכנסת, בהיותו טריז בפני פריצות וקלות ראש, דברים אשר מונעים את ההתנהלות הנאותה של עבודת השם ושל בית-הכנסת.

לפי ההלכה אסור להתפלל בבית-כנסת שבו נחשפות הנשים בעת התפילה ללא מחיצה לעיני הגברים.

עד כאן חוות דעתו של הגרש"ר הירש.

פניית רבנו לקבלת חו"ד נוספות

על אף האמור באגרתו של רבנו שעל פי עצת הכתב סופר ורבי עזריאל הילדסהיימר לא תפורסם ב'איזראעליט' פנייה מפורשת לרבנים החרדים לכתוב חו"ד, לבסוף פורסמה ב'איזראעליט' במאמר המערכת מיום ג' אייר תרכ"ו פנייתו של רבנו, וזה לשונה:

אל הרבנים הנאמנים לתורה בתוך הארץ ומחוצה לה

זה זמן ממושך קיימת מחלוקת ביני לבין ראשי הקהל כאן, מחלוקת שנגרמה בכך שבעת בניית בית הכנסת החדש נמנעו מלהתקין סבכה בעזרת הנשים, וזאת על אף מחאתי הנמרצת. עתה הניחו מתנגדי בעיתון "בן חנניה" שאלות בפני הרבנים בארץ ובחו"ל, כנראה במטרה להביא את התשובות בפני השלטונות. השאלות נוסחו באופן כזה שקל מאוד לענות עליהן בשלילה, אך אין הן משקפות כלל וכלל את טענותיי. לכן מוטלת עלי ועל נאמני התורה שבקהילה החובה לשאול את השאלות הנכונות מבחינתנו. לפיכך אני מבקש את כל הרבנים הנאמנים לתורה בארץ ומחוצה לה לשלוח לי במהירות האפשרית, עד כמה שהדחיפות והאופי האוניברסלי של השאלות מרשות, חוות דעת [בידי כבר יש חוות דעת מכבוד הרבנים מאוהיפל [רבי ירמ' לעוו],

אייזנשטאט [רבי עזריאל הילדסהיימר], פאסטו [רבי דוד ביכלר], סענט-פעטער [רבי חיים סופר], זאלא-עגערסעג [רבי ישראל ענגלסמן] על השאלות כדלהלן:

1. האם מחייב השולחן ערוך הקמת מחיצה בין עזרת נשים ובין עזרת גברים באופן כזה שלא ניתן לראות בעזרת הגברים את הנשים או, אם קורה, את שערן המגולה, או לא?

2. האם מותר להתפלל בבית כנסת שבו אין מחיצה כזאת, או לא?

בהתחשב בדחיפות העליונה למטרה הנ"ל, ובהתחשב בערבות הגדולה, שחבריי לדעה הנכבדים תמיד מודעים לה, אני סמוך ובטוח שאזכה לכמות גדולה של תשובות.

בהכנעה ובמלוא הכבוד, ק' זינגר, רב בלאשאנץ, הונגריה, מחוז ניאוגראד

"חוו"ד" המתירים

כמה עלובות היו חוו"ד המתירים, אם בכלל היו כאלו, יש ללמוד מהידיעה שהתפרסמה ב'בן חנניה' ביום י"ז אייר תרכ"ו [שנה 9 גליון 18, 2 במאי 866, טור 338]: 'סערדאהעל, באפריל [אייר תרכ"ו], אוכל לדווח לכם ממקור אמין כי מר יהודה עטר, תלמיד חכם גדול מירושלים האוסף תרומות לבית המדרש שם, כתב אל רבה של לאשאנץ כי לדעתו המחאות נגד המחיצה בעזרת הנשים בבית הכנסת אינן מוצדקות'.

על עוד חוו"ד עלובה יש ללמוד מה'בן חנניה' בגליון שיו"ל שבועיים מאוחר יותר [שנה 9 גליון 20, 16 במאי 866 (ב' סיון תרכ"ו), טור 372] המעתיק, בתרגום לגרמנית כמובן, מעתון 'המבשר' גליון 17 שיצא לאור בלמברג ב-11 במאי [כ"ו אייר תרכ"ו] כתבה משטוקהולם מפרי עטו של 'הרב' יהודה ליב לוינזון [אנו העתקנוה ישירות מ'המבשר'], וזה לשונה:

שטאקהאלס - ... קבלתי ... 'בן חנניה' וקריתי בס סכסוכים אדות גאללעריע לעזרת נשים בבית הכנסת בעיר לאזאנץ אשר באונגארן, ואודיע כי גם בווארמס לא נמצא שום גאללעריא לפני עזרת הנשים, והאנשים והנשים עומדים על דביר הבית הראשונים בחלק הדרומי והאחרונות בחלק הצפונית של בית הכנסת, ולא יריעה או וילון או מסך אחר מפסיק ביניהם, ובנקל יכולים פרנסי העיר לאזאנץ לשאול את פי פרנסי ווארמס לשמוע באיזה זמן נפלו היריעות, וכאשר שמעתי (בעת היותי בווארמס) נהייתה זאת לפני כמה שנים...

לעויינזאהן

ידיעות נוספות מקיץ תרכ"ו

באותו גליון מדווח ה'בן חנניה' שביום 15 בחדש שעבר [ל' ניסן] נבחר שוב מר א. ש. לראש הקהל בלאשאנץ, תוך הסכמה כללית. 'יש לברכו על הפופולריות, שאותה הרוויח ביושר, ובאותה מידה יש לברך את הקהילה שזכתה לראש קהל כה נבון ובלתי נלאה. המועמד [-המוסמך] לרבנות מר ביכלר [כנראה רבי פנחס (ב"ר אליעזר

פטירת רבנו לעלמא דקשוט

Todesprotokoll												22	
Vor- & Nachname		Geburts-Ort		Geburts-Tage		Alter		Wohnort		Ursache des Todes		Zeitpunkt des Todes	
Verstorbenen		Geburts-Ort		Geburts-Tage		Alter		Wohnort		Ursache des Todes		Zeitpunkt des Todes	
1. Daniel Linder		Sachsen		23. 11. 1844		42		Sachsen		Hautkrankheit		23. 11. 1886	
2. Daniel Linder		Sachsen		20. 11. 1844		42		Sachsen		Hautkrankheit		23. 11. 1886	
3. Hans Wölke		Sachsen		20. 11. 1844		42		Sachsen		Hautkrankheit		23. 11. 1886	

נקבר בלאשאנץ טוגאר'. בספר 'פארי חכמי מדינתנו' (סיגעט תר"ע) אות א סי' לו בערכו של רבנו נרשם: 'הרב מו"ה אברהם יעקב קאפיל אבד"ק בודרוג קערעסטור, ואח"כ בק"ק לאשאנץ, תלמיד חביב להגאון כתב סופר ז"ל ומוזכר לשבח בשו"ת כ"ס או"ח ק"י והי' לו מחלוקת גדולות ומררו את חייו, שבק לן חיים בשנת תרכ"ז בגלייכענבערג'. רבנו נספד ע"י רבי נפתלי סופר ביום ז' אדר תרכ"ז עם עוד רבנים. ההספד נדפס בספרו בני נפתלי (פרעסבורג תרכ"ט) דרוש ד. ובתוך הדברים הוא כותב (דף י ע"א): 'והארכתי בהספד על וכו' וגם על הרב המה"ג הצדיק מו"ה קאפל פאקש (כמעט מסר נפשו לעמוד נגד המהרסים) שהי' אב"ד דק"ק לאשאנץ'. בחברא קדישא דק"ק פילעק שהיתה כפופה בעבר לק"ק לאשאנץ היו מזכירים את נשמת רבנו בתור רב הגליל [שו"ת נהרי אפרסמון חיו"ד סי' מה, עלי זכרון 13 עמ' לה-לו].

הקהילה אחרי פטירת רבנו

ה'בן חנניה' בגליונו מיום כ"ד טבת תרכ"ז [שנה 10 גליון 1, 1 בינואר 1867, טור 13] מביא ידיעה מלאשאנץ: 'הקריאה לתורה תיעשה גם בבית הכנסת המקומי כבר לא עם השם. את דמי העליות והנדבות יש לגבות בימי השבוע פן יצטברו חובות. המניין הבדלני בבית הרב ז"ל עדיין קיים. כולם רוצים שיתמנה רב'.

הידיעה שהקריאה לתורה תיעשה בבית הכנסת המקומי לא עם השם, משמעותה שהקהלה קיבלה על עצמה את אחת מהנהגות הרפורמים, ראה בספר 'המהר"ם שיק וזמנו' עמ' 43 בשם ספר 'נוגה הצדק' (דעסוי תקע"ח) שאחד מהתיקונים שתיקנו הרפורמים הראשונים בהיכליהם הוא שלא לקרות העולים לתורה בשם. וראה בספר 'צ'רור החיים' (אמשטרדם תק"פ, אוהעלי תרכ"ט) תשובה ז' אות ג מה שהשיב להם על זה. ראה גם באגרתו של רבי יעקב שלום פרייער אב"ד ראב-נייזאטץ שמתפרסם להלן בגליון זה עמ' סג-סו, מה שכתב בחומרת ענין זה.

על מקומו של רבנו נתמנה בשנת תרכ"ח ר' משה ד"ר דיאמנט [חתנו של ריי"א לנדסברג אב"ד גראסוורדיין] שכיהן כאן עד להתמנותו לרב בטרענטשין בשנת תרמ"ג [נפטר שם י"א שבט תרע"ג]. לאחר מכן כיהנו כאן ר' טובי' רונטל [שעבר בשנת תרנ"א לבאניהאד. מח"ס שושן עמק על הלי' מליחה ובב"ח], ר' שלמה ד"ר שפירא [שעבר בשנת תרנ"ז למישקולץ], ר' יששכר דוב ד"ר ואידה (וינר) [נפטר כאן בשנת תרפ"ו], ד"ר ארתור רשובסקי הי"ד.

ולגבי היראים נאמני רבנו, כותב נכדו: 'מיד אחר פטירת א"ז זצ"ל יראי השם פרשו עצמם מכלל הקהלה, ומשך ט' שנים התפללו בבית א"ז זצ"ל, עד אשר הלכה אמי זקנתי הצדקת ז"ל לאשה אל כבוד הרהגה"צ ר' דוד שיק זצ"ל [אב"ד טאקייא, ע"ע ב'החתם סופר ותלמידיו' עמ' קיד-קטז], ומאז עד לפני שנה [תרע"ט] התפללו לעצמם אצל משפחת פישער הרמה תחי', והי' להם שוחט ומו"צ, ורק מחמת הלחץ אשר הנעאלאגען לוחצים אותם שהם לא הניחו להם לפרוש מכל וכל בתכלית הריחוק,

ועי"ז נתמעטו היראים עד שלא נשארה רק עדה קטנה ומתוך שטפת המלחמה [מלחה"ע הראשונה] נתרבו ב"ה וקבלו בעזה"י משרי המדינה אויטאנאמיע....

בספר 'רז הדק' לרבי דוד צבי קאטצבורג מווייטצען (בודאפעסט תרח"ץ, עמ' סח) כתב: 'ואעתיק דרוש אחד וכו' אשר דרשתי בסדר חקת לפני יתרת הפלטה יראי ה' בעיר לאשאנץ בשנת תרמ"ה'.

בקהלה החרדית כיהן כדיין ומו"ץ רבי **יצחק שלמה זלמן גינסברגר**. יליד תרכ"ד לערך ותלמיד ה'חתן סופר' והינטע שורק'. מח"ס 'ישמח לב' ו'חידושי מהרי"ש'. ביום ב' פנחס תרס"א הוא משתתף באסיפת הרבנים באוהל כ'דומ"ץ לאשאנץ, ובשנה זו [כנראה] נתמנה לרב ומגיד מישרים דחברת 'תורת חיים' ומורה הוראה בקהל יראים בבודפסט. נפטר ח' סיון תש"י ומנו"כ בחלקת הרבנים בביה"ח נחלת יצחק בגבעתיים. [עליו ועל צאצאיו ראה בספר 'דברות אליעזר' (ב"ב תשע"ב) בסופו וביעלי זכרון 10 עמ' סד-סח].

על דיין נוסף אנו מתוודעים מזכרונותיו (כתב יד) של רבי חיים המבורגר מח"ס 'שלשה עולמות', שמספר שהיה ש"ץ בימים נוראים [כנראה בשנת תרס"ב] בלאשאנץ בקהלה החרדית, בעת שכיהן שם דיין בשם **פרידמן**, שמילא את מקום ר' (משה) [יצחק שלמה] גינזבורג שמכהן כעת כרב ביהכנ"ס בבודאפעסט.

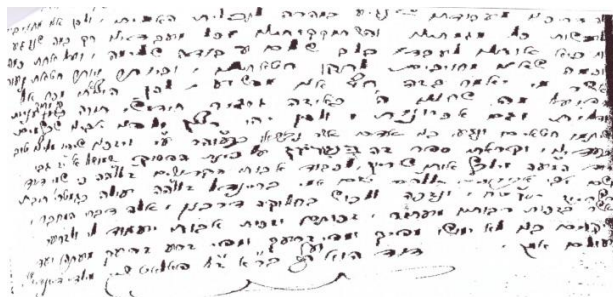
כן כיהן כאן כמורה הוראה ושו"ב תלמיד רבנו רבי **יעקב ליב הלוי בעק**. נולד בשנת תר"ה לערך ונפטר ביום י"ח אלול תרצ"ב. נזכר להלן באגרת נכד רבנו. [על זיווגו השלישי ותמונתו ראה ב'עלי זכרון' 21 עמ' כו. בנו רבי דוב בער הלוי בעק בניר באגאד ובודאפעסט, ע"ע ועל צאצאיו שם עמ' טז-כז].

בתקופה מסוימת כיהן כאן כרב רבי **דוד פאלאטשעק**. נולד בדיאנדיאש לאביו רבי אברהם. נמנה בין תלמידי ה'כתב סופר' [החת"ס ותלמידיו עמ' תפז]. ידוע על שני כרכים חידושי תורה בכתב ידו ששרדו (לעינינו היו רק צילומים בודדים מהכת"י ובתוכם הקדמתו שיצוטט מזה להלן, והתיאורים כאן הוא עפ"י המקורות שזכיר).

הכרך הראשון הוא ממה שכתב בימי בחרותו ונמצא ברשות הרב שמואל אהרן חנני טענענבוים בקרית יואל. הוא חתום באחד העמודים: 'הק' דוד פאלאטשיק בדינדיש, לומד אצל ר' אלעזר פירסט האב"ד דשם', ואף כותב מחידושי רבו זה. כן כותב הרבה חידושים בסוגיות הש"ס בשם רבותיו רבי זאב וואלף טננבוים אב"ד וערפעלעט בעל רחובות הנהר, רבי אהרן דוד דייטש אב"ד יארמוט בעל גורן דוד בעת למדו אצלו בשנת תרכ"ו-תרכ"ז, וה'כתב סופר' בפרשבורג בעת למדו אצלו בשנת תרכ"ח-תרכ"ט. כמו"כ מרבי שרגא פייש פישמן מג"מ בפרשבורג. מחידושי בעל רחובות הנהר נדפסו בקובץ גינת ורדים גליון יז (תשרי תשע"ג), ובגליון יט (אדר תשע"ג). מחידושי בעל הגורן דוד נדפסו בקובץ גינת ורדים גליון יז הנ"ל ובקובץ אשל אברהם גליון ב (ברוקלין תשע"ב).

הכרך השני של חידושי תורה מתקופה יותר מאוחרת נמצא ברשות הרב שמואל סטפנסקי בברוקלין, עם הקדמה ממנו וחתימתו, בו כתב גם הספד על אמו בשנת תרמ"א. בכת"י מוזכרים רבי דוד שפיגלר [אב"ד דיאנדיאש] ובן המחבר שמואל בנימין [נקרא כנראה ע"ש רבו ה'כתב סופר']. כן הועתקו כאן תשובות אליו מרבי יוחנן וייס [אב"ד איפאלשאג, תלמיד הכת"ס], מרבי נתן מילר [אב"ד סעטשין] ומרבי יעקב טננבוים אב"ד פוטנאק. בספר 'אמרי שפר' (מהדורת ב"ב תשע"א) ח"ב עמ' תד, נדפס מתוך כת"י זה הספד ממנו בשנת תרמ"ב על המחבר רבי שמואל ב"ח-פרנקל אב"ד דאראג, שבו הוא מספיד גם את רבי חיים סענדרע [פרידמן] דיין במישקולץ, רבי נתן בנימין [נטע וואלף] הלוי ליבר רב"ד פרשבורג ורבי מאיר ליב רוזנבוים אב"ד טיסא-סענטאימרע.

נעתיק בזה מספר שורות מסוף הקדמתו:

...לכן הוצאתי מכח אל הפועל מה שחנני ה' באיזה גרגיר חידושי תורה מתוך עניות ודלות וגם אביונות. ולכן יהי רצון מלפני אבינו שבשמים שיתמו חטאים ונגעי בני אדם אשר נבראו בעוה"ר ע"י ויזכנו

שהיה מליצי טוב בעדינו. וקראתי ספר זה **בשריון** על כוונת הפסוק שמואל א' יז [לח] גבי דוד המע"ה וילבש אותו שריון, לכבוד אבותי הקדושים זללה"ה כי שמי **דוד** ושם אבי **אברהם** זללה"ה ושם אמי **בריינדל** זללה"ה עולה גימטרי' תיבת **בשריון** תקס"ח, ונוכה ללבוש בחלוקא דרבנן. אלה דברי המחבר, אשר בזכות רבותיו מעתיר, זכותם וזכות אבותי יעמוד לי ולזרעי ויקוים בנו לא ימוש מפיק ומפי זרע זרעך מעתה ועל עולם אמן.

דוד הוא הק' בר"א ז"ל **פאלאטשיק** מילדי דיונדיוש

לפי 'פנקס הקהלות סלובקיה' עמ' 296, 423 כיהן כאן ברבנות רבי **משה אשר עקשטיין** (יליד תרמ"ט) לפני שנתמנה בשנת תר"פ לרבה של קהלת סערעד. וכ"כ הרב שמואל צבי שפיטצער ביעלי זכרון' 45 עמ' נד. [נכעת מוסיף הכותב הנ"ל שזה עפ"י מה ששמע מדו"ז הישיש מוה"ר אהרן אונסדארפער נ"י, שרבי משה אשר היה רב בלאשאנץ לפני אביו רבי הלל, ואחר שעזב משמרתו ביקשו קהלת לאשאנץ מרבי עקיבא סופר מפרעשבורג שיציע להם רב, והוא הציע את תלמידו החביב ה"ה אביו רבי הלל, והיה מי שהציע את רבי א"י קאפל זינגער, ולכן שאלו בני הקהלה את חו"ד של הגר"צ דושינסקיא את מי משני תלמידיו יבחרו, ראה על כך להלן].

רבנות הקהלה החרדית בתקופה האחרונה

בשנת תר"פ, לאחר שהקהלה החרדית הוכרה רשמית ע"י השלטונות, היא נערכה לבחירת רב אב"ד. ידוע לנו על שני מועמדים: נכד רבנו הקרוי על שמו רבי אברהם יעקב קאפל זינגר דיין בקעזמארק, ורבי הלל אונסדורפר ר"מ בפרשבורג, שניהם תלמידי הגרי"צ דושינסקי. לבסוף התמנה בקיץ תר"פ רבי הלל אונסדורפר, שכיחן כאן עד לחיסול הקהילה בימי השואה, ראה עליו ביעלי זכרון' עלה 45 עמ' נב-סו.

נכד רבנו הנ"ל נסע בחורף תר"פ לרבו הגרי"צ דושינסקי ובקשו שימליץ עליו בפני ראשי הקהל בלאשאנץ. לאחר מכן ביום ג' אדר תר"פ הוא פונה אליו שוב, והפעם באגרת בה הוא מתאר לו את הסטוריית הקהלה ושאלוהי הוא ראוי להקרא קהלת חרדית, וזה לשונו [נדפסה בקובץ 'דבר ההתאחדות' (דושינסקיא) חוברת מ"ה טבת תשס"ג (עמ' כד-כו)]:

בעזה"י א' ואתה תצוה את בני ישראל ויקחו [ג' אדר], פרי"ת לפי"ק

שוכ"ט לכבוד אמו"ר הרב הגאון הגדול המפורסם צדיק תמים ממני לו דומי' תהילה

קש"ת מו"ר **יוסף צבי דושינסקיא** שליט"א האב"ד דק"ק גאלאנטא תע"א

אחרי קידה והשתחויו' לפני אדמו"ר הגאון שליט"א ארהיב בנפשי עוז לגשת מול קדשו בשורות הללו...

הנני מוצא עצמי מחויב להציע הענין עוד הפעם לפני אדמו"ר הגאון שליט"א, כי כאשר הייתי במעון קדשו לא הייתי בקי במהות הקהילה האיך נשתרבה. והצעת הדברים כך היא, כאשר העידו לפני אנשים כשרים ב"ב [בעלי בתים] דשם אשר למדו אצל א"י [אבי זקני] זצ"ל, ובראשם הרבני הגדול בתורה מוה"ר **יעקב ליב בעקק** כעת מורה הוראה שם שליט"א.

א"י הרהגה"צ מוה"ר **אברהם יעקב קאפיל** זצוק"ל הקריב חלבו ודמו על מזבח ה' בעמדו בפרץ נגד מהרסי הדת, וכאשר בנו בית הכנסת התחדשו לבנות עזרת נשים בסריגות רחבות, וא"י זצ"ל לא נתן להתפלל בבית הכנסת החדש כמו חצי שנה, זאת שמעתי גם מאבי זצ"ל, אבל הפושעים מסרו משפטם אל הערכאות, והם שאלו את פי דוברי שקר לא"ב מסעגדין שר"י והכשירו הבית הכנסת, אבל א"י זצ"ל לא נתן רשות להנשים להתפלל שם, ואנשי בליעל עוד חרחרו ריב ע"י מיניסטעריאום, ולדאבון נפש א"י זצ"ל נצחו.

והגם שעמדו שישים יראים בצד א"י זצ"ל נתבטלו במיעוטם נגד רובא דמינכר, וא"י זצ"ל נחלה ר"ל בצער ובשברון לבו, והי' מוכרח ליסע לווען לבקש מזור ושם יצאה נשמתו הטהורה, אבל בני הקהילה השתדלו בכל עוז להובילו לקבר בעירם ושם חלקת מחוקק ספון זכותו יעמוד לנו אמכי"ר.

מיד אחר פטירת א"י זצ"ל יראי השם פרשו עצמם מכלל הקהלה, ומשך ט' שנים התפללו בבית א"י זצ"ל, עד אשר הלכה אמי זקנתי הצדקת ז"ל לאשה אל כבוד

הרהגה"צ ר' **דוד שיק** זצ"ל, ומאז עד לפני שנה התפללו לעצמם אצל משפחת **פישער** הרמה תחי', והי' להם שוחט ומו"צ, ורק מחמת הלחץ אשר הנעאלאגען לוחצים אותם שהם לא הניחו להם לפרוש מכל וכל בתכלית הריחוק, ועי"ז נתמעטו היראים עד שלא נשארה רק עדה קטנה ומתוך שטפת המלחמה נתרבו ב"ה וקבלו בעזה"י משרי המדינה אויטאנאמיע...

...על עסקי שמים בכל כחי, ולפני ה' נגלו כל תעלומות לבי. עתירת תלמידו הנאמן החפץ לעשות רצון אבינו שבשמים מנשק ידו

הק' אברהם יעקב קאפל זינגר

הגרי"צ אכן נענה לבקשת תלמידו נכד רבנו ושיגר אגרת לראשי קהלת לאשאנץ בה הוא ממליץ בפניהם למנות את נכד רבנו לרב. מאוחר יותר פנו ראשי הקהלה להגרי"צ כדי לברר אצלו על תלמידו האחר רבי הלל אונסדורפר. הגרי"צ באגרתו להם מיום י"א ניסן תר"פ משבח, אך מזכיר להם את המלצתו הקודמת למנות את נכד רבנו, שבזה יתנו כבוד לרבנו שמסר נפשו על העמדת הדת בקהילה. וזה לשונו [נדפסה בקובץ 'דבר ההתאחדות' הני"ל (עמ' טז-יז)]:

בעה"י ג' בשבת י"א ניסן פרי"ת לפק"ק גאלאנטא יע"א

את חג המצות, יחוגו בדיצות, ועל האמת ינחם בעל העצות, ה"ה שלומי אמוני בני"י המחזיקים בתורת ה' יראים ושלוימים קהל יראים דק"ק **לאשאנץ** יע"א ועל ראשם האקרו"ט מנהלי הקהילה כל א' וא' בשמו ומעלתו, יהי' ה' עמם ויזכו להרבות כבוד ה' ותהילתו, עד כי ישיב שכירתו, בב"א

אחרי דרך מבא הברכה והשלו' הנני ע"ד אשר כבודם פנו אלי לומר אם הרב המו"מ בתורה ויראה תלמידי חביבי מהו **הלל אונסדורפר** נ"י אם הוא ראוי לשרת בקודש לשום משרת הרבנות על שכמו, והנני להגיד לאדם ישרו, כי לפני ימים ושנים למד אצלי, והי' לו שכל זך וצח והי' כלי מוכשר לתורה וטהרה ומאז עברו ימים ושנים וכמה פעמים עמד לפני וראיתי שעלה כמה מעלות בקודש, וגם כפי מה שנודע לי מתנהג הוא כראוי לת"ח ביראת השם, ורחוק הוא מהחדשים יקראו עצמם בשם ציונים או מזרחים, ובאמת בקרבם רוח חדשה, מכל דיבורם תעל באשה, ואינם ראויים לכל דבר שבקדושה, ותלמידי הני"ל כפי מה שהבטיחו לי מחזיק בדרך המורשה, ואם גם בענין הוראה אין אני מכירו, כפי מה ששמעתי ראוי הוא לעמוד בראש עדה קדושה.

אמנם בענין הרבנות דקהלתכם יצ"ו אשר עד כה עזרכם ה' להפרד ולהבדיל מהעדה אשר רוח חדשה בקרבם ואתם בכל כח נלחמתם מלחמת מצוה וחובה, להרים קרן התורה והיראה כראוי ליראי ה' וחושבי שמו, על כן שימו לב לדברי שכתבתי לכם במכתבי שערכתי לפני איזה שבועות שהמלצתי ודברתי טוב בעד תלמידי הרב הגדול בתורה וביראה מהו **קאפיל זינגער** נ"י אשר מצאתיו מלא וגדוש בתורה ויראה ולא תלכו אחרי לבבכם ועיניכם, והעולה על רוחכם, שמעו לדברי הנאמרים בצדק לטוב לכם, ותנו כבוד להגאון והצדיק כקש"ת מהו **קאפיל זינגער** זצ"ל אשר הוא הציב וירה

והנני בכל חותמי ברכות בד"ש ושמחת יו"ט

[illegible]

רבי מאיר פאל אב"ד סעטשין, ורבי יוסף יאמבעק [נפטר ג' אד"ב תקצ"ז]. בן רבי מאיר רוקניץ אב"ד זשאמבעק].

בתחילת שנת תר"ה נתמנה לאב"ד לאשאנץ. בשנת תר"ו נתמנה לאב"ד אלשא קובין בה כיהן עד לפטירתו בקיצור ימים ושנים בן ל"ג שנה ביום כ' תמוז תר"ט.

לפנינו אגרת שכתב בתחילת כהונתו כאב"ד לאשאנץ לרבו רבי פנחס ליב רב"ד אויבן ישן ובה מעדכן אותו על תקופתו הראשונה ברבנות ושואל אותו שאלות בהלכה [מגנזי נינו רבי נפתלי פרוידיקר ז"ל מירושלים]:

בע"ה יום א' פ' חיי' [כ"א חשוון] שנתר"ה לפ"ק

אל כבוד הדרת אדמ"ו הרב המאור הגדול חר"ק ובקי נ"י ע"ה פ"ה צדיק תמים וחכם חרשים כקש"ת מו"ה **פנחס ליב** נ"י ולא ידעך לנצח

ש"ה יוסף י' פ' חיי' שנת תר"ה
 אל כבוד הדרת אדמ"ו הרב המאור הגדול חר"ק ובקי נ"י ע"ה פ"ה צדיק תמים וחכם חרשים כקש"ת מו"ה פנחס ליב נ"י ולא ידעך לנצח
 זה היום שקיויתי ברוך ה' אשר הביאני עד הלום לשבת בביתי שקט ושלום. הן מיום בואי עד עתה דרשתי ברבים זה שמונה פעמים דרשות שונות שמעתתא ואגדתא לפני שומעים מבינים הרבה מאד, וכל דברי היו להם לשמחה ולמשיבת נפש עד מאד, ואולם לי היו למשא כאשר הגדתי לאדמ"ו בהיותי עוד בא"י - באובן ישן. והנה תודות אלף תביע רוחי לאדמ"ו על כל הטוב אשר גמלני, ועד עולם לא תלוח מעיני נפשו היפה והטובה, ואם אשכחו תשכח ימיני.

זה היום שקיויתי ברוך ה' אשר הביאני עד הלום לשבת בביתי שקט ושלום. הן מיום בואי עד עתה דרשתי ברבים זה שמונה פעמים דרשות שונות שמעתתא ואגדתא לפני שומעים מבינים הרבה מאד, וכל דברי היו להם לשמחה ולמשיבת נפש עד מאד, ואולם לי היו למשא כאשר הגדתי לאדמ"ו בהיותי עוד בא"י - באובן ישן. והנה תודות אלף תביע רוחי לאדמ"ו על כל הטוב אשר גמלני, ועד עולם לא תלוח מעיני נפשו היפה והטובה, ואם אשכחו תשכח ימיני.

והנה נפשי בשאלתי מאת כבוד אדמ"ו נא לכתוב לי על הבי"ד [-הבי דואר] מה יהי משפט התרגולת אשר נמצאת בתוכה שלפוחית מלאה מים, הלא אין לעופות כיס השתן כלל,

וגם הפ"מ ז"ל הביא מזה בסי' מ"ה בשם תשובת הב"ח ואנכי לא אסרתי ולא התרתי עוד התרגולת הגם כי דעתי נוטה להתיר מטעם דמה בכך שנמצא בה שלפוחית, וחז"ל מסרו לנו בכיוצא בזה כלל גדול אין להרבות בטרפות ואין לך בטרפות אלא מה שמנו חכמים, ואין לאסרה לא מטעם נקובה ולא מטעם חסרה ולא מטעם יתר כנטול, והעובדא שהביא הפ"מ בשם הב"ח ואשר גם התב"ש הביאה ודעתו נוטה לאיסור אין לה דמיון כלל לנ"ד, כי התם נמצא בעוף גופא מים והי' צריך לבדוק האיברים עיי"ש משא"כ כאן דהמים נמצאו בתוך השלפוחית ע"כ אין כאן חששא כלל משום המים כן הי' נ"ל, ואעפ"כ הי' לבי נוקפי לי להורות בה היתר ועיני מיחלות לדברי אדמ"ו הקדושים.

גם אבקש מלפני מעכתי"ה לכתוב לי איך אנהוג בתקון העירוב סביב לעיר ע"פ רז"ל בש"ע א"ח, כי לא אוכל כעת לעי' שם כלל יען יש לי ללמוד שעורים אחרים הרבה. ובשבוע הזה אי"ה אקח מועד לבדוק כל המזוזות. ובשבוע העבר אסרתי בית איש אחד פה והכרזתי בביה"כ שאסור לקנות ממנו שום דבר יען הוא נחשד למכור דברים האסורים.

כהנה וכהנה יש לי טרדות הרבה מלבד השיעורין תמידין כסדרן. והש"י יעזור לי לקנות שלמות, ושלא אכשל בדבר הלכה ח"ו, יאר עיני ואביטה נפלאות מתורתו א"ס.

א"ד עבדו ותלמידו, אוהבו בכל נפשו ובכל מאודו המשתחוה מול מעכתי"ה אפים ארצה והוא הצעיר

שמעון הכהן ווייס

החופק"ק לאַשאַנץ וטאַגאַר והגליל

פ"ש לכבוד הרבנים המאוה"ג מו"ה מאיר ליב [אסטרייכר] נ"י [דיין ורב"ד באו"י] ומו"ה גבריאל [גראאג] נ"י [דיין ורב"ד באו"י] ולכבוד הרב החכם הכולל מו"ה יהודא וואַהרמאַן נ"י [דיין בבודאפעשט] ולכבוד הרבנים המופלגים מו"ה זעקל [בודשפיץ, דיין באו"י] ומו"ה יהושע ליב [שילל, דיין בראאב ואו"י] ומו"ה אברהם יאַרמוט [אונגר] נ"י [דיין באו"י].

להלן קטעים מתשובת רבי משה פירשט אב"ד מאראש-וואשארהעלי אליו בענין מי שנחשד למכור דברים אסורים המוזכר באגרת הקודמת [שו"ת מראה משה סי' כו]:

בע"ה ד' לסי' וישלח [ט"ז כסלו] שנת תר"ה לפ"ק פה ק"ק אובן ישן

לכבוד אהובי ידידי וחביבי הרב המופלג החכם השלם אוצר בלום השלם אוצר בלום לו עשר ידות במעלות ומדות יראת ד' אוצרו מו"ה שמעון הכהן ווייס נ"י אב"ד דק"ק לאשינץ והגליל.

מכתבו הנחמד אף נעים הגיעני בשבוע העבר יום ה' [י' כסלו], ושמחתי בו כראותי מעמדו ושלומו הטוב, וכי שם עינו ולבו להרים המכשול ולבער הקוצים מקרב עמו אשר הוא יושב בתוכם, לתקן להם המסילה ולהורות להם דרכי ד' איזה דרך ישכון אור לישרים. כה יתן וכה יוסיף ד' לו אמיץ כח להתאזר חיל נגד מהרסי הדת והמתקוממים על ד' ועל תורתו, אז תצליח ואז תשכיל ויעלה מעלה מעלה.

ויסלח נא ידידי על אשר איחרתי עד הנה בתשובתי על דבר שאלתו, כי בעת קבלתי מכתבו הנחמד ראשי נמלא טל הטרדות בעסקי בעיון הלוי"ת בסוגי מצות צריכות כוונה, ולא יכולתי להפסיק הענין להפריד בין הדבקים, ובשבוע זו כי הי' לי הרווחה קצת אמרתי להשיבו מפני הכבוד כיד ד' הטובה.

וזה תורף השאלה! בדבר איש אחד ושמו ר' איצק מוכר דקין מלואים, אשר אמרו עליו כי חשוד הוא למכור דברים איסורים, ואם כי לא נמצא גם אחד אשר יאמרו עליו בתורת עדות כזאת וכזאת ראיתי עושה שלא כדת וכשורה, מ"מ רבים אומרים ששמעו עליו דברים אינם נאותים, בענין דהוי קלא פסק. גם יצא הקול עליו שבשוק רימאסאמבאט העבר שחט לעצמו אווזות ר"ל. ע"כ הכרזתי עליו בביה"כ ג"פ שאסור לקנות ממנו דבר בלי רשיון, ומבקש הכשר ממני. כי אמרתי אולי יתברר הדבר היטב בקרב הימים ע"י עדים.

ואולם זה כמה ימים עברו מעת התחלת הכרוז הלזה, וע"ע לא נמצא אף אחד שיאמר עליו בבירור גמור, רק את זאת שמעתי מאנשים כשרים שראו ממנו עניי קלות, כי הוא חשיד אממונא ורע לבריות. ועתה נמצאו אנשים הרבה אומרים שאין בקול הזה ממש, וכי הוא איש עני וחסר לחם וטפלא תלי' בי, ואיך יעשה לו הרעה הגדולה הזאת. גם בא אלי הרבני המופלא מו"ה **אברהם פאללאק** והעיד שהוא שוחט אווזות לר' איצק הנ"ל בכל שוק ר"ס [רימא סאמבאט], וכי הוא משגיח פעמים רבות על עניי כשרות בביתו ולא מצא שום דופי. ע"כ תורף השאלה.

ונסתפק מעלתו איך לדון בו, ועיקר ספיקתו אם חייש בקלא דלא פסיק בשאר איסורין וכו' כאשר האריך מעלתי נ"י במכתבו הנעים, ושאל מאתי לחוות לו דעתי בזה.

תשובה, ראשון נאמר וכו' וכו'. א"כ בודאי מאחר דטפלא תלי' בי' ובניו ואשתו צועקים ללחם, ובדור הזה שא"א להעמיד על חומרות יתירות ולהעמיד על תילה, כי רוב החומרות הם בעוכרינו, ואנו צריכים לחשוש שלא יצא לתרבות רעות ח"י, בודאי דאין כאן בית מיחוש לבטל הקול, ומותר לסמוך על אותו האיש בכל איסורין, ולהחזיקו בחזקת כשרות שהיה לו מקדם דנא קודם שיצא עליו הקול. רק יעשה מעלתו כחכם ויודע פשר, לזרז אותו האיש לרחק א"ע מכל מיני קלות וכיעור, ובאם שנשמע עוד הפעם איזה שמץ קול רינון עליו שיאסור אותו בלי שום תרופה. כ"ז נלע"ד פשוט.

ועתה אשוב על דבריו וכו' וכו'. דברי תמו ושנותיו לא יתמו. מאת ידידו הדש"ת באהבה רבה אוה"נ לעולם. ואם יקשה איזה דבר למעלתו נ"י יכתוב לי ואשיבו בע"ה כאוות נפשו ונפש ידידו.

משה פירשט

רבי מאיר הרש גולדציהר

כאמור למעלה בתחילת המאמר, בשנת תרי"א נתמנה רבי מאיר הרש גולדציהר לרב בלאשאנץ. נולד בשנת 816 (תקע"ו) לאביו רבי שרגא פייש גולדציהר מקיצע [אבי רבי אהרן יו"ט גולדציהר תלמיד החת"ס, ע"ע 'החת"ס ותלמידיו' עמ' נג]. בלאשאנץ

כיהן עד שנת תרי"ח שאז התמנה לרב בסענטעש מחוז צ'ונגראד, בה כיהן עד לשנת תר"כ. בשנת תרכ"ב גר בערלוי. בשנת תרכ"ה התמנה לרב בעיירה סאהל [Sohl] [נייסאהל-Neusohl, ביסטריץ-באניא, באנסקא-ביסטריצא] השוכנת צפונית מערבית ללאשאנץ, עד לפטירתו בשנת 884 (תרמ"ד).

הוא היה רב משכיל שנטה לרפורמות ושינויים בסדרי התפילה. עמדו עוררה מחלוקת בלאשאנץ והוא נאלץ לפרוש בשנת תרי"ח. לפי הדיווחים ב'בן חנניה' נראה שממלא מקומו רבנו אברהם יעקב קאפל זינגר סבל מהתגריותיו. ב'בן חנניה' מיום כ"א אייר תרכ"ה [שנה 8 גליון 20, 17 במאי 865, טור 342] מדווח: 'משמח מאוד שהרב גולדציהר התמנה לרב בעיירה סאהל [Sohl] השכנה. החרדים הסיתו נגד מינויו, ואנו תקווה שישרת את הקידמה במשנה נאמנות. לאחרונה נשא דרשה בקהילתו הקודמת לאשאנץ, וחרף פסיקתם של אחדים מבין עמיתיו השתתף בתפילה'. בגליון מיום ח' שבט תרכ"ו [שנה 9 גליון 4, 24 בינואר 866, טור 81] מדווח: 'הרב גולדציהר השתתף בתפילה בבית הכנסת של לאשאנץ, מבלי שהורה להקים תא בשביל עצמו. הדבר הרגיו את החרדים כל כך עד ש-23 רבנים יצאו בהצהרה כי גולדציהר אינו כשיר לכהן כרב. למרבה המזל מזימתם הפנאטית לא צלחה הפעם. מושל המחוז, האדון פון ראדוואנסקי, פרס את חסותו על הנרדף. הרב גולדציהר פועל באופן מבורך, ואנו תקווה שיזכה תוך זמן קצר ביותר לאהבתם ואמונם של כל קהילת המחוז שלו'.

אבל המעניין הוא שבשנים המאוחרות יותר מצאנו את חתימותיו יחד עם הרבנים החרדים: בחוות דעת רבני אירופה בשנת תרל"ב על הקמת קהלה חרדית נפרדת בווינה, וינה תרל"ב, ישנו מכתב ממנו (בעמ' 35-36). ובפתגם האיסור נגד ראבבינער סעימנאר, כרוז משנת תרל"ו, הוא חתום: מאיר הרש גאלדציעהער חו"פ נייאזאהל. אין הסבר אחר אלא שחזר בתשובה.

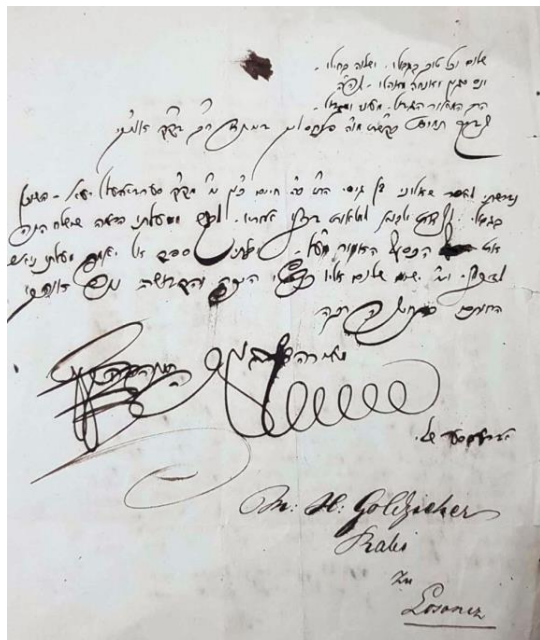
זה לשונו במכתב הנ"ל משנת תרל"ב (תורגם מגרמנית ע"י הרב ש.י. שפיצר):

אודות החידושים המתנשאים בכיכול על רוח הזמן, ובעקבותיהם הגיעו כמה קהלות להחלטות המערערות את האמונה, הדבר מסב צער רב. לדוגמא, בשורה הראשונה נמנים החלטות בנוגע למחיקה מסידור התפילה את התפילות העוסקות בעתיד העם היהודי, החזרת הקרבנות לירושלים, ביאת המשיח לבית דוד, וקיבוץ העם היהודי בארץ הקודש. כל ההחלטות הללו, ששורשם הרפורמה הזאת, הם זהים לפרישה מהיהדות. לכן הרבנות הראשית של מחוז זאהל שהופנו אליה שאלות בנושא זה, מחליטה שאסור לשום יהודי מבחינת חוקי התורה להצטרף להחלטות הללו וליוזמיהם, שהם בוגדים במסורת הקדושה, ואסור להישאר עמם בקהלה דתית אחת ולשלם להם מסי קהלה, ועל ידי כך לתמוך במוסדותיהם שמתנגדים לאמונה היהודית ולא מושתתים על השולחן ערוך.

מ.א.) [ה.] גאלדציעהער

בקטלוג ווינרס (מס' 87 פריט 433. יישי"כ להרב שביי סיימון שהסב תשומת לבנו לזה) פורסם צילום מכתבו אל רבי פנחס ליב העלישוויא רבי"ד אויבן ישן משנת תרט"ו, שנכתב מעבר לדף של מכתב בן גיסו רבי יוסף מרדכי ב"ר חיים כ"ץ מסערדאהעלי אל רפ"ל:

שלום וכל טוב בגבולו, ושלוח בחילו, ונס יגון ואנחה מאהלו, לה"ה הרב המאור הגדול, מעוז ומגדול, צדיק תמים כקש"ת מו"ה **פנחס ליב** דיינא רב' דק"ק או"י נ"י

נדרשתי לאשר שאלוני בן גיסו התו' כ"ה **חיים כ"ץ** נ"י מק"ק סערדאהעלל יע"א, השוכן בגבולי, לצאת ולבוא למלאות דברו אחריו, לבקש ממעלתו הרמה שישלח הנה את הכסף האמור מע"ל [-מעבר לדף], ובלתי ספק אל יאמר מעלתו נואש לדברי. ודי ישים שלום אליו כנפשו היפה והקדושה ונפש אוהבו החותם בנחיצה רבה

מאיר הרש גצ"ה חונה פה ק"ק

אדרעסע שלי:

M. H. Goldzieher

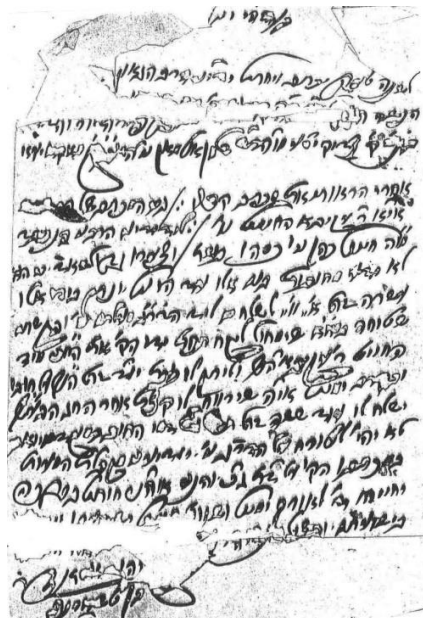
Rabi Zu Losoncz

רבי יוסף מרדכי כ"ץ הנ"ל היה

תלמידם של רבי יהודה אסאד בסערדאהעלי ורבי שלמה זלמן אולמן במאקאווא. מוזכר באגרת ממהר"י אסאד אל הגרש"ז אולמן מיום ב' סיון תרט"ז (נדפסה בקובץ 'פנים מאירות' גליון י, תשרי תשל"ט, עמ' ו. והוהגה עפ"י כתי"ק): 'הגיע לידנו יום אתמול אגרת באמצעות טעלעגראף מתלמידינו היקר הבחור המופלג כ"ה **יוסף מרדכי** במו"ה **חיים כהן** נ"י שאשלח למקומו ק"ק מאקא את אבי הנער הוא המוכ"ז הנכבד הקצין אי"א כ"ה **אליעזר ש'** יצ"ו, כי יוכל להציל את בנו בראות פניו מרדת שחת המרת דת ח"ו. וכן בתשובה אל הנ"ל מיום כ"ח תמוז תרט"ז (נדפסה ב'תשובות מהר"א חיו"ד סי' נא והושלם עפ"י כתי"ק): 'ברוך ה' אשר הציל את תלמידינו הבחור המופלג כ"ה **יוסף מרדכי כ"ץ** נ"י מכף עריצים, ומיד בבואו בחזרה מפ"ב לקח דרכו לשוב למקומו הראשון בית הדר"ג נ"י.

בשנת תרכ"א כותב מהר"י אסאד אגרת (עדיין בכתי"ק) להגרש"ז אולמן: 'אחרי הראותי את מכתב קדשו [גם המכתב של הקצין אי"א ר' **עקיבא** החייט נ"י]

לידידינו הרבני הנכבד מו"ה חיים כהן נ"י, כסוהו בושת וצער גדול מאד, כי הוא לא

ידע מחובות בנו אלו עד היום, ונתן בידי אלו עשרה זה' אי"י ווי"י [-זהובים איינווייזונג] לשלחם ליד הדרי"ג מעלתו נ"י ובקשתו שטוחה במח"א שימחול ליקח תחת ידו הק' את הח"כ [-החילוף כתב] מיד החייט ר' עקיבא הנ"ל וליתן לו כעת יו"ד זה' הנ"ל על חובו ובקרב ימים אי"ה שירווח לו קצת אחר החג הבע"ל ישלח לו עוד ששה זה' תשלום דמי החוב במוקדם'.

ובאגרת נוספת אל הגרש"ז (עדיין בכתי"ק) מיום כ"ג אב תרכ"ב מתייחס מהרי"א שוב לחובותיו של רבי יוסף מרדכי: 'הן הראני ידידי הרבני מופלג בתורה וביראה טהורה חסיד שבכהונה כש"ת מו"ה חיים הכהן נ"י את האגרת אשר השיג מכבוד הדרי"ג נ"י זה ימים ע"ד החוב שנתחייב בנו

תלמידיו ר' יוסף מרדכי הכהן נ"י מני אז להרבני מו"ה ראובן כהן ראזענבערגר נ"י מקהלתו ותובע עוד ל"ב זה' ט"ו צ"ל, ובעיני האב מוהר"ח כהן נ"י יפלא כי אומר בטח עפ"י בנו יחי שאין מגיע למו"ה ראובן נ"י יותר מן כ"ח זה', ובודאי לא יעלה על דעתו ליקח אגר נטר, ומלבד זה קשה מאד לפניו שישלם חוב ישן עבור בנו להיות פה בסביבותינו שערי פרנסה ננעלו בעו"ה והצרכים מרובים, בכך ביקש מאתי להודיע את דעתו הנכונה לפרו"מ הדרי"ג נ"י היות ע"כ רחמי האב על הבן גם לשלם את נשיו, אם ירצה הרבני המופלג מו"ה ראובן הנ"ל לשלוח את הח"כ שהשליש ביד פרו"מ נ"י עבי"ד [-על בי דואר] לידי תחילה, אזי גם הוא מוהר"ח כהן נ"י הנתבע יתן יד בתוך משך איזו שבועות ישלם אותן כ"ח זה' הנ"ל ליד, ואני אשלח אותם ליד הדרי"ג נ"י ליתנם ליד בעליו התובע הנ"ל ועל מקומם יבואו בשלום גם שניהם כי שפתי כהן ישמרו דעת וחותרם בכל הברכות שלום'.

אביו רבי חיים כהן הנ"ל (גיסו של רבי מאיר הרש גולדציהר) כנראה זהה למוזכר בתשובת מהר"י אסאד אל רא"י זינגר אב"ד לאשאנץ מיום ר"ח כסלו תרכ"ג: 'וכשהציתי הקושי... לפני ת"ח פה מוהר"ח כהן נ"י ומו"ה משה הערצפעלד נ"י... (עלי זכרון' 6 עמ' לו-לח). וכנראה שזהה גם לרבי חיים קאהן מסערדאהעלי חמיהם של רבי דוד פרידמן מפרויענקירכען [אבי רבי יהודה ליב פרידמן רב"ד פרשבורג] ורבי יהודה דייטש מפרויענקירכען, המוזכר בעלי זכרון' 30 עמ' נו-נז.

אגרת מרבי יעקב שלום פרייער אב"ד ראב ונייזאץ נגד מזימת המתקדמים בקריאה לספר תורה ללא הזכרת השם

רבי יעקב שלום היה בנו של של רבי ישראל פ"ק פרייער מפרויענקירכען דיין ברעכניץ ולאחר מכן אב"ד נאדי-קערעש (ראה עליו ב'אישים בתשובות חת"ס' עמ' רכה, ומאמרו של ר"א שישא ב'מוריה' גליון רמג-רמד עמ' קג-קו. ויש עוד להאריך ואכ"מ). התגורר במאקאווא, משם נתמנה בשנת תקצ"א ל'רב ממלא מקום' בסעגעדן, בשנת ת"ר כבר כיהן כרבה של ראב (ראב-סיגעט), ובשנת תרכ"ג כבר כיהן בנייזאץ עד לפטירתו בשנת תרל"ט. שרדו מכתבים רבים ממנו - שכתבם בין השנים תקפ"ה-תקצ"ז - אל אביו מעת שבתו במאקאווא וסעגעדן.

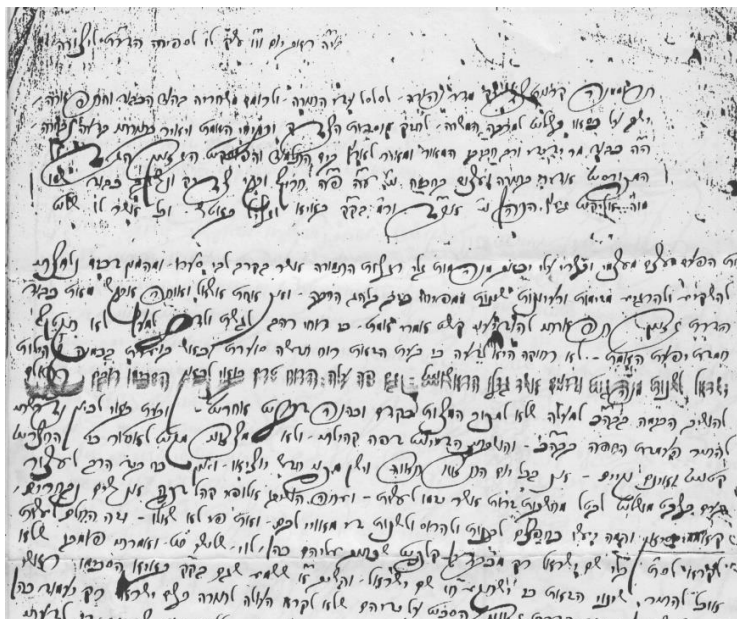
גם על קהלת ראב לא פסחו מזימות המתקדמים לערוך שינויים במסורת ישראל מקדמת דנא, וכפי שמתאונן רב הקהלה בתחלת המכתב שלפנינו, להעביר את ה'בימה' לקדמת בית הכנסת סמוך ל'ארון הקודש', להעמיד את ה'חופה' בתוך בית הכנסת, ולא תחת כיפת השמים, וכן 'לא למכור המצות כקדם' דהיינו שלא להכריז בקול. הם לא הסתפקו בזה, והחליטו 'לקרא לס"ת בלי שם ישראל, רק מכבדן קלפים שכתוב עליהן כהן, לוי, שלישי'. זו מגמה שזממו המתקדמים גם בקהלות אחרות, ראה למעלה עמ' נ. הרב בשמעו שגם בקהלת בייאה הנהיגו כן בהסכמת רבם, פנה אל רב הקהלה בביאה, ה"ה רבי אליקים געץ הכהן שווערין, בכתבו כי 'הדבר קשה לי להאמין... כי לדעתי שינוי זה איסור גמור'. ובהמשך מאריך לברר את חומרתו.

צילום המכתב נמצא בגנזי הרבני אברהם הלוי שישא ז"ל, ותשו"ח לבנו הרב יוסף שישא מו"ץ בלונדון ולהרב יו"ט ליפמאן ראקאו רב ביהמ"ד היכל התורה בלונדון.

בע"ה ראב יום וי"ו עש"ק ל"ו לספירה הדר"ת [תר"ד] ליצירה

תרוממנה קרנות צדיק מדר נהורה, לסלסל עדי התורה, ולרומם משחריה בהוד הכבוד והתפארה, ישב על כסאו כשליט למרבה המשרה, לחזק מוסדות הצדק ובחירי האמת ויאיר בתורתו בדעה נבחרה, ה"ה כבוד מר ידידי ורב חביבי המאור ומאיר לארץ בים התלמוד והפוסקים הגאון הגדול המפורסם אדיר בתורה ועצום בחכמה נ"י ע"ה פ"ה חריף ובקי צדיק ונשגב כבוד שמו מו"ה **אליקים געץ הכהן** נ"י אב"ד ור"מ בק"ק באיא וגליל באטש וכל אשר לו שלום!

זאת הפעם עצם מעצמי ובשרי עלי יכאב מנהמות גלי רגשות התמורה אשר בקרב לבי סערו, ומהמון דכים נלחצתי להשקיע ולהרגיע מזימות ורעיונות שונות ממפיחי כזב בלהג הרבה, ואך אחת אשאל ואותה אבקש מאת כבוד הדרת גאון תפארתו להודיעני קשט אמרי אמת, כי רוחי רהב לגשת ולדבר למען לא תקטף חמדת יפעת האמת - לא רחוקה היא לדעה כי בעת הזאת רוח חדשה סוערת וכאש בוערת בכמה קהילות ישראל לשנות מנהגים ודינים אשר גבלו הראשונים, וגם פה עלה הרוח טרם בואי לכאן הסכימו רובם ככולם להושיב הבימה בבה"כ למעלה, שלא למכור

המצות כקדם, וכחנה דברים אחרים. ובעת בואי לכאן נדרשתי להתיר העמדת החפה בבח"כ, והושבתי הדיינים דפה קהילתי, ולא מצאתי מקום לאסור, כי החצרים קטנים ואינם נקיים. אך בכל יום התאוות תאוה וישן מפני חדש יוציאן, ואין כח ביד הרב לעצור בעם בשבט מושלים לבטל מחשבות זרות אשר יזמו לעשות. ועתה הושיבו אלופי קהל דפה אנשים נבחרים, קאממיסיאן, והמה יעשו כחפצם לבנות ולהרוס ולשנות די מאוויי לבם, ואת פי לא שאלו. וזה החלם לעשות לקרא לס'ית בלי שם ישראל, רק מכבדין קלפים שכתוב עליהן כהן, לוי, שלישי כו', ואמרת [ב]פומבי שלא אוכל להתיר שינוי הזאת, כי ישתקע ח"ו שם ישראל. והשיב א' ששמע שגם בק"ק באיא הסכימו ראשי העם לעשות כן, וכבוד הדרת גאונו הסכים על ידיהם שלא לקרא העולה לתורה בשם ישראל, רק יעמוד כהן, לוי שלישי כו', והדבר קשה לי להאמין, שפתי כהן ישמרו דעת ותורה היא וללמוד אני צריך, כי לדעתי שינוי זה איסור גמור, וגורם הירוס גדול ח"ו. ולא אכביר במילין, רק שלא להוציא הנניר חלק אזכיר גוף ומקור הדין.

הכי אית' בתוספתא סוף מגילה חזן הכנסת לא יקרא עד שיאמרו לו אחרים, וכן ראש ב"ה לא יקרא עד שיאמרו לו אחרים, שאין אדם מבזבז בידיו לעצמו, הובא ברי"ף וברא"ש בפ"ג דמגילה. ופירש הר"ן, דרכן היה שחזן הכנסת היה מודיע לצבור מי יקרא היום, וש"צ נותן רשות לקורא"י, ומש"ה הם עצמם לא יקראו אלא

ברשות אחרים, שאין ראוי לאדם שיטול חלק לעצמו ע"כ. ומזה נראה אף שבימים קדמונים שכל העולה לתורה הי' קורא, כי רק כדי שלא לבייש מי שא"י לקרות קוראין לו כמו בבכורים, כמבואר בתוס' ב"ב דף ט"ו ע"א, ובמגילה דף כ"א ע"ב, אפ"ה היו מודיעים לצבור מי יקרא כדי לפרסם שבח מחבב ומוקיר המצוה, והידיעה הזאת וודאי היתה בשם, דאלא"ה מנא ידעינן מי יקרא, וכן אית' בפ"י בתו' שם בב"ב על הירושלמי, ר' שמאל בר ר' יצחק על לבי כנישתא וחזא חזנא דקאים וקרא ולא קאי בר איניש תחתיו, א"ל אסור כשם שנתנה תורה ע"י סרסור כך אנו צריכין לנהוג בה ע"י סרסור, אע"ג דמשמע שהחזן עומד אצל הקורא, לא שיקרא עמו אלא יעמוד ויקרא אותם שיש להם לקרוא, כדי שתנתן תורה ע"י סרסור. והך קריאה וודאי בשם כמו שהקב"ה קרא למשה בסיני, וכבר נאמר על כל המגיע לתורה זכרו תורת משה עבדי.

ולפ"ז לא הבנתי דברי הדרכי משה באו"ח סי' קל"ה ס"ק חית וז"ל, ובמרדכי כ', אין לקבוע חובה לקרא פלוני לכהן, אלא שנהוג כן לקרא בשם הקרואים משום דלמא אתי לנצויי, מ"מ אינו חובה להזכיר אפי' שמו א"צ להזכיר אלא מרמו לו שיעלה, עכ"ל. וכ"כ א"ז, דאינו אלא מנהג מה שקורין פלוני כהן, ובימי התלמוד לא היו נוהגין כן. והא מכל הנ"ל משמע דצריך לקרא בשם. ועוד, למה האריכו בתרומת הדשן סי' כ"א ובתשוב' מהר"ם פאדוה סי' פ"ז בנן של מומר האידך לקרותו, והובאו דבריהם בקיצור ברמ"א סי' קל"ט, הא יכולין לקרותו ברמיזה ואין צריך להזכיר שמו כלל, ולמה לא הביאו הגאונים הנ"ל דברי המרדכי. ועל הרמ"א גופ' יש להפליא שהעלים דברי המרדכי מש"ע.

אלא נראה לענ"ד דלפי פירש הר"ן על התוספת' שהבאתי אתי שפיר, שדרכן הי' להודיע תחילה מי יעלה היום לתורה, וכיון שידעו כבר השם מי שיעלה, א"כ גבי הקריאה די ברמיזה, אבל למנהגנו שאין מודיעין תחילה, וודאי החיוב לקרא בשם, כדי להודיע לצבור מי הוא זה העולה להיות זריז ונזכר ומחבב המצוה. גם מצאתי בהג"מ בפ' י"ב מהל' תפלה אות ש', אם אין שם הכהן או הלוי שקרא לא יקרא לאחר בשם משום פגמו של ראשון, משמע דבלא"ה צריך לקרא בשם, וכן הביא הדרכי משה באו"ח סי' קל"ה ס"ק ז' בשם תשו' ב"ז שיקרא פלוני ב"פ, יעו"ש. ובוודאי הטעם להודיע מי שעולה, וגם לעשות כמו שקרא הקב"ה למשה בנתינת התורה.

ועוד כמה דינים תלויים בשם העברי בהל' גיטין שהוא עיקר השם כי בעלייתו לתורה מדקדקין בשם, ומזה נסתעף הכתיבה בגט, ויש לחוש ברבות העתים שיבאו לידו תקלה להתיר א"א ח"ו מכח שינוי השם בגט, כיון דאין קוראין אותו בשמו של עברי. ועוד נ"ל דבימים קדמונים כל א' הי' נקרא בשם העברי, אבל עתה בזמן הזה שרובן אינם נקראין בשם עברי כלל, וגם בשם כינוי אינם נקראים, רק בשם

Bacsikai Sándor

Budapest

שאנדור באטשקאי

בודאפעסט

קברים של חרדים בבית החיים הנוצרי בבודאפעסט

אין ספק שרבים מהקוראים יודעים על בית הקברות של הקהילה היהודית הניאולוגית בבודפשט (Neolog) ברחוב קוזמה (Kozma utcai) אשר נפתח בשנת 1893 (תרנ"ג) והוא מקום מנוחתם של כ-300,000 אנשים. אבל לא רק ניאולוגים שנפטרו לאחר 1893 נקברו שם, אלא גם מבתי קברות ישנים שנסגרו העבירו לכאן קברים. כידוע, כאן טמון למשל רבי שמעון ב"ר דוד אופנהיים (נפטר כ"ב שבט תרי"א) ורבי יעקב צבי ב"ר שמשון מאנדל (נפטר ו' אב תרל"א).

לאחרונה חיפשתי מצבה בחלק המרוחק והמבודד של בית הקברות בחלקה 32, והופתעתי לראות שם שנקברו שם הרבה אנשים שבטוח למדי שהיו חרדים, וביניהם אפילו בעלי תפקיד בקהילות אורתודוקסיות וצאצאים לרבנים מפורסמים. בגלל השטח המוזנח והחורף לא סיימתי את הסקר המלא, רק כמה מצבות הצלחתי לנקות ולהביאם למצב קריא, אך אולי כמה מן השמות שאפרסם עתה עשויים גם הם להיות מעניינים.

מרישומי הפטירות עולה שרובם נפטרו בבתי חולים בבודפשט, והשיבה לעירם היתה כרוכה בהוצאה עצומה, או שהרופאים לא איפשרו את העברתם, בכל מקרה, הם הגיעו לכאן לקבורה. אבל יש גם כאלה שחיו בבודפשט במשך שנים. כל מקרי המוות נרשמו בקהילה הניאולוגית, הגם שרבים מהם הועסקו בכל מיני תפקידים על ידי קהילה אורתודוקסית. מאחר שמאז 1895 (תרנ"ה) לפי החוק כל מקרי המוות היו צריכים להיות מדווחים גם למשרדי הרישום, כך למרבה המזל, נתוני המדינה והרישום היהודי של הניאולוגים זמינים גם לחוקרים.

בין המצבות יש מוזנחות, אך מהן שופצו רק לפני שנים מועטות. הסקירה דלהלן אינה מלאה, ומתייחסת רק לשבריר מן המצבות בחלקה 32.

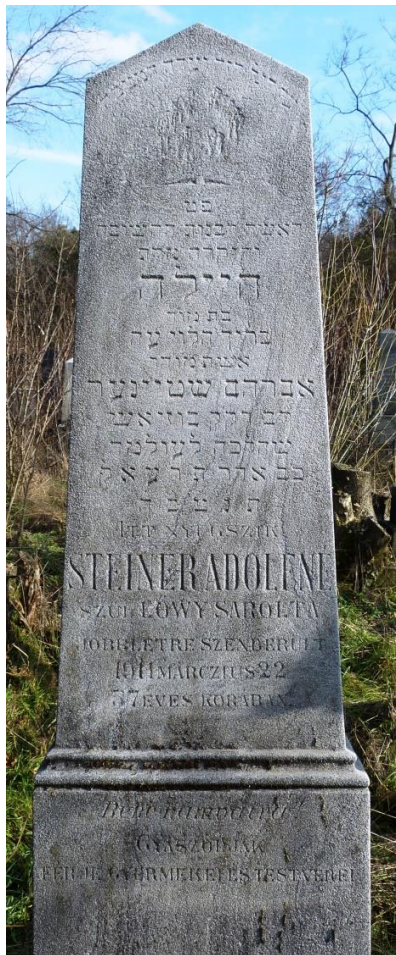
ר' **שמעון גרינבלאט**, יליד שארקאד (Sarkad). אשתו מלבין רוזנצווייג. לפי המטריקל שימש כחזן במרמרוש-סיגעט. נפטר בבית חולים י"ב אב תרס"ב בגיל 42. - מנוסח מצבתו: 'איש יראת ה' ש"ץ המפורסים'.

הב' **צבי** ב"ר יהושע זאב **גרינפעלד**, אמו אידה ירמיאש. גר בהאלמין (Halmi). נפטר בבית חולים כ"ג סיון תרע"א בגיל 13. - מנוסח מצבתו: 'נפש היקר, צידה ליום בואו הכין, בעודו באבו הבין, יראת ה' ותורתו, ועשה בלב ונפש מאד ניחת להוריו ומוריו... ה"ה הבחור החשוב'.

מ' **רבקה שפיצר**, בת ר' גדלי' קליין בפאטראהא (Pátroha) ומ' בריינדל רוזמן. בעלה ר' ישעי' שפיצר מאילק (Ilk), התגוררו בניר-טשאסאר (Nyírcsászár). נפטרה

בבית חולים ה' חשון תר"ע בגיל 39. בעלה עבר לאחר מכן להתגורר בהאדאס (Hodász). - מנוסח מצבתה: 'האשה החשובה... רצון בעלה עשתה כל ימיה, בדרכי התורה... גידלה בניה'.

מ' **דריזא בלימא אלטי וייסברגר** בת ר' לוי יצחק מגיד בפטרובא (Petrova) ויוטא, בעלה ר' פנחס וייסברגר. התגוררו בבורשא (Borsa). נפטרה בבית חולים כ"ג תמוז תרס"ז בגיל 39. - מנוסח מצבתה: 'אשה יקרה צנועה וחסידה במעשים, ידיה שלחה לאביון מלחמה נתנה לאישים, מושלמת בחכמה מגזע אילים ותרשישים'.

הרבנית **חיילה שטיינר** בת ר' ברוך הלוי לעווי ומ' רבקה שטראוס באסלאני (Oszlány). בעלה הרב אברהם שטיינר רב בבוזיאש (Buziás מחוז טעמעש). נפטרה בבית חולים כ"ב אדר תרע"א בגיל 56. - מנוסח מצבתה: 'האשה רבנות החשובה והיקרה'.

מ' **יהודית מגיד** בת ר' אשר אנשיל ומ' פערל ואסתר, אשת ר' משה זנוויל מגיד (מצאצאי הנדבורנר מגיד והרב מברדיצ'וב). גרו בפטרובא (Petrova). נפטרה כ"ז טבת תרע"א בבית החולים, בגיל 32. - מנוסח מצבתה: 'אשה יקרה צנועה במעשיה, מופלגת במעלות וחסידה בדרכיה, מלחמה נתנה לדל ולעני פרשה כפיה, ראו רבים והללוה על כשרון מעשיה, יראת חטא וצדקה דרכיה'.

הב' **משה ב"ר בנימין זאב מאיר הכהן רפפורט** ומ' חיה לאה בויס. תלמיד ישיבה, גר בפאפא, נפטר בבית החולים כ"ט ניסן תרס"ד בגיל 18. - מנוסח מצבתו: 'הבחור הנחמד והמשכיל, מופלג בתורה וביראה, משה לא מש מאהל של תורה, שמו כשמן הטוב יהל כמו אורה, ה' יתן שכרו יוביל שי למורה'.

ר' **שמואל ב"ר שלמה אונגאר** ומ' פיגלא גליק בפאפא (Pápa). אשתו טערעז ביליטץ. מורה באונגוואר, גר בבודפשט. נפטר בבית חולים

ב' שבט תרס"ד בגיל 74. - מנוסח מצבתו: 'האישי החשוב מו"ה... מורה בשפת עבר בבית הלימוד בק"ק אונגוואר'.

ר' **יעקב** ב"ר מנחם **מאנן** ב-Krasznokvajda, אמו לבית שווארץ. אשתו מ' אסתר וואלדנער. שימש כ'שמש' במישקולץ. נפטר בבית חולים י"ח תמוז תרס"ב בגיל 69. - מנוסח מצבתו: 'איש תם וישר הלך תמים ופעל צדק, רודף צדקה וחסד כל ימיו'. - בנו ר' אברהם מאנן, אשתו מ' רוזא בת ר' משה אברהם אוערבאך בוויזשולי (Vizsoly) תלמיד החתם סופר, שנפטר ט"ו אלול תר"נ.

ר' **מרדכי זאב** ב"ר אהרן מנחם **יושעף**, יליד בערעגסאז, אמו רבקה (רעגי) קליין. אשתו מאלי בת ר' אהרן רוז (ב"ר ברוך רוז בדיוורע Gyüre) ומ' אסתר רוזנפלד, גרו בפילפש (Fülöpös). ר' מרדכי זאב כיהן במשך עשר שנים לערך כשווט בפורטשאלמא (Porcsalma, ליד טשענגער), לאחר מכן בטשערעפ-פאלו (Cserépfalu, בין מישקולץ לערלוין), ולבסוף בנוגראד-קאלו (Nógrád-kálló). נפטר בבית חולים כ"ט כסלו תרס"ה בגיל 42. - מנוסח מצבתו: 'איש תם וישר... בתורה יראת אלקים היא אוצרו'. ילדיו גר בבאלשא-יארמוט.

הרב **יעקב קאפל וואסערמאן**, יליד גאלושפעטרי (Gálospetri מחוז ביהאר), ב"ר שלמה וואסערמאן ומ' רחל אסתר. אשתו מ' **רבקה** בת הרמן ואסתר פלדמן בערמיהאלפאלווא. גרו בפישקולט (Piskolt) ולאחר מכן בבודפשט. נפטר ג' חשוון תרס"ג בגיל 56. - מנוסח מצבתו: 'יעקב איש תמים במעלות, עסק בתורה ימים ולילות, קונו עבד בצדק ובתמים, ברוב טוב לבו היטב לאחרים, קו ונקי הלך לעולמו למנוחת אבותיו, איש חכם וישר בכל מדותיו, פועל טוב בדברי אמרותיו, לדאבון לב כל קרוביו ואוהביו, ה"ה הרב המופלג בתורה חו"ב מו"ה'. אשתו נפטרה ו' אדר תרפ"ב. - מנוסח מצבתה: 'האשה החשובה היקרה והצנועה... רבו פעולותיה בצדקות וחסדים, בלב ונפש חפיצה פרשה כפה לעניים, קץ ימיה האריכו ביסורים... רבים, האמונה בה נשאר... חרותים'.

מ' **יטא דבורה פינקלשטיין** לבית בענעט (בענעד), ילידת העי-טשאבא (Hejőcsaba, ליד מישקולץ), אביה הרב המפורסם רבי

מאיר אברהם מח"ס 'פרי צדיק' (נפטר בשנת תקפ"ט), שם אמה מ' פרומט פעסל

(במטריקל הפטירות Csongori Erzsebet). בעלה הרב יוסף פינקלשטיין מ-Maluka, פולין. גרו במישקולץ. יטא דבורה נפטרה בבודפשט כ"א שבט תרס"ח בגיל 88. - נוסח מצבתה: מצבת / יקרת אם אשה יקרה / טובת מעללים ונפש ברכה / או"י קרוביה ינהו מרה / דרך כל הארץ הלכה / בת **פרי צדיק** היתה / ולרבים צדקתה מודעת / רום שחקים נפשה עלתה / הסתופף באור מופעת / היא האשה הישרה התמימה / בת הרב בעהמ"ח ספר **פרי צדיק** נ"י / יטא **דבורה** / נאספה יום כ"א לירח שבט שנת תרס"ח / ושם אמה פרומט פעסל / תניצי'בה' / Finkelstein Jozsefné / Szül. Benéd Deborah. לידה קבורה בתה **העלען פינקלשטיין**, שנפטרה ב-11 במרץ 1903 (תרס"ג) בגיל 62.

מ' **רייצל פרקש** בת ר' משה ישראל מושקוביץ ויוהאנה ברודי. בעלה ר' יעקב קאפל פרקש. גרו בפאלפאלווא (Pálfalva) מחוז סאטמאר) נפטרה בבית חולים כ"ח

שבט תרס"ח בגיל 43. - מנוסח מצבתה: 'האשה החשובה והצנועה מרת'

ר' **נחמן** ב"ר אהרן מרדכי הכהן **כהנא-קאהאן** (ב"ר זאב, נפטר ט"ו שבט תרנ"ז בקאבולאפאטאק) ומ' ציפורה. אשתו מ' שרה פיגא (גולדברג?). תושב קאבולאפאטאק (Kabolapatak). מחוז מארמרש), שכיר יום. נפטר בבית חולים ב' ניסן תרס"ג בגיל 65. - מנוסח מצבתו: 'נקח הנזר והעטרת, חן חסד והתפארת, מרום עלה למשמרת, נשמתו על מעטרת, כבד אבל מיתת האב, היותם בחיים בניו, נהי קינה ותוגה, את מותו יתאבלו בלי הפוגה'.

בנו, ר' **פנחס** ב"ר נחמן **כהנא-קאהאן** ומ' שרה פיגא. אשתו מ' שרה עטא גארטנער. מוכר בשוק, תושב בודפשט, נפטר י"ח ניסן תרפ"ג בגיל 47. - מנוסח מצבתו: 'סר מרע והטוב שמר... נקי מחטא לאדמה להשיבו'. אחיו ר' משה קאהאן נקבר בבית החיים האורתודוקסי.

ר' **ירוחם פישל** בן הרב מרדכי **יאמפיל**
 (אב"ד מיידאן-וואלאווע Majdánka-
 Ökörmező) ומ' מלכה פיקסלר.
 איכר/כפרי/בעל אחוזה קטן, תושב
 מיידאן. נפטר בבית חולים ערב חג
 השבועות תרס"ה בגיל 46. - מנוסח
 מצבתו: 'הרבני החסיד מוה"ר. אביו הרב
 מרדכי ב"ר יחיאל מיכל יאמפיל מוצאו
 מגליציה, רב במיידאן משנת תרל"ח
 לערך, נפטר י"ד <ט"ו> אדר תרנ"ט.

ר' **משה אהרן** בן הרב הגאון שלמה
דויטש (אב"ד נייטרא) ומ' שינדל
 וייס. עצמאי, גר בבודפשט. נפטר בכ'
 אדר תרס"ט, בגיל 65. - נוסח מצבתו:
 נוסח מצבתו: פ' נ' / איש נכבד מופלג
 בתורה ביראה / ובמידות ה"ה הרבני /
 מו"ה **משה אהרן** ז"ל / בן הרב
 המאוה"ג המפורסם מו"ה / שלמה
 סערדאהעלי דייטש צוק"ל / אבדק"ק
 נייטרא יע"א / מה יפה מנוחתך גוף
 טהור / שמץ ועולה לא נמצא בביתך /
 הלא בחייד לילה כיום האיר / אור
 תורה ונר מצוה באוהלך / הדרכת ילדיך
 באמונה ובתורה / ראשיתך ואחריתך
 הי' יראת ד' טהורה / נתת מהודך
 עליהם את נפש יקרה / זכר מעשיך
 הטובים / צדקתך ומדותיך הישרים /
 לברכה יהיו לדור דורים / נפטר בשם

טוב בן ס"ה שנים לימי חייו ביום כ' אדר / והובל לקברות בכבוד גדול ביום כ"ב בו שנת תר"ס"ט לפ"ק / תנ"צ'ב'ה' / ושם אמו מרת שינדל ע"ה.

מ' זלטה וייס בת ר' אריה יששכר הלפרט. בעלה ר' בנציון וייס (בן רבי שמואל צבי וייס דיין במונקאטש). גרו במונקאטש. נפטרה בבית חולים י"ג ניסן תרס"ה בגיל 44. - מנוסח מצבתה: 'אשה צנועה וחסידה ותמימה במעשיה נפטרה בדמי ימיה'.

הרב שמחה גראדענוויטץ ב"ר רפאל ומ' לאה לבית ברגמן, יליד ברעסלאו (Breslau-Wroclaw), שלזיה. מורה, תושב בודפשט, נפטר ה' שבט תר"ע בגיל 82. - מנוסח מצבתו: 'הרב החכם... איש יקר רוח, אוצר החכמה והמדע, ירא שמים ובעל מדות טובות, אשר הורה דת ודעת לבני הנעורים'.

ברצוני לכתוב פרטים יותר מלאים על שלושה שנקברו שם: ר' חנוך פנחס הלוי רודער שו"ב בגוטה (Guta), ר' וואלף הרש פולאק מאויבער-ווישווא (Felsővisó) ור' צבי הרש ווירדיגער שו"ב ומ"ץ בוואמאש-פערטש (Vámaspércs).

רבי חנוך פנחס הלוי רודער שו"ב בגוטה

נולד בשנת 1828 (תקפ"ח) או 1832 (תקצ"ב) בגאלאנטא (Galanta), בן ר' יהודה ומ' בילה. כנראה דודו היה ר' מרדכי רודער בנאדסעג (Nádszeg), שגם הוא מוצא מגאלאנטא.

ר' חנוך פנחס נישא פעמיים, אשתו הראשונה יולי גרינוואלד נולדה בשנת 1848 (תר"ח) בגוטה, בתו של וילהלם גרינוואלד. הנישואין היו בגוטה-קמוצה (Guta-Kamocsa) ב-8 במארס 1866 (תרכ"ו). מקודם גר ר' חנוך פנחס בקעסעגפאלווא (Keszegfalva), ליד קומרום (Komárom). נולדו להם ארבעה ילדים: 1. טעריז (תר"ח) 1867 (תרכ"ז). 2. האני, ילידת גוטה 1870 (תר"ל). בעת מגוריה בפרסבורג נישאה בשנת 1897 (תרנ"ח) בנייהיזל, לר' אפרים קאין 'מלמד תלמוד' בנייטרא, יליד 1862 (תרכ"ב) בטעקע (טעקנדארף, Teke מחוז קלויזנבורג. בן מיהאי קאין

וסופי גבירץ). (אשתו הראשונה היתה מ' רבקה בת ר' אלעזר בראך מנייטרא, שנפטרה בנייטרא י"א אלול תרנ"ז). 3. **רוזליה**, נולדה ב-15 ביולי 1872 (תרל"ב), בעלה ר' פסח יוסל יאסלוביצר מראדיוויץ (Radautz), בוקובינה. 4. **ר' משה הלוי**, נולד ב-21 בספטמבר 1876 (תרמ"ג), עליו אכתוב עוד להלן.

בספרי המטריקל של קומרום חסרים הפטירות של גוטא מלפני 1885 (תרמ"ה), אך אשתו יולי גרינוואלד נפטרה כנראה בין השנים 1882-1876 (תרל"ו-תרמ"ב).

ר' חנוך פנחס התחתן שוב ב-28 בנובמבר 1882 (תרמ"ב) בדונאסערדאהעלי. אשתו השנייה היתה מ' פראדל (פאנל) פולק, בתו של ר' יחיאל פולק ומ' רחל. >ר' יחיאל פולק בן גינענדעל נפטר ר"ח אב תרנ"ב, זוגתו מ' רחל בת שרה נפטרה כ"ד טבת תרמ"ה. שניהם קבורים בדונאסערדאהעלי > ילדיהם: 1. **יוליה**, נולדה ב-18 בספטמבר 1883 (תרמ"ג), בעלה ר' יעקב וינקלר מבוקובינה. 2. **אֶרְנוֹ**, נולד ב-8 בפברואר 1890 (תר"ט).

מ' פראדל (פאנל) נפטרה צעירה בגיל 46, ב-17 באוקטובר 1900 (תרס"א) בפרסבורג (ברטיסלב) >כך לפי המאטריקל, ולפי רשימת הנקברים בבית החיים החדש היא נפטרה בא' דחוו"מ סוכות (10 באוקטובר). < אח"כ ר' חנוך פנחס היה שוחט בשאנדאָרף (Sándorf), מחוז נייטרא.

ר' חנוך פנחס רודר נפטר בכ"ב אייר תרס"ח בשעה 8 בבית החולים היהודי בבודפשט (Szabolcs u 33). מקום מגוריו רשום גוטא, ועיסוקו משגיח. – נוסח מצבתו: פ' נ' / איש תם וישר / עבד נאמן לה' כל ימיו / בעשרו לא בעט בעניו לא (זאך) [זעף] / מו"ה ר' חנוך פינחס לוי / נפטר ביום כ"ב אייר תרס"ח לפ"ק / תנצב"ה / ושם אמו מ' בילה.

ועוד כמה מילים על בנו ר' משה הלוי רודר הנ"ל: למד בישיבת פרסבורג, במאָרס 1901 (תרס"א) הוא התחתן עם חייציה >מרים חיילה < וואזנר מדונאסערדאהעלי, בת ר'

בנימין זאב וואלף הלוי (וילמוש) וואזנר ומ' עלטשל לבית הופמן >בת רבי מיכאל הופמן-פאפא ר"מ בסערדאהעלי, תלמיד החת"ס <.

חייצ'ה נפטרה כעבור כמה חודשים, ב- 21 ביוני 1901 (ד' תמוז תרס"א) >ונקברה ליד אמה בסערדאהעלי<, ובינואר 1902 (תרס"ב) נשא משה לאשה את סערל >סרכה< (Szidonía), בתו של הרב בקיש-קערעש (Kiskörös) רבי משולם רובינשטיין ושרה פייגלסברג (Feigelsberg). (גם לסערל היו אלה נישואים שניים, בעלה הראשון היה ר' שמואל ב"ר עזריאל פרידמן מסערדאהעלי, נפטר בשנת 1900). משה וסערל התגוררו בקיש-קערעש עד לגירוש 1944 (תש"ד).

ילדיהם: 1. אילונה >יסכה<, ילידת 1902 (תרס"ב). בעלה הראשון ארמין >ר' חיים נפתלי צבי< הרצל מפאקש, התגוררו בבודפשט >נפטר בבודאפשט א' סיון תרצ"ו ונקבר בוואדקערט<. בעלה השני של אילונה היה פיליפ גוטליב (אחרי השואה). >נפטרה כ"ח אייר תשנ"ה<. 2. אנה ילידת 1906 (תרס"ו), בעלה ר' דוד וייס מבאלאשא-יארמאט (Balassagyarmat). 3. ר' משולם פנחס הלוי יליד 1909 (תרס"ט), אשתו מ' אסתר שפרייא מפולגאר, התגורר במישקולץ >נהרג עקה"ש<. >חתנים נוספים של ר' משה: ר' חיים קניג מסארוואש, ר' יחיאל דוב מנצר בבני-ברק<

רבי זאב צבי (וואלף הרש) פולאק חזן בווישעווע

נולד בשנת תרי"ב [לפי מצבתו: תר"ח] באויבער-וישעווע (Felsővisó), בנם של ר' בצלאל פולק (נפטר ב-2 בפברואר 1873 (תרל"ג), בן 63 שנים) ומ' שרה אסתר פרוכטר.

אחיו ר' יוסף מרדכי פולק היה בעל בית המרזח (נפטר ב-31 במאי 1908 (תרס"ח) בגיל 73, אשתו מ' טויבא לבית נאגלר, היה להם בן בשם ר' מאיר, שהיה שוחט בווישעווע), ואחותו מ' ביילא (נפטרה ב-15 באוקטובר 1917 (תרע"ח) בגיל 80, אשת ר' עזריאל שטיין).

ר' וואלף הרש נשא בשנת תרכ"ח בהיותו בן 16 [להנ"ל: 20] את מ' חנטשא בת ר' אברהם הוס ומ' רחל קסירר בפעטראווא (Petrova). בספרי המטריקל של וישעווע כתוב לפעמים חנטשא הוס, ולפעמים כתב חנטשא קעסנער, אבל אני חושב, שזו אותה אשה.

תשעה ילדים נולדו להם באויבער-וישעווע: **אברהם**, 15 בנובמבר 1868 (תרכ"ט); **פערל**, 26 במרץ 1870 (תר"ל), נפטרה ב-27 במאי; **חיה איידה** (Eidje), 16 בנובמבר 1871 (תרל"ב); **בצלאל** (? - Calel), 1 בינואר 1874 (תרל"ד), נפטר ב-19 במאי 1883 (תרמ"ג); **איציק**, 20 במאי 1876 (תרל"ו); **ישראל**, 1 במאי 1878 (תרל"ח), נפטר ב-15 בספטמבר 1881 (תרמ"א); **שרה אסתר**, 18 באוקטובר 1880 (תרמ"א); **רחל**, 18 בספטמבר 1883 (תרמ"ג); **רבקה**, 12 במאי 1886 (תרמ"ו).

ר' וואלף הרש פולק נפטר בכ"ו כסלו תרע"ב ממחלת לב. לא נפטר בבית חולים. בבודפשט אלא בכיכר טעלעקי שברובע ה-8. ייתכן שהוא בא לכאן לבקר קרוב.

בספרי הרישום של ווישעווע רשום תמיד עיסוקו כסוחר, אבל בספרי רישום הפטירות של בודפשט רשום שהיה חזן.

נוסח מצבתו: זכרון לדור אחרון / אשר פה נטמן / בר אוריין ובר אבהן / למד תורה בעוני וצמאון / צבי וחמיד בזמירות ..ה / להלל לדר מעון / בן ארבעה וששים שנה / בשנת ת"ע"ר"ב / באור צדיקים לשכון / אה למושב / ה"ה מו"ה זאב צבי ב"ר בצלאל ז"ל / מאובער ווישווא / נפטר כ"ו כסלו / ת"נ צ"ב"ה / POLLAK WOLF.

רבי צבי הרש ווירדיגער שו"ב ומ"ץ

בואמאָשפּערטש

נולד בשנת תקצ"ז (1837) [לפי המצבה: תקצ"ג] בגליציה, ב"ר יחיאל (Mihály) ווירדיגער ומ' חיה עטא לבית לעווי.

היה כנראה נשוי פעמיים, מאשתו הראשונה מ' שינדל מארקוס מצאתי שלושה ילדים:

מ' פריידה, ילידת תרי"ט, בעלה ר' מאיר רוטמן. נפטרה ב-ד' טבת תש"ג בבודפשט.

ר' אברהם, יליד תר"כ ב-Zsuraf, פולין (כנראה Zurawica ליד Przemyśl). בשנת 1887 (תרמ"ז) נשא את צילי בת שאלאמון וינטער שוחט ב-ערמיהאליפאלוה. ר' אברהם נפטר בשנת תרצ"ה כנראה, ונקבר בערמיהאליפאלוה. נוסח מצבתו: אברהם הלך בדרך נכונה / בדרכי טובים שב ופנה / רצוי לכל במעשה ובמענה / היה זריז במצות ובאמונה / מקומו יהי בגן עדנה / מו"ה אברהם בן המנוח / ר' צבי הירש ווירדיגער / נפטר כ"ט חשוון? תרצ"ה? / ת"נ צ"ב"ה'.

Mihály (יחיאל?), יליד 29 דצמבר 1872 (תרל"ב) בקנטור-יאנושי (Kántorjánosi), מסתבר שנקרא על שם סבו. אשתו מ' חנה רוזנברג מטיסא-

סעליש (Tiszaszölös). התגוררו בטיסא-פירעד (Tiszafüred). נפטר בכ"ה כסלו תרצ"ט.

אשתו השנייה של הרב צבי הרש ווירדיגער, מ' **ראכל** (רחל) בת ר' שמואל ומ' חנה יוטה (יאנקה) **קזלשטיין**, נולדה בשנת תרכ"א (1861) בגליציה. נפטרה ג' ניסן תרפ"ט ונקברה בבית החיים האורתודוכסי (גראנאטוש) בבודפשט.

ילדיהם נולדו כולם בוואמאש-פערטש, בספרי המאטריקל שם הוא נזכר כרב מסדר קידושין, שוחט, מוהל וש"ץ:

ר' **יצחק** יליד 22 במרץ 1884 (תרמ"ד). כנראה היו לו שלשה זיווגים. שם אשתו הראשונה איני יודע (התגרשו), אשתו השניה פאני בת ר' מנחם אטלס שוחט בווארפאלוטא (Várpalota) ומ' אסתר גליק. אשתו השלישית רגינה בת ר' פרץ דאער (Dauer) ומ' לאה שטרנברג בבודאפשט. (בעלה הראשונה של רגינה, ר' דוד לאמפל). לאחר השואה ניהל ר' יצחק את בית הכנסת 'רעים' אהובים' ברחוב Nefelejcs בבודפשט. נפטר בבודפשט י"ב אלול תשי"א.

מ' **חיה עטל** ילידת 16 בנובמבר 1885 (תרמ"ו), בעלה ר' שלמה זלמן אוסטר יליד פרוסינוב (Prusinow), גליציה, אמו מ' גולדא קזלשטיין. היה קצב בכיר גראי שבבודפשט.

ברנאט יליד 10 במאי 1886 (תרמ"ו), אשתו פאני אוגנר. התגוררו בנירמאדה (Nyírmada), ולאחר מכן בנירדהאזה (Nyíregyháza).

האני ילידת 1888 (תרמ"ח), נפטרה ב-15 בדצמבר 1895 (תרנ"ו) בגיל שבע.

ר' **אהרן** יליד 21 בפברואר 1890 (תר"נ). אשתו מ' לאה וייס מקאסאן (Mezőkaszony). התגוררו בבודפשט והוא שימש כמורה בקהלה האורתודוכסית. על פי רישומי הפטירות, נפטר ב-11 ביולי 1944 (תש"ד), תוך כדי הובלתו ברכבת לכיוון גרמניה.

ר' **משה**, סוחר, יליד 1 בנובמבר 1891 (תרנ"א), אשתו ערזשעבעט רוזנר מראקוש-פאלוטה (Rákospalota). נפטר בבודפשט ה' שבט תש"ח.

מ' **רבקה**, ילידת 28 ינואר 1894 (תרנ"ד). בעלה ר' יחזקאל דוד פישר. בשואה גורשו מנייפסט (Újpest).

הרב צבי הרש עבר לבודפשט ואח"כ כיהן שם כמשגיח, אבל עדיין לא מצאתי עדויות כלשהן אם עבד בשירות הקהלה האורתודוכסית או הניאולוגית. נפטר בבודפשט ב-2 באפריל 1908 בשעה 9 בבוקר, במוסד ברחוב עלעמער.

נוסח מצבתו: פ"ס [פה ספון] / הרב המופלג בתורה ומע"ט / מו"ה / **צבי הרש ווירדיגער** / זצ"ל / ציון זה למי הוא הלא תשאלו / הן רב שבחים בו לא יעלו /

בשוכן בה יתקיים לך דומיה תהלה / רוח יקר היה לא נמצא בו עולה / ישר היה
ונאמן איש חסיד ועניו / שמו לעד לברכה בלב שמונה בניו / חי ע"ב שנים ונפטר
ביום ר"ח ניסן תרס"ה / שם אמו חיי עטי[ל?]/ תניצ'ביה'.

נוסח מצבת אשתו השניה [בביה"ח האורתודוכסי (גראנאטוש)]: פ' ט' / האשה
הצדקת המהוללה במעלות נשגבות / מר' **ראכל** ע"ה / אלמנות(!) מו"ה צבי
ווירדיגער ז"ל / עלתה למרום ביום ג' ניסן תרפ"ט לפ"ק / רבות עשית לשם שמים -
חן וכבוד נתת לבית / אשת חיל עטרת בעלה - נהפך הכנור לאבל ושית / כי היית
בנקיון כפיים - המר לנו ש-ד-י איך שודדנו / לב ונפש טהורה ויקרה - יקרה מפנינים
למה עזבתנו / בניך ובנותיך זועקים שבר - וכלילת יופי אורנו אבדנו / תפארת חיינו
חצב לך קבר - טובת לב ששון בניה / ה' הטוב יגמול מעשיה / [=ראכל בת חנה
יוטה] תניצ'ביה'.

הרב שלמה יהודה הכהן שפיצר

מערכת 'עלי זכרון' בני ברק

לפני תשעים שנה (19)

תקציר ידיעות על מאורעות, קהלות ואישים מלפני כ-90 שנה, מתוך העתונות היהודית: Hagymany (מסורת) (להלן בקיצור Hag); Egyenloseg (אחדות) (להלן בקיצור Egy); Juedische Presse (יידישע פרעסע) (להלן בקיצור: Der Israelit; (דער איזראעליט) (להלן בקיצור: Is); Zsido Ujsag (עתון היהודי) בעריכת הרב ארי' ליב גרוסברג (להלן בקיצור: Zs. U.

סיקסא - ב-כ"ה אב תרפ"ו נערכה גילוי אנדרטה שהוקמה לזכר אנשי חיל שנפלו במלחמת העולם [הראשונה], ביניהם 18 יהודים. ע"פ בקשת השלטון נאם מטעם הקהילה היהודית הרב הראשי מאנו [מנחם מנדל] שיק. (Zs.U. גליון 36 י"ד תשרי תרפ"ז עמ' 10)

קולטה - בש"ק פרי' כי תצא [י"א אלול] דרש הרב הראשי [יוסף] ה[רש] דושינסקי מחוסט שהגיע לכאן לביקור קרובים. בהזדמנות זו באו אורחים רבים מפרשבורג, גאלטא, קומורן ודונאסערדאהעלי ואף מהונגריה, להתענג מדברי תורתו של הרב שנאמרו בהזדמנויות שונות לאורך כל השבת. ביום ראשון השתתף בבחינת תלמידי היסודי התורה' ביחד עם הרבנים הראשיים [יוסף] אבלס מוועלקי-שרלוהי ו[לוי שלום] פירסט מצ'וז. המוסד הוקם לפני 35 שנה ע"י הרב יוסף צבי נויהאוז זצ"ל, ובעקבות הצלחת המוסד נוסדו ת"ת תחת השם הזה בהרבה מקומות. בני המנוח ממשיכים לנהל את המפעל בהצלחה יוצאת מן הכלל. (J.P. כ"ט אלול תרפ"ו גליון 36/7 עמ' 264)

שומוריה (סעמריק) - ב-י"ב אלול נכנס לתפקידו כרב הראשי [אברהם יעקב] קופל זינגר, הדיין לשעבר של קעזמארוק. רבים נוכחו במעמד ביניהם ידידו הרב [ברוך] קונשטאט מפולדא. (J.P. כ"ט אלול תרפ"ו גליון 36/7 עמ' 264; Zs.U. גליון 36 י"ד תשרי תרפ"ז עמ' 5)

פרשבורג - ב-ט"ז אלול נפטר בדמי ימיו כאן מר היינריך [הב' חנוך ב"ר שלמה ארי' הלוי] גרינספעלד ז"ל, ת"ח ירא שמים מובהק. הוא שימש כנשיא חברת לימוד 'אגודת רעים' ובשם הספידו בעת הלוייה מר י. דונאט. הרב הראשי [עקיבא] שרייבר שהמנוח היה תלמידו העניק לו את התואר 'מורינו' טרם הובא לקבורה. (J.P. כ"ט אלול תרפ"ו גליון 36/7 עמ' 263)

ארגון 'מבקשי תורה' חגג ב-י"ט אלול את 10 שנות קיומו במסגרת עריכת סיום של מסכת ב"מ. השתתפו בראש וראשונה הרב הראשי [עקיבא] שרייבר וכן נציגי הנהלת הקהילה. בית הדין, ארגוני בני תורה שונים. בארגון רשומים 140 צעירים שעוסקים במלאכה ומקדישים עתים לתורה. המגיד שיעור הוא הרב סאלומון [שלמה זלמן] אונסדורפר, שגם דרש בסעודה. לפניו דרש הרב הראשי באריכות וחילק את ברכותיו לחברי האירגון, ועודד אותם במשימתם. אחריו נאמו נשיא הארגון יוסף ווייס וסגנו

בה יושלם חי' וס' ה' אל הרסי.
כבוד מרכו אנרת ישראל הוי' בעיה
בראמיסלאווא: סלאוויי.

אדושה! כי החרסים והסלוח בעניי שני כל
ישראל נשאות לחרט שמים, הנו פנים אליכם אינן נשכח
במקשר רחמים ורחמים, נכור אידים: אשר בארצנו הוי', ולא
על זכר חנו' או פנים אליכם בה, לא על חסד ועל הכנכל
אנו מקשים ברנו, וז' כי אם על זכר הנשמה נשמת עם ישראל,
נשמת אלפי ילדי קדש, אשר סבת מרחצת עליהם.
אנה ישראל יסרה בארץ מספר מספר כל בני חיה
לנפם ולנפם. בני חלמוד גליון אשר רוח ישראל סבת שטורה
בהם המכנים ומגלים צאן קדשים על מכשני החרטה והרעה,
בני חלמוד הורה אשר אמת כלם בני בור החרטה והי,
אשר יהיו לו לשען ולסחף נגד החרסים והרעים של הכסירה
והמחנות והמפריצים בעודי לשהן כרם ה' צבאות עי' החרט
המר והמרי של המכנים והרעים מקרב באו למען ולמלח
כל חרש ורת. בעמל רב יסרה אנה ישראל את מקדשי נשם
אלה וכתבאסאז מוכה החרטה את סומם של שנים,
ונמני לאמנא אלה נשאו פ' ברכה קדש הללית, סאח ולדים
וילוח את מנצי בהם את מונם החרט' וחרט' וחרט' וחרט'
נאמנם לארצות ולחרט' אנה ישראל הורה נשמה בחרטה
וכתבאסאז. לפי הורה הנביא והרעה עם החרטים וישוב
בארץ, והכל ה' אלה נחטרו וקמים עד היום ברכ מרכי
ע' ארץ וגם כתבאסאז החרטה, אשר ארץ שמו ישבנו
בהם.

ועתה לרגל המשבר הכלכלי השורר בארצנו הגולה באו
בנים עד משבר, והכנסת נחמשה הרכה מאר ונורה כלי צמי
חי לסבור אל אלה לבנו ידאב ויכאב בהעלותו על לבנו את
האמן הנרא הנפ' לארץ אה דודי ה' אלה יתפזר לכל
רח' ויכלו לרש' וז' מצי לרם כל הספר השונים אשר יורים
מישמות לארץ הפלסתי הוי' לדרעל, את נשמות החרטים
וישמות בעניי החרטה: וז' מציאם את לו לחיבה לחרט' צערת
לדים ואנו נאמנם ברכה ארץ כנעל הוי' שדעו לחרט'
את המצב הקשה ויחברו להם שירים נאמר עתה טול עזרת
והחרטה כאי, ואנו נחבר להם הסנה בחרט' את ששארית
ישראל לא נשם את ארץ וכל א' יתעורר לעזרה ולחלה
וישוע קרובה הוי' לנו.

רחמי ורחמי החרטים עליכם ועל בנים ויכר אהנם
בשנה טובה ומאשרה והכנסת וחרט' מספר החרט' לאחר
לדים מוכים, בעזרת החרטים בברכה מוכים ומצפים לישועה
בביא.

בעיה חרש החרטים הרסי, עזרי ירושלים הוביא.

יוסף חיים ואננענפעלר אלי קלאצקין
משה פלערס, ארץ זלמן מעלצ'ה
ישראל משה וילבערמאנץ
מרדכי ליב רובין

מקס פרומער וכן נשיא הקהילה דוד קראוס
בירך את הנוכחים והדגיש את החשיבות
המיוחדת של חברת 'מבקשי התורה'. אחרון
הדרשנים היה הרב [אברהם בא] הרצל. (J.P.)
כ"ט אלול תרפ"ו גליון 36/7 עמ' 263

פניית גדולי א"י אל מרכז אגודת ישראל
בפרעשבורג לסייע למוסדות החינוך בארה"ק.
(J.P.) כ"ט אלול תרפ"ו גליון 36/7 עמ' 262

ב-י"ט אלול היתה האסיפה הכללית של חברת
'יסודי התורה' ונערכו גם הבחירות להנהלת
החברה. ניהל את האסיפה ר' משה געלבער. (J.P.)
כ"ט אלול תרפ"ו גליון 36/7 עמ' 263

ב-כ"ו אלול הובא לקבורה בהשתתפות קהל
גדול יעקב גרינוולד זצ"ל, ת"ח ירא שמים
מרבנים. ראשון המספידים היה הרב [שמעון]
הירשער ואחריו הרב ש[מואל] דונאט ולבסוף
הרב הראשי [עקיבא] שרייבר שהדגיש את
פטירתו הפתאומית של הנפטר והחי יתן אל לבו.
(J.P.) כ"ט אלול תרפ"ו גליון 36/7 עמ' 263

ארגון מחדש את נושא הכשרות. בחנויות בהם
נמכרים מוצרים כשרים וכן מסעדות כשרות,
הקהילה רואה חובה לדאוג לסדר את נושא הכשרות על הצד הטוב ביותר. גם הרב
הראשי [עקיבא] שרייבר שם דגש על כך בדרשתו האחרונה בשבת שובה. בדרשתו הורה גם
יצא בתקיפות בנושא צניעות מלבושי הנשים והבנות שלאחרונה מזלזלים בכך אפילו
ברשות הרבים. (J.P.) גליון 38 ט' תשרי תרפ"ז עמ' 268-9

על אודות השאלה האם שטרות של מכירת חמץ חייבות בביוול רשמי. בלשכה
המרכזית של הקהילות האורטודוכסיות נתקבלה תשובה רשמית ממשרד האוצר
מפראג מה-17 ספטמבר [ערב יוכ"פ], ובה הובהר שהיות חמץ המכירה היא לתקופה
מוגבלת והקונה נתן רק סכום סמלי ע"ח המכירה של
החמץ, אין צורך בביוול בהתאמה לסכום המכירה אלא
רק בביוול המינימלי של 5 קרונות. הרשויות יכולות
אבל לדרוש הוכחה על כך שהמכירה התבטלה לאחר
החג. (J.P.) גליון 39/40 י"ד תשרי תרפ"ז עמ' 278

מודעה אודות הרישום הן ל'יסודי התורה' והן לישיבה
הקטנה. (J.P.) גליון 38 ט' תשרי תרפ"ז עמ' 269

ישיבת התורה פיינסבארג
Die Einschreibung in der Horeh in Bratislava, wird
am Freitag, den 1. September, um 10 Uhr, im
Donnerstag, den 2. September, um 10 Uhr, im
Neue Schüler müssen um ihre Aufnahme spätestens bis
am Freitag, den 1. September, schriftlich ansuchen unter Beifügung ihrer Schul-
zeugnisse und ihres Geburtszeugnisses.
Es wird hiermit aufmerksam gemacht, dass die Schüler
nur solche Wohnungen beziehen können, welche ihnen von der
Leitung zugewiesen werden.
Vorstand der Jüdischen Horeh.

ישיבת התורה פיינסבארג

דוא אינזיכטינג אן דא ישיבת סבת חורר כנה כנה
ד' רבית ה' ס' ס' ס' 2 אדר נג' אנה ארשענעמאנאס
ביום א' וי' ס' אקטנס נאך חסל סעריס שטאטסערע.
דיא לייפונג

פישטאני - י"ט אלול היה יום גדול לקהילה. ביום זה אישרה הנהלת הקהילה את תקנותיה. זה לא סוד שהמתנגדים לחרדים הרימו את ראשם במיוחד כאן, היות והרב הראשי [קלמן] וועבער הוא גם ראש הלשכה החרדית של קהילות סלובקיה. לכן ראו הן הציונים והן אנשי מזרחי כמטרה להפר את האחדות בקהילה ולהכניס כמה שיותר נציגים לגוף הנהלת הקהל, ועיי"כ ליכות בהשפעה. כאשר נוכחו לדעת שזה לא עלה בידיהם ניסו ללא כל הצלחה לערער על תוצאות הבחירות בפני השלטונות, אך הללו דחו את נסיונותיהם ואישרו את תקנות הקהל. על אף הצהרותיהם שהם יארגנו קהילה נפרדת טרם מימשו את זה. (J.P. כ"ט אלול גליון 36/7 עמ' 262 ; Zs. U. גליון 33/4 כ' אלול תרפ"ו עמ' 14 וגליון 36 י"ד תשרי תרפ"ז עמ' 5)

בודאפעסט - נפתח בית מדרש חדש ברח' טשאקי מס 9. בשבת האחרונה היתה חנוכת הבית בנוכחות כל הנהלת הקהילה ובראשם הנשיא אובודאי אברהם פרוידגר שבערב שבת לפני כניסת השבת הדליק את 'נר התמיד'. את הדרשה של חנוכת בית המדרש דרש הרב זוסמן ויקטור [פישל]. (Zs.U. גליון 33/4 כ' אלול תרפ"ו עמ' 13)

בשבוע שעבר (י"ז אלול) נפטר בגיל 58 אהרנפעלד שאנדור [שמעי] מצאצאי החת"ס וחבר הנהלת הקהילה לאחר ניתוח שעבר במינכן. גופתו הועברה לכאן ונקבר בהשתתפות קהל גדול. ראש המספידים היה הרב זוסמן ויקטור [פישל] שהדגיש את ימי האלול, וכן את הצורך בחינוך הבנים והבנות ברוח ישראל סבא. אחריו הספידו הרבנים שטייף יונתן וי[וסף] יאקב גרוס, בשם ההנהלה שטרן שאמו ובשם הח"ק ד"ר פרידמן איזידור [ישראל], בשם המשפחה רוזנבאום גיולה ובנו הצעיר של הנפטר. אומרים שהאלמנה תקים קרן לזכרו של המנוח. (Zs.U. גליון 33/4 כ' אלול תרפ"ו עמ' 13)

במטרה לייסד אירגון 'תפארת בחורים' ארצי, הנהלת הלשכה המרכזית פנתה לשלטונות בכדי לרשום את האירגון באופן רשמי. (Zs.U. גליון 35 ט' תשרי תרפ"ז עמ' 3)

הרב קופל רייך שמתקרב לשנתו ה-90, דרש ביום כפור בבית הכנסת הגדול והתפלל לפני העמוד את תפילת הנעילה, כאשר כל הציבור התענג על מרצו הרב ולבסוף איחלו לו עד מאה ועשרים. (Zs.U. גליון 36 י"ד תשרי תרפ"ז עמ' 10)

הקהילה נפרדה ממר קיש אדולף ראש הקהל של בית מדרש ברחוב טומפה שעומד לעלות לא"י בקרוב. בין המברכים היה הרב ישראל וועלץ ו-וולף עקשטיין מורה בת"ת של בית הכנסת שקיש יסד. (Zs.U. גליון 36 י"ד תשרי תרפ"ז עמ' 12)

לעבעלק - בישיבה המקומית נערך המבחן של סוף זמן הקיץ. הציבור הביע את שביעות רצונו ושיבחו את מאמצי הרב משה [הלוי] פולאק. הלה שיבח את מוסד 'תומכי התורה' וביקש לעשות מאמצים לתמוך בחברה הזאת. (Zs.U. גליון 33/4 כ' אלול תרפ"ו עמ' 16)

מאקו - הודעה בשם הרב אפרים רוזנפלד בדבר מגביות שנערכות עבור הישיבה ובית הכנסת בצירוף מסמכים שהוא ו[חותנו] הרב הראשי [רבי משה פורהאנד] כביכול חתומים עליהם. על הציבור לדעת שמדובר בזיופים חמורים. (Zs.U. גליון 33/4 כ' אלול תרפ"ו עמ' 16)

קאשוי - עקב גידול הקהילה נצרכה הרחבת בית הכנסת וכן צמוד לו ת"ת. הנחת אבן הפינה היתה ביום א' דסליחות, ובה דרשו הרב משה גוטמן והרב הראשי שאול בראך. (Zs.U. גליון 35 ט' תשרי תרפ"ז עמ' 4; J.P. גליון 38 ט' תשרי תרפ"ז עמ' 269)

ישיבה גרינדונג.

אונטער לייטונג ה"ח אב"ד דפה שליט"א ווירד מיט בעניגן דעם קאָממענדען זמן איינע ישיבה עראָפֿענט. וואָכענטליכער נעבן-שיעור ווירד דורך דעם "תופס ישיבה" ת"ח מופלג כה"ר משה זאב ראָזענבערג פֿאָרגעטראָג.

נאָך דער אויף אויף דיא בחורים שטרענגע אויפֿזיכט האָבען ווירד, בחורים, דיא דאָס ישיבה לערנען ערשטאָנען, אָבער נאָך קיינע פֿערטיגען שיעור-געהער זינד, ווערדען דורך דעם תופס ישיבה פֿלויסיג אונטערזיכט-טעט, פֿאַרלייגט אויף דעם ערשטען זמן איזט פֿיר 15 בחורים קאָסטמאָגע אונד מענזא בעזאָרגט, אויסערדעם קאָנען אויך בעמיטעלעט בחורים פֿיר מאָסיגען פֿרייז פֿרוואַט-קאָסט האָבען.

בחורים, דיא אויף אויפֿגאָהמע אין דער ישיבה רעפֿלעקטירען, קאָנען זיך שוין יעצט וועגן-דען אן ה"ח אב"ד דפה שליט"א פֿישפֿיקלאָג-דאָני אונטער אָרעססע:

Strausz Ábrahám főrabbi,
Püspökladány.

פושפוקלאדאני - בנו של הרב הראשי מפרסם מודעה באידיש בשם אביו [רבי אברהם הלוי שטראוס], כי עומדת להיפתח ישיבה במקום ומתקבלים בחורים שיסופק להם מזון, ולחלשים ידאג ת"ח מובהק אחד לקדמם בלימודים. (Zs.U. גליון 33/4 כי אלול תרפ"ו עמ' 18)

הרחבה של המודעה הקודמת. מוזכר תופס הישיבה הרב משה זאב רוזנברג. עבור 15 בחורים מובטח 'מנזא'. על המודעה חתום הרב הראשי אברהם שטראוס. (Zs.U. גליון 35 ט' תשרי תרפ"ז עמ' 3)

ביהאר-נאג'באיוס - לפני ר"ה נכנס לתפקידו הרב בריסק פערענץ [נפתלי] כרושם מטריקל מחוזי. לאחר קבלת הפנים שנערכה מטעם השלטון בחצר בית הכנסת, ובה נאמו נציגי הדתות והשלטון המקומי, נכנס הקהל לתוך בית הכנסת ושם בירך אותו חמיו רבה הראשי של סיקסו שיק מאנו [מנחם מנדל], ואחריו הרב החדש דרש את דרשת הבכורה שלו, בה הצהיר על תכניותיו לעתיד. בערב בסעודה עבור 80

מוזמנים דרשו: הרב החדש, ואחריו חמיו, אביו [רבי נתן צבי בריסק] רבה של מאג'ארטשעקע, וכן הרבנים הראשיים של נאדאודוואר [רבי ישראל הלוי יונגרייז], פושפאקלאדאני [רבי אברהם הלוי שטראוס], טיסאדאדא [רבי דוד יעקב בריסק] ונעמשעסאלוק [רבי דוד שיק]. כן דרשו גם נציגי קהילות שונות. (Zs.U. גליון 36 י"ד תשרי תרפ"ז עמ' 10)

טרנסילבניה (רומניה) - הרבנים הרב [שלמה זלמן] אולמן מביסטרצה, הרב [מנחם] סופר ממארוש-ואשרהעלי והרב [ישראל] פרוינד מסאסרעגעני, התייצבו עם נציגי הלשכה האורטודוכסית בפני המלכה בעת שהותה במרחץ סובטה, לבקש את המלצתה בדבר שחרור תלמידים יהודים מביקור בבתי ספר הכלליים בשבתות וחגים. (J.P. גליון 38 ט' תשרי עמ' 269; Zs.U. גליון 36 י"ד תשרי תרפ"ז עמ' 12)

ורבובה (וערבא) - הכנסת ספר תורה בשבת שובה ע"י הראב"ד המקומי יצחק ווייס. ההכנות החלו כבר בער"ה כאשר רבים הגיעו לבית הרב לכתוב את האותיות האחרונות של הס"ת. כל הציבור הוזמן להכנסת הס"ת. ובהתאם למנהג המקובל הובא הס"ת לבית מדרשו של הרב מביתו. לאחר מנחה דרש הרב ווייס חריפות ומגידות. מפאת הצפיפות וחוסר מקום זה היה מחוץ לבית המדרש. הוא שילב בדרשתו גם עניני מוסר הקשורים ביום הכפורים הקרוב. מזמורים ושירים חסידיים נשמעו עד כניסת הלילה [מוצ"ש]. (J.P. גליון 39/40 י"ד תשרי תרפ"ז עמ' 278)

טיסה-אילאק - הקהילה נפרדה מקהילת האם שלה נאג' סעללעש, ובחרה כרבה את הרב סאלומון [שלמה יצחק הכהן] שינפלד, נכדו של הגאון מסעלעש [רבי פנחס חיים קליין]. (Zs.U. גליון 36 י"ד תשרי תרפ"ז עמ' 5)

סערדאהעלי - מר הרצפלד מארטון מוואץ (ואיטצען) מדווח לנו על נסיעתו לסערדאהעלי ועל פגישותיו עם 2 רבנים המועמדים למשרת הרב הראשי במקום. האחד הרב אנשיל [כ"ץ] אמר ש"יהיה שמח לו המצב היה נשאר בלי שינוי, ז.א. שנינו נשאר דייני הקהילה. קשה לי לראות שאצטרך להיות תחת מרותו. והיה אם הוא יהיה הרב אעזוב את המקום. אבל זה לא יקרה כי תומכיי לא יתנו יד לזה". ביקרתי את המועמד השני הרב הילל [ויינברגר] בנו של הרב [שמואל לוי] המנוח. ההתרגשות נראית על פניו. הוא אמר לי ש"הרבנים של מאד [רבי מרדכי ליב וינקלר] ו-וואץ [רבי ישעי' זילברשטיין] הזהירו את הקהילה שזכות הראשונים יש לי על משרת הרב. הרוב לצדי. לאחר הבחירות הכל על מקומו יבוא בשלום. מסיבות שונות אינני מאמין שתהיה פילוג בקהילה". לפני שנפרדתי אמר לי: "שאיין לו מושג למה קמו לו מתנגדים ששונאים אותו בחינם. כל חיי מוקדשים לתורה ועבודה בלבד". (Zs.U. גליון 36 י"ד תשרי תרפ"ז עמ' 5)

טשורנא - בת"ת עץ חיים נערך המבחן החצי-שנתי עבור 50 תלמידים, בנוכחות הרב הראשי [זאב וואלף כהנא] והרב [דוב בער] קליין שאיחלו הצלחה למוסד. (Zs.U. גליון 36 י"ד תשרי תרפ"ז עמ' 10)

זעברעצין - הח"ק המקומית החליטה באסיפה על הקמת בית חולים. לצורך זה נאסף הסכום הראשוני עבור רכישת בית החולים הצבאי הישן. העסקנים שפועלים בנידון הם: ד"ר גוטפרינד שמואל, ברנפלד שמואל ובלס עדע [אלוי]. בהצהרת הכוונות נאמר שבית החולים יתנהל ברוח האורטודוקסיה. (Zs.U. גליון 36 י"ד תשרי תרפ"ז עמ' 11)

פעלדעש - לאחר הפסקה זמנית של פעילות הישיבה המקומית הודיעו על חידוש הלימודים בזמן הבא. ניתן להירשם אצל הרב יעקב [הלל הלוי] לוינגר. תלמידים נצרכים יקבלו עזרה. (Egy י"ז תשרי תרפ"ז עמ' 15; Zs.U. גליון 36 י"ד תשרי תרפ"ז עמ' 12)

מאטערסבורג (מטרסדורף) - מודעה! משרת השוחט והשליח ציבור בקהילה זו הוא באיסור עד שלא יגיעו להסכם עם השוחט והש"ץ של עכשיו ועם הקהל. על החתום שמואל [ב"ר] משה געווייץ ש"ץ במאטרסבורג. (Zs.U. גליון 36 י"ד תשרי תרפ"ז עמ' 14)

מה קרה בבערעט'ואויפאלו?

(Egy כ"ה אלול תרפ"ו עמ' 26)

בקרב יהודי המקום ההתרגשות רבה. ב-כ"ב אלול אמורה היתה להיות הקמת מצבתה של [הרבנית חיה שרה] אשתו של הרב אברהם [עמרם] בלום רבה המנוח המלומד של הקהילה. לטכס הגיעו גם בניו הרב בלום בן ציון מסארוואש והרב בלום מור [משה נחום] ממישקולץ. אבל הקמת המצבה לא נערכה מפני ששני הרבנים עזבו את כפר מולדתם לפני הטכס.

מתוך הידיעות שהגיעו מתברר שבעת שהגיעו לתחנת הרכבת הם נחקרו בדבר זהותם. חקירה זו, שהיא מקובלת עבור כולם היות ותחנת הרכבת היא גם מעבר גבול, לא היתה חלקה לגמרי, על אף שכמה אזרחים מכובדים ביניהם נשיא הקהילה אסטלוש יוז'עף התערבו וקיבלו על עצמם כל האחריות עבורם. אמנם בעת החקירה, שנערכה באולם ההמתנה של תחנת הרכבת, לא נוכח נשיא הקהילה, אבל למחרת הוא והעו"ד ד"ר פלדמן הודיעו את המקרה לשופט הראשי ולמפקד המשטרה. שני האדונים הם אנשים הגונים ונתנו הוראה לחקור את המקרה. שני הרבנים לא ביקרו את קבר אדם ועזבו את בערעט'ואויפאלו.

ממקור אחר כתבו לנו כדלקמן:

מערכת נכבדה! הגאון המפורסם ב. עמרם שפעל כאן בבערעט'ואויפאלו כרב ראשי במשך 35 שנה, וזוגתו עמה הוא חי לאורך 50 נפטר אשתקד. הח"ק מקימה מצבה לרבנית מחר יום רביעי כ"ב אלול בשעה 9 לפנה"צ. שני בניה שבחיים בן ציון בלום רבה הראשי של סארוואש ומור בלום רב במישקולץ, הגיעו היום בשעה 3 עם הרכבת להשתתף בהקמת המצבה לאדם. בתחנת הרכבת הם נעצרו לצורך זיהוי. אמנם במקרה היו אצלם תעודות ומכתבים וכן הזמנת הח"ק, אך כל זה לא עזר להם. כל טענותיהם, שהם ילידי המקום והם גדלו כאן ושהם משמשים כרבנים ידועים ומוכרים בקהילות גדולות והם דוברי הונגרית, לא עזר. לחנם הגיעו כמה אזרחים מכובדים, ביניהם אסטלוש יוז'עף נשיא הקהילה, שאישרו את הכל וקבלו על עצמם כל האחריות הכספית והמוסרית, והיו מוכנים לתת ערבות עבורם, כל זה לא עזר. לקחו אותם, כל אחד לחוד, אל חדר ההמתנה של המחלקה הראשונה של תחנת הרכבת לצורך החקירה. זה לקח שעה וחצי, והרב ממישקולץ (שיש לו דמות מרשימה ביותר, והוא חתנו של [רבי מאזעס חיים ליטש-רוזנבוים] רבה של קישווארדא [קליינוורדיין]). לאחרונה נבחר הרב בלום פה אחד כרב בנאיווארדא [גרסוורדיין] נראו על פניו אותות מצוקה של ההתרגשות גם לאחר שעות רבות.

ידיעה אחרת על מה שאירע ביום רביעי:

בלום בן ציון רבה הראשי של סארוואש ובלום מור [משה נחום] רב במישקולץ לאחר שהספיקו להירגע במקצת מהמאורעות של אתמול אחה"צ, התחילו הבוקר בשעה 9 עם קבוצת אנשים לעשות את דרכם לבית העלמין להקמת מצבת אמם. הקהילה מהקטנים ועד הגדולים הלכו בדרכים שונות לעבר בית העלמין מי ברגל ומי בעגלה, ושם הם חיכו לרבנים אך הם לא הגיעו...

על פי סיפורם התרחשו הדברים כך: בשעה 9 יצאנו מביתו של הדיין בלום איגנץ [יצחק יעקב] עם קבוצת אנשים לכיוון בית העלמין. בלכתם

ברחוב צעקו אליהם: יהודים תעצרו! נעצרנו. מה אתם מסתובבים ככה? אנחנו לא מסתובבים סתם אלא דרכינו לבית העלמין - השיב הרב ממישקולץ. מיד לבית המועצה!

זה היה מחזה שקשה לתאר איך שהרב בעל הדרת פנים ממישקולץ, ועמו הרב הראשי של סארוואש, וכן קליין איגנץ סוחר סיטונאי של תבלינים מדעברעצין, והדיין בלום איגנץ, נאלצו ביום בהיר לצעוד ברחוב הראשי של העיירה. בהגיעם אל בנין המועצה שוחררו לדרכם מיד.

שני הרבנים בעקבות ההתרגשות והפחד לא העיזו להמשיך לבית העלמין, וכך מבלי שיבקרו את קבר אמם עוד לפנה"צ נסעו לדרכם.

*

מתוך הידיעות הללו נוכחים לדעת שהשלטונות המקומיים שיחסם אל היהודים הוא הגון וללא דופי, מסתייגים לחלוטין מהמקרה הזה שלדעתם הוא יוצא דופן. דעה זו הובעה גם בשיחה טלפונית עם נשיא הקהילה אסטלוש יוז'עף.

תוספת להנ"ל: גם ב-Zs.U. גליון 33/4 כ' אלול תרפ"ו עמ' 13 הובאה ידיעה זו בקצרה, ובסופו: מה באמת קרה? בני הקהילה בכוונה לא רצו לפרסם את מה שאירע, הגם שאנחנו יודעים שעבור השלטונות רצוי לפרסם את האמת, אמנם לפני חמש שנים היתה רווחת עדיין הדעה שמי שמספר נגד השלטון הוא מואשם בבגידה. אבל מה שקרה כאן ואחינו בני ישראל ראו לנכון לדאוג לרגישותו של קצין המשטרה, זה באמת עצוב - גלות!

עוללות

לעלה 44 - רבי נפתלי מאיר בעלז

רבי אברהם ברוך בעלז
רו"מ במאקווא

בעלה 44 עמ' מו נזכרת זוגתו (בזיוו"ש) של רבי נפתלי מאיר בהג"ר אברהם ברוך בעלז מאוהעל שנשפתה בשואה, מלבינה בת רבי יחיאל מעכיל שעהנפעלד מאוהעל. ב'דף עד' עליה שנרשם ע"י בן-גיסה הרב גדלי' ב"ר אלימלך בעלז מברוקלין, היא מופיעה בשם: **רחל** בת מיכאל **ווינגרטון**, נספתה באוישוויץ. ברשימה משפחתית צוין שהיארצייט של רבי נפתלי מאיר עם כל בני ביתו הוא כ' סיון [תש"ד].

שמואל גלינסקי - קרית מלאכי

לעלה 44 - ר' אהרן יהודה רעדלינגער

ב"עלי זכרון" מס' 44 עמ' ס"ה נזכר רבי **אהרן יהודה ליב רעדלינגער** ז"ל מפרעשבורג.

זה נוסח מצבתו שם (בראש השורות ר"ת 'אהרן יהודה'): "פ"י / איש אמונים יקר באנשים תם וישר וירא אלוקים / כה"ר / **אהרן יהודה / רעדלינגער** ע"ה / איש חיל וטוב ורב פעלים / ה' עובד עבודת הקדש באמונים / רץ לבהכ"נ תמיד שחר וערבים / נהל יוצאי חלציו בדרך תמים / ידיו לאל אמונה ירא ה' מרבים / ה' אוהב תורה ולומדיה מנעורים / וגם שם טוב קנה לו במעשי הטובים / דרך אמת בחר ועסק בגמילות חסדים / הלך לקבל שכרו מאת שוכן מעונים / נו"נ בשם טוב יום ב' כ"ב אייר תרס"ז לפ"ק / ש"א **בילה** / תנצב"ה".

לידו קבור אחיו רבי **יוסף רעדלינגער** ז"ל שנפטר בן פ"ד שנה ביום ט"ו טבת תרע"ט.

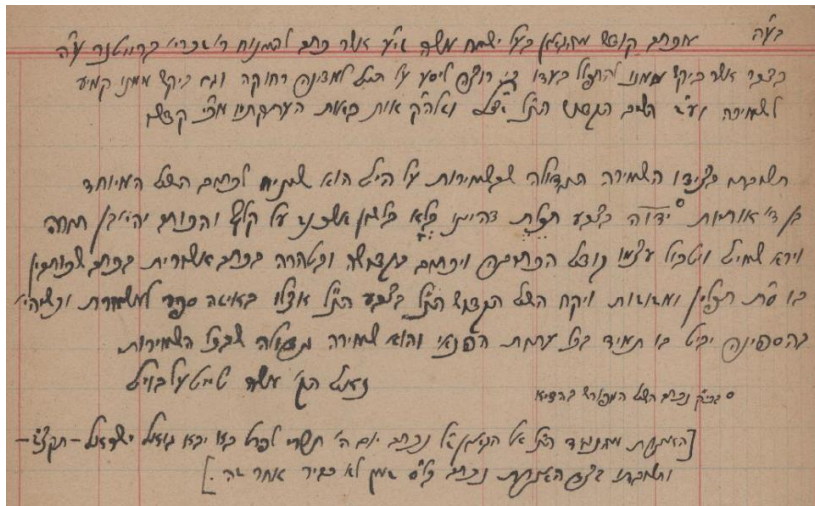

עמרם בנימין וידר - בני ברק

בשולי המכתב: רבי אהרן יהודה נולד בפרשבורג בשנת

תר"א לאביו רבי חיים רדלינגר [נזכר ב'פנקס המוהל חתם סופר' עמ' צו], ולאמו מרת בילה בת רבי ישע'י אופנהיים מפרשבורג [ע"ע שם עמ' תנא], ונימול ע"י הדיין רבי שמעון אופנהיים ורבי צבי הרש יפה. בשנת תרכ"ט נשא את מרת אסתר (נעטי) בת ר' רפאל דייטש ומ' טעלצא מבאאר (מחוז פרשבורג). נפטרה בת ע"ד שנה ביום ב' דר"ח אלול תרע"ו ומנו"כ אף היא בבית החיים החדש בפרשבורג. בתם מרת ברינדל וויילער הנזכרת שם ב'עלי זכרון', נולדה בפרשבורג ביום כ"ג סיון תרל"ד.

בעלה 11 עמ' יד-טו מובאים קצת פרטים על הצדיק רבי זכרי' ברייטנר מנייא-בעטשע וצילום מצבתו בבאלשא-יארמוט (וראה גם בעלה 25 עמ' ו). יש להוסיף שישנה אגרת אליו מבעל הישמח משה' משנת תקצ"ז שנדפסה ב'בית ועד לחכמים' גליון סיון-תמוז תרפ"ח, ונדפסה שוב ע"י הרב יעקב שלמה ארי' הלוי רובינפעלד בספרו 'אוצרות ישמח משה' (קריית יואל תשע"ז) עמ' ת-תא. שם הוגה המכתב עפ"י העתקת רבי פישל סופר אב"ד מיישא. רצ"ב צילום ההעתקה שמסר הני"ל ותשוח"ל.

את העלה ניתן לקבל במייל 3446@okmail.co.il